ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

చంద్రప్రభ చరిత్రము

ప్రథమ సర్గము

శ్లో. శారదా వసతు మద్రసనాయాం నారదాదిసురమానితమారా
పారదామృతపటీరమరాళీశారదాంబుదసమానశరీరా.

సురలోకమునం దేదేవుని రత్నమయం బగు పేరోలగం బెదుర నృత్యము చేయు దేవేంద్రుని వేయికన్నులచేఁ బ్రతిబింబితంబై నల్లగల్వలచే నలంకరింపఁ బడినట్లు ప్రకాశించెనో యట్టి ఋషభదేవుఁ డను పేరుగల ప్రథమజినుఁడు మాకైశ్వర్య మొసఁగుఁగాత! స్ఫటికములంబలె స్వచ్ఛమైన యే దేవునిశరీరమందు నమస్కరించుటకు వచ్చిన జైనులు, పాల్కడలియందు దేవతలవలెఁ బ్రతిఫలించిరో యట్టి చంద్రప్రభుఁడను పేరుగల యష్టమతీర్థకరుఁడు మముఁ బ్రోచుఁగాత! అనంతవిజ్ఞానంబును, ననంతవీర్యంబును, ననంతసౌఖ్యంబును, ననంతదర్శనంబును నను నీ యనంతచతుష్టయముచే సర్వవ్యాపకుండైయున్న శాంతియను పదియాఱవతీర్థకరుఁడు మా సంసారదుఃఖములను దొలఁగించుఁగాత! ముదిమి యను ముసలిదానిచే స్మరణీయుఁడై, యనశ్వరమగు నిర్వాణలక్ష్మికి స్వయంవరపతియై, నిరామయుండై, సంసారమును జయించి సురాసురులచేఁ గొనియాడఁ బడిన వీరుఁడను నంతిమతీర్థకరునిఁ గొనియాడెదను. హితమై పరస్పరభేదములు లేక యితరమతస్థులచే జయింపఁబడక మోక్షప్రదమయి జైనులకందఱకు శరణమైన జినసిద్ధాంతమే నాకును శరణ మగుఁగాత! గుండ్రని మంచిముత్తెములు గల యేకావళి యొవరికో రాజులకుఁగాని దొరకనిపగిది సమంతభద్రుఁడు మొదలగు జైనమతస్థాపకుల చరిత్రములు బుద్ధిమంతులకుఁ గాని దొరకవు. పూర్వజన్మసంస్కారవిశేషంబున సుజనులు ప్రబంధమునందలి గుణము గ్రహించిన

దాఁక సంతోషింపరు. దుర్జనులో, దోషము కనఁబడినదాఁక వదలరు. ప్రశంస చేయుచు నాపుస్తకమునందలి గుణములు కనఁబఱచిన సుజనులకు గురువులని నమస్కరించెదను, నిందచేయుచు దోషములు కనఁబఱచిన దుర్జనులకుఁ గూడ నంజలిబంధించెదను. ఏ చరిత్రమును వర్ణించుట కీశ్వరుఁడు భయపడునో, సరస్వతియు భారముగాఁ దలఁచునో దానిని మందమతి నగు నేను వర్ణింపఁదలఁచినను నది జైనమతస్థాపకుల చరిత్రము గనుక హాస్యపాత్రుఁడను గాను. ప్రవేశింప శక్యముగాని మహారణ్యమందు యూథపతి నడచినదారివెంబడిఁ బిల్లయేనుఁగు నడచినట్లు వర్ణింపశక్యముగాని మహాత్ములచరిత్రమందుఁ బూర్వులు నడచిన దారిఁబట్టి నేనును వర్ణించుచున్నాఁడను.

ఎత్తైన శిఖరములచే నొరయఁబడుచున్న యాకాశమందు వరిపొట్లలంబోలు తన కాంతులచే మెఱపులు పుట్టించుచు సమస్తఫలవృక్షముల కాలవాలమయి పూర్వమందర మను పర్వతమొకటి ద్వితీయద్వీపమునందుఁ గలదు. దానిం జుట్టువాఱి చిలుకఱెక్కలవంటి రంగులుగల సస్యములచే నిండి సర్వదా మరకతమయములో యనఁ దనరారు భూములచేఁ గన్నులకుఁ బండువొనరించుచు సమస్తసౌఖ్యములకుఁ ద్రిదివంబును బోలు మంగళావతి యను సార్థకనామము గల యొక దేశము పూర్వవిదేహభూములయందుఁ గలదు. నిరాలంబంబు లగు తారాపథఖండములు భూమిమీఁదఁ బడినవో యనినట్లు నల్లగల్వల కాంతిచే రంగు వేయఁబడిన తెల్లనినీరుగల చెఱువులును, చంద్రకాంతశిలామయంబు లగుపర్వతంబులనుండి చంద్రోదయకాలములయం దడ తెగక పాఱు నీటిచే వేసవికాలముల యందును నద్దరి కిద్దరికిని డాసి ప్రవహించు నదులును గలిగియున్న యాదేశము వంకఁ దనకుఁ బ్రతికూలమగు ధనధాన్యసంపద నివసించుచున్న దనుననూయచేఁ గాఁబోలు నెన్నఁడును విపత్తు కన్నెత్తిచూడదు. వికసించిన మెట్టతామర పూవులు రాజచిహ్నంబులగు తెల్లగొడుగులవలెఁ బ్రకాశింప సర్వదేశాధిపత్యము తనకుఁగలదని సూచించుచున్న యానాడునఁ గల నవరత్నాకరంబులగు గనులచేతనే భూమికి వసుమతి యను పేరు గలిగినది. మిన్నంటు ధాన్యరాసు లచట సర్వదా సంతోషముచే దేశమును జూడవచ్చిన కులపర్వతములవలెఁ బ్రకాశించుచుండును. పల్లెటూళ్లశోభను బట్టనంబులును బట్టనంబులశోభను బల్లెటూళ్లును జూడఁబోయినవో యనునట్లు లాదేశమునందలి గ్రామపురంబులుభయసౌఖ్యములచేఁ జెలువారుచుండును. అందు రత్నసంచయ మను నొక రాజ

ధాని కలదు. కట్టుఁగట్లలకుఁ గట్టిన యేనుఁగలతోడను గృహద్వారముల యందుఁ జెక్కఁబడిన గజాకారములైన బొమ్మలచేతను గందులు మినుములు మొదలయిన వానివలెఁ బ్రోగులుపోయఁబడిన నవరత్నరాసులచేతను నాపెటి సీమలు కలకల లాడుచుండును. దానిఁజుట్టువాఱియున్న యగడ్తయందుఁగలనిర్మలోదకములలోఁ బ్రతిఫలించిన మేఘములు నీటియేనుఁగు లనుభ్రాంతిఁ గలుగఁ జేయుచుండును. రాత్రులయందుఁ గోటబురుజులను దాసియున్న నక్షత్రములు పెట్టినదీపములవలెఁ గన్పట్టుచుండును చంద్రునియందలినలు పా పట్టనమునందలి గోపురముల రాపిడి చేతనే కలిగిన దని నేను దలఁచెదను ఆ పట్టనపు మేడలయం దున్నవారికిఁ గ్రిందిభాగములయందుఁ దిరుగు జలదములు మహిమ సంచరించు మత్తగజములనుభ్రాంతిని బుట్టించుచున్నవి సుగంధములు గలిగిన్ని నిశ్వాసమువే మనోహరములగు కాంతాముఖములందు మూఁగిన తుమ్మెదలు చంద్రభ్రాంతిచే వచ్చిన రాహువను సంశయముగల్గించుచుండును. పడుకటండ్లలోని గోడలపైఁ జిత్రములగు బొమ్మలను జంచలదృష్టులతోఁ జూచుచుముగ్ధాంగన లితరులెవ్వరో యుండి రనుకొని నాథులను గౌఁగిలించుటకు సిగ్గుపడుచుందురు. వర్షాకాలమందును ఇంద్రకాంతపు జాతిమేడలనుండి స్రవించు జలధారలను వర్షమనుకొని నెమిళ్ళుకాండతాండవ మొనరించుచుండును. చంద్రునియందుఁ గళంకమే లేకపోయినఁ దత్పురసౌధములయందుఁ జరించు కాంతాజనంబులగండమండలములలో గుర్తుపట్టనేలేకపోదురు. దారినడచినడచి యాయాసపడి చెమ్మటచేఁ దడిసిన తనవేయి చేతులు గల చొక్కాను సహస్రకిరణుఁడగు సూర్యుఁడా గృహగోపురములయందాఱఁగట్టుకొనెనో యనునట్లు శరదభ్రసన్నిభంబులగు జెండాలు వ్రేలాడుచుండును విశాలములగు చావళ్ళును, చక్కని పుష్పలతలును గల యుద్యానవనములు చుట్టును బ్రకాశింప సూర్యమండలము నంటుచున్న శిఖరములతోఁ బర్వతములవలెనుండు స్ఫటికశిలానిర్మితంబులగు జినాలయంబులందు వేనవేలుగలవు. ఏనుఁగులయందు మదమును, ధాతువులయందు సోపసర్గతయు, శబ్దములయందు నిపాతనక్రియలును, కుచములందుఁ గరపీడనంబును, బాణములయందు ద్విజహ్వాత్వంబును, దపసుల చిత్తమునందుఁ జింతయు, స్త్రీలనడుములయందు దారిద్ర్యంబును, వారియోష్ఠంబులయం దధరత్వమును దప్ప నితరస్థలములయందుఁ గానరావు. అచటి గృహంబులు సూర్యసంతాపమునకు జడిసి నిగనిగని తమగోడలయందే దాఁగియున్నవో యనునట్లెటుజూచినను విశాలములుగాఁ గనఁబడుచుండును. జనసంకులంబులు గాని ప్రదేశములును, డబ్బులేని గృహస్థులును, భోగములకుఁగాని

ధనమును నన్యాయమునను, భోగంబును నాపట్టనమునఁ గానరాదు. అచటి సుందరుల నేత్రములచే జయింపఁబడి నల్లగల్వలన్నియుఁ దాపము బాపుకొనుటకుద్యానవనములలోని దిగుడుబావులలోఁ బడి తరంగములచే నట్టిటుఁగదలుచు మునుఁగుచుఁ దేలుచునుండును. మదములేనివారయ్యుఁ బ్రమదముగలవారును, బరలోకమునకు జడియనివారయ్యును బరలోకమునకు జడియువారును, మహాగుణము గలవారయ్యు మహాగుణము లేనివారును నగు గృహస్థు లందుఁ గలరు. అచ్చటికాంతలకు మేడమీఁద గూళ్ళలోఁ గూయు పావురము మొదలగు గృహపక్షుల కలకలధ్వని వినినంతనే ప్రణయకలహమును విడిచి భర్తలకు బలిమాలుకొనుచుందురను దోషము తప్ప నితరదోషములు లేవు.

ఇట్టిపురంబు రాజధానిగాఁ గనకప్రభుఁడను రాజు మంగళావతీదేశమును బాలించుచుండును. బంగారముకంటె మిన్నయగు రంగు గల యాభూపతికా కనకప్రభనామము రూఢముగాని యౌగికముగాదు. జైత్రయాత్రలయందీనృపాలుని కీర్తులు ముందునడచుచు సర్వదేశము లాక్రమింప వెనుకవచ్చు ప్రతాపము కాలూఁదుటకుఁ జోటే లేకపోవుచుండెను. ఒకరాజు భుజమునుండి మఱియొకరాజుభుజమును వానిభుజమునుండి యింకొకరాజుభుజమును జేరుచు నెచ్చటను నిలుకడలేక యెప్పుడుఁ దిమ్మిరిదై యాయాసపడుచున్న జయలక్ష్మి యీతని భుజమును బట్టుకొని మరలఁ గదలదయ్యెను. అచింత్యమహాత్మ్యగుణుండును, జనాశ్రయుఁడును, విక్రమాక్రాంత విష్టపత్రయుండును, లక్ష్మీసనాథుఁడును నగు పురుషోత్తముఁడయ్యు నతఁ డెన్నఁడును వృషభచ్ఛేదమునకు సాహసింపలేదు. ఈ భూపాలుని సహజమగు దానగుణముచేత జయింపఁబడిననాఁటి నుండియుఁ గల్పవృక్షములు జడములయ్యెను. కళలు గలవాఁడయ్యును బదిమందిని రంజింపఁజేసి వశపరచుకొనఁగలవాఁడయ్యును జంద్రుఁడు దిక్కుమాలిన ప్రదోషసంబంధముచే నారాజేంద్రునకు సాటికాలేకపోయెను. జగత్తిలక మగు నీ పుడమిఱేఁడు విశుద్ధచరిత్రచేతఁ గులంబునకును, నిష్కళంకమగు కీర్తిచే దిక్కులకును, సద్గుణములచే శరీరమునకును, శాస్త్రములచే బుద్ధికిని వన్నెవెట్టెను. భూరిదానము గలిగియు మదములేక, యహీనసాంగత్యము గలిగియు ద్విజిహ్వత్వము లేక, తన గుణములచేతనే సమస్తమండలాధిపతులను గైవసముచేసికొని గోవును గరిణిగాఁజేసిన యీనృపుని చిత్రచరిత్ర వర్ణింప నెవ్వరితరము! ముసలివాఁడును, గతివచిత్తుండును, నీతిశాలియు నగు నంతఃపురము కావలిబంటు చపలచిత్తులగు

నంతఃపురస్త్రీలకుఁగూడఁ జాపల్యము మాన్పినగతి, నితాంతవృద్ధము, కఠోర వృత్తియు, సునీతియు నగు తన తేజస్సుచేత నీభూపుఁడు చపలచిత్తయగు సిరికిఁ గలచాంచల్యమును మాన్పివై చెను. ధరాశ్రియత్వము, భూతిమత్త్వము, శశాంక కాంతత్వము, ధృతనాగనాయకత్వము మొదలగు గుణములన్నిటియందును నీశ్వర సమానుఁడగు నీతనికి విషమదృష్టిమాత్రము లేదు. ఈతని గాంభీర్యముచే జయింపఁబడిన సముద్రుఁ డిప్పటికిని దరంగము లను చేతులతో బొమ్మ బాఁదు కొనుచు మొఱ్ఱపెట్టుచునే యున్నాఁడు. శత్రుసంహారము చేసినను గ్రూరుఁ డుగాక, చనవుచేఁ బ్రజల నంతఃపురస్త్రీలవలె లాలించుచు, గుణంబులచే దశ దిక్కులను బరిమళింపఁజేసిన యీ కనకప్రభనరేంద్రునకు సౌందర్యమను సుదక ముచేఁ గడగఁబడుచున్నదోయన సర్వదా నిర్మలమగు స్వభావముగల సువర్ణమాల యను కాంతె పట్టమహిషియయ్యెను మొగమను చంద్రునకును, నధరమను నమృతకుంభమునకు, నవ్వను సుధఁగునకును, నివాసమగు తదియశరీరలావణ్యసము ద్రము లక్ష్మి కునికిపట్టన్నచో నబ్బురమేమి ?

ఆ దంపతులకుఁ బద్మనాభుఁడను కుమారుఁ డుదయించెను. బాల్యమంద సమస్తవిద్యలభ్యసించి చంద్రునిఁబోలి నానాఁట వృద్ధిఁజెందుచున్న యాపద్మ నాభునిచర్యలు జగదాశ్చర్యకరములై ప్రకాశింపసాగెను. తలయందు నరపును, శరీరమున వళులును, జేతిలో దండమును లేక సమస్తవిధములను వృద్ధుఁడనిపించు కొను నాబాలకలభమునకుఁ గనకప్రభుఁ డంకుశమయి సన్మార్గములయందు నడిపింపఁదొడఁగెను. సప్తవ్యసనములను బుట్టింపఁజాలు యౌవనంబును సుందర విగ్రహంబును గలిగియు నంతశ్శత్రువులను జయించిన యీ బాలభూపతి మన మింద్రియ గులవలలోఁ బడకుండుట చిత్రముగాదు. కనకప్రభుండును బెక్కు మంది సంతానముఁ గలవాఁ డయ్యుఁ బద్మనాభునిచేతనే విఖ్యాతికెక్కెను. ఎన్ని పక్షులున్ననేమి, రాజహంసము లేని తటాకమునకు శోభవచ్చునా !

ఇట్లుండ నొక్కనాఁ డాకనకప్రభుఁడు మేడమీఁదఁ గూర్చుండి నిజ పట్టనసౌభాగ్యంబునకు సంతసించుచుఁ జూచుచుండ నావులమంద యొకటి నీళ్లుద్రాగుటకై యొక చెఱువులోనికి దిగుటయు నందొక ముసలియావు బుర దలో దిగఁబడి లేవలేక చచ్చిపోవుటయుఁ గనుఁగొని మనంబున నొకవిధమయిన నిర్వేదముజనింప నిట్లని వితర్కించెను; 'ప్రతిజంతువు జీవితమును క్షణభంగుర

మనుట కావంతయు సందియము లేదని యెఱిఁగియు మహాపండితులుఁ గూడ సంసారమను చీఁకటినూతిలోఁబడి మోహపడుచున్నారు. నిమిషకాలమయిన నిలువని విషయసుఖంబులచే జనులందఱు వంచింపఁబడుచుండియు వానిపై స్థిరభావనచేసి తగుల్కొనుచున్నారు. ఛీ! యీలోకుల తెలివితక్కువ! ముదిమిచే మరణము సమీపించినప్పుడును దాము యౌవనవంతుల మనిరోసి తలంచుచు నందమతు లెక్కడా! తమకుఁ బరిణామోపాయంబు లాలోచింప కున్నారు! గతకాలము కంటె వచ్చుకాలము మంచి దనుకొను చున్నారు. సుఖమే వచ్చు నని యెవ్వఁడు చెప్పఁగలఁడు? తత్కాలసుఖము నపేక్షించి యింతశ్రమయైనఁ బడుచున్నారు గాని పరిణామకాలమునకు సుఖప్రదమగు మార్గమున నడువఁజాలకున్నారు. జ్వరము వచ్చిననాఁడైనఁ బథ్యము చేయునగిది ముదిమివచ్చినాఁడైన శివచింతానుసంధానము చేయక కామసుఖంబులకై యాసగొలుపు లోకుల కర్మగతి బలవంతమనక తీరదు. ఆయువు మూఁడినచో నంతశ్శరీరముగూడ విడిచిపోవుచుండ ధనము, మిత్రులు, బంధువులు ఏమఁటియుం దబ్బర మేమున్నది? కోరిక సమకూరినప్రుడు సుఖమెట్లువచ్చునో సమకూరనినాఁడు దుఃఖము నట్లె వచ్చును. కనుకనే పండితులైనవారు వేకొనకులుఁ గోరక నిస్పృహులై కాలముఁ గడపెదరు. తన జీవితకాల మంతయు సుఖమే వచ్చు ననుకొనువాఁడొకఁడు, దుఃఖముగూడ వచ్చునేమో యని సందేహపడువాఁ డింకొకఁడు, సుఖదుఃఖము లనుమాటయే యెఱుఁగనివాఁడు మఱియొకఁడు. ఇట్లీమూఁడువిధము లగు నజ్ఞానములచే జగము మునిఁగి యున్నది. ధనవంతులకు జినవాక్యము వదలినచోఁ బరిణామసుఖమే కలుగదు. రోగులకుఁ బథ్యము రుచింపనిభంగిదిఁ దెలివితక్కువవారికా జినవాక్యములు రుచింపవు. యథావిధిగ శాస్త్రములు చదువుకొని సజ్జనసాంగత్యమేమఱక సంసార మసారమని తెలిసికొనియు నావలెఁ బ్రమాదముం జెందువాఁ డుండునా? తుదకు దుఃఖముం దెచ్చిపెట్టు నింద్రియసుఖములందు మందమతులు గాని బుద్ధిమంతులు ప్రవేశింపరు. తేనె పూసిన కత్తి నాకువారెవ్వరు? ప్రేమమయంబగు చివురుమీఁదఁ గాచిన దుఃఖమను ఫలంబు నెవ్వఁడు పాఱవేయక తినునో వాఁడు శ్రేయస్సులకు దూరమైన వాఁడే’ అని పెక్కువిధముల నాలోచించి మోక్షదూతిక చెవియొద్దకు వచ్చి స్వయముగా నుపదేశము చేసెనో యనునట్లు విరాగమును జెంది మనసార మునిమార్గమందుఁ బ్రవేశింపఁదలఁచెను. బుద్ధిమంతుల కేదియో యొక లాభమును గలుగఁజేయక కాలము వ్యర్థముగాదు. తరువాత మేడదిగి మఱునాఁడు పొద్దు

కుతో వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పి బోరన నేడ్చు కుమారుని కన్నీరు చేతితోఁ దుడుచుచు శ్రీధరమునీంద్రునకు నమస్కరించి పుత్రులయందు రాజ్యభారముంచి తపమాచరింపఁబోయిన మహారాజులుండు ప్రదేశమునకుఁ దానునుబోయెను. పద్మనాభుఁడును గొన్నినాళ్లవఱకుఁ దండ్రివిరహము సహింపఁజాలక క్లేశపడెను. ఎంత యైశ్వర్యము కలిగినను బంధువియోగము మాత్రము దుఃఖప్రదము కాకపోదు. పిమ్మట బుద్ధిమంతులగు మంత్రుల యాలోచనలఁ దిరస్కరింపక తనయాలోచనలఁ గూడఁ గలుపుచుఁ బితృవియోగదుఃఖమును మఱచి ప్రజలపై నపారమగు కరుణ గలవాఁడై రాజ్యమేలుచుండెను. కుటిలుఁడైన యొక్కయష్టమినాఁటి చంద్రుఁడే సింహాసనాసీనుండగు పద్మనాభనృపాలుని వికటలలాటపట్టముచే శిక్షింపఁదగినవాఁడయ్యెఁగాని తక్కినరాజులందఱుఁ దిలలు పంచి కౌటిల్యము లేకయే వశమైరి. సోమప్రభ యను భార్యతోఁ బద్మనాభుఁడును సువర్ణనాభుఁడను పేరుగల కుమారునకు యౌవరాజ్యమిచ్చి సమస్తభోగము లనుభవించుచు నిష్కంటకముగ రత్నసంచయపురంబుం బాలించుచుండెను.

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతం బగు చంద్రప్రభచరిత్ర మను మహాకావ్యంబునఁ బ్రథమసర్గము.

ద్వితీయ సర్గము

ఒకనాఁడు పద్మనాభనృపాలుఁడు నిండోలగం బున్నపుడు తోఁటకాపరి వచ్చి "దేవా! పిల్లవాయువులచేఁ బరిమళమును నాల్గుదిక్కులకు వెదజల్లుచు వికసించిన పుష్పములతో నిండియున్న పూవుఁదీఁగలచే మనోహరంబగు మన పూలతోఁట కెచ్చటినుండియో యొక మునీంద్రుఁడు వచ్చినాఁడు. ఆయన మేనికాంతులవంటి కాంతులు సూర్యభగవానునకైనను లేవు. పేరు శ్రీధరుఁడఁట. భయంకరమైన తేజస్సును, జనవిచ్చు చూపులును విచారించు సూర్యచంద్ర

లిద్దఱు నేకీభావమును బొంది వచ్చినట్లున్నాఁడు. అతనిం జూచిన సర్వభూతములకును ధనుర్ధరుండగు రాజును జూచినపగిది భయంబును, దపస్సుచేయు మునీశ్వరులఁ జూచినవిధమున భక్తియును గలుగుచున్నది. అద్దములోఁ బ్రతిబింబము కాన్పించిన వడువున నయ్యనఘుని మాటలయందుఁ బ్రపంచమంతయుఁ గనఁబడుచున్నది. ముక్తాభిరామంబులును సువర్ణబద్ధంబులు నగు నామహామహుని కథలు పండితులకుఁ గర్ణాలంకారములు కాకపోవు. నిశ్చలములయ్యును జగమంతయుఁ దిరుగుచున్న యామూనిగుణములు లెక్కింపరానివయ్యును నందఱచే గణనీయములగుచున్నవి వేయేల! ఆతనిపాదధూళి యొకసారి శిరసావహించినవా రామీఁదటఁ దలవెండ్రుకలకు సుగంధద్రవ్యమును రాచికొనక విరాగులగుదురు. సూర్యుని మట్టమధ్యాహ్నమందలి యెండయును నతనికి వెన్నెలవలె నున్నది. ఆజడదారి మనతోఁటలోఁ గాలిడినంతలో మావిగున్నలకు దోహదములేకయే మొగ్గలు పొడమినవి మునిసాంగత్యంబున విరాగమును వహించినదోయన నశోకవృక్షము స్త్రీల కాలితాఁపు లక్కఱలేకయే పుష్పించినది. పొగడలును మగువల పుక్కిటినీరుకోరకయే కోరకితమైనవి. తిలకమా మునితిలకునిఁ జూచినవెంటనే వికసించినది. బంధుగులను గాంచినపు డెవ్వరికి వికాసము కలుగదు! సంపెంగలా నిరాహారి ధర్మము నాశ్రయించినవో యనఁ దుమ్మెదలను నెపంబున నజ్ఞానమును దరికిఁజేరనీయవయ్యెను. మోదుగులన్నియుఁ జిలుకముక్కులవంటి మొగ్గలచేఁ గన్నులకింపొనర్చుచున్నవి. నేరేటిపండ్లకై మంచి చిలుకలు చేరినవి. 'శుచిసమావేశము చేతఁగదా' యేను బుష్పించుచుందును. ఈమునికంటె శుచి యెవరని తలంచి కాఁబోలును, నవమల్లికాలత పూచెను. మహారాజ! కడిమిచెట్లును సంతసముచేఁ బులకరించినవో యన మొదటినుండి చివరదాఁక నేకాకారముగ మొగ్గదొడిగినవి పరస్పరవిరోధముగలుఁగు పక్షులును మృగములును బాంధవ్యముగలవానివలె సంచరించుచున్నవి"

అని విన్నవింప నిబ్బఱపడి యానరపతి యా వనపాలకునకుఁ దనమేని నగ లన్నియుఁ గానుకగానిచ్చి వానితోడను మఱికొందఱు మిత్రులతోడను గలసి యుపవనంబునకు 'నేమహాత్ముని దర్శనమునకై నేను బోవలయునో యతఁడు మన యింటి కతిథియై వచ్చినాఁ' డని తన పుణ్యమును బ్రశంసించుకొనుచుఁ బోయి యారామమునందుఁ బద్మాసనము బంధించి కూర్చుండి యున్న యా మునిపరమేశ్వరుం గని పాదపీఠమునకు మ్రొక్కి మరలి వచ్చి పట్టనమం

దంతట చాటింపఁజేసి పౌరవృద్ధులతోడను, మిత్రులతోడను, భార్యలతోడను, బంధువులతోడను, కుమారులతోడను, సామంతరాజులతోడను మరలఁ బుష్పవనముం బ్రవేశించి దాని సౌందర్యమునకు సంతసించుచు నెడనెడఁ బూఁబొదరిండ్ల విశ్రమించుచు నడచి, యామునీంద్రుని కనతిదూరమునఁ దనతోడివారందఱిని నిలిపి, తనరాజవేషములను బరిత్యజించి, వినయవేషముతో డగ్గఱి శరత్కాలమునం దాకాశముపై నున్న చంద్రునివలె నల్లజాతిపలకపైఁ దపముచేయుచున్న యాశ్రీధరమునికి మూఁడుసారులు వలగొని, ముమ్మాఱు జయశబ్దం బుచ్చరించి మూఁడుతడవలు నమస్కరించి యెదుటఁ గూరుచుండెను. ఆనరేంద్రమునీంద్రుల సంగమము తొల్లి జినేంద్రదేవేంద్రు లిరువురు స్వర్గమునం గలసినచందంబున నుండెను

జయకోలాహలము చల్లాఱినపిదప మునిచే దీవింపఁబడిన యాపద్మనాభ నృపాలుఁడు 'దేవా! జ్ఞానసంపన్నులు నీప్రపంచమునందు మంచినడత నడపి ప్రజలను బాగుచేయుటకై దేవరవా రుదయించిరి. ఈలోకంబున దేవరదివ్యదృష్టికి గోచరములుకానివి కుందేటికొమ్ము, గగనకుసుమముఁదప్ప వేఱుపదార్థములులేవు. కావున మీవలన నాసంశయములను నివారించుకొనఁ దలఁచితిని నాకు మిడిమిడి జ్ఞానముకలదుగాని సంపూర్ణజ్ఞానములేదు. చార్వాకమతస్థులు జీవుఁడనుపదార్థము లేదని చెప్పుచున్నారు. జీవుఁ డను పదార్థమునే యెఱుఁగనిచో జీవుఁడులేఁడని యెట్లు చెప్పఁగలరు! తానెఱింగినపదార్థమును గాని లేదని చెప్పుటకు వలనుపడదుగదా! స్థూలమైన వస్తువు, సూక్ష్మమైనవస్తువనని రెండుగలవు అందు సూక్ష్మవస్తువు నెఱుఁగనివాఁడు స్థూలమని యెట్లు చెప్పఁగలఁడు, స్థూలవస్తువు నెఱుఁగనిఁవాఁడుసూక్ష్మము నెట్లు చెప్పఁగలఁడు. అట్టిజీవుండు భావాభావమునను రెండుపదములును బరస్పరసంబంధముకలయవి. జీవుఁడులేనిచో బంధము మోక్షము మొదలగునవి జీవధర్మము లెట్లగును? ధర్మము లుండి యెచ్చటనైన ధర్మిలేకుండునా ? ఇది జీవాత్మలేదను చార్వాకుల సిద్ధాంతముమీఁది పూర్వపక్షము. ఇది యటుండ నిండు. జీవాత్మకలదని యొప్పుకొను మతములలోనే పెక్కుభేదములు కలవు. సాంఖ్యులు కూటస్థుఁడు నిత్యుఁ డందురు. మీమాంసకులు కర్త గాఁడందురు, తార్కికులు శుద్ధజడుఁడందురు, బౌద్ధులు చిత్తపరిణామమే జీవాత్మకాని వేఱు కాదందురు. పెక్కుసిద్ధాంతములచేతఁ బ్రవేశింపరాని యీమతారణ్యమందు దిగ్భ్రమకలవాఁడేదిక్కునకును బోలేనిపగిది నేమతము నవలంబింపలేకున్నాము.'

అని యడిగిన పద్మనాభనృపాలునిఁ జూచి గంభీరమగు వాక్కులతో నా ముని పరమేశ్వరుండు "రాజా! నీవడిగిన దంతయు సత్యము, లోకమునం దొకరి కంటె నొకరు బుద్ధిమంతులు కలరు. అయినను నీయడిగిన విషయములలో నా తెలిసినంత యితరమతములను దూషింపకుండ నుపదేశించెదను. జీవుఁడు లేఁ డను వాదము ప్రత్యక్షమునకు విరుద్ధము లేదనుటకుఁ గారణము చెప్పఁబూను వాఁడు పరిహాసపాత్రుఁడు కాకమానఁడు. ఏలన — ఉన్నవస్తువునకుఁ గదా లేదని చెప్పుట తటస్థించును. జీవుఁడే లేనిచో "జీవుఁడులేఁ" డను మాట యెట్లుపుట్టును? కావునఁ బ్రతిజంతువునందును సుఖదుఃఖములచేత జీవాత్మ యున్నట్లుగా నెవనియంతట వాఁడు తెలిసికొనఁగలఁడు పరులకుఁ దెలియదు. పరులకుఁ దెలియని వస్తువు లే దని చెప్పుటయే న్యాయమని శంకింపఁ గూడదు. దీపమువలనఁ బుట్టినకాంతి ముందు దీపమును గనఁబఱచి పిదప నితరవస్తువులను గనఁబఱచుపగిది నాత్మవలనఁ బుట్టినజ్ఞానము ఆత్మను దెలిసికొని పిమ్మట నితర జీవాత్మలను దెలిసికోఁగలదు"

అని మునీశ్వరుఁడు చెప్పినమాటలు విని, రాజు తనపూర్వజన్మవృత్తాంతముం జెప్పుమనియడుగ, నతం "డోరాజా! తృతీయద్వీపమునఁ బూర్వమందర మను నొక పర్వతము గలదు దాని యపరవిదేహమున శీతోదానది కుత్తరతటమున సుగంధి యను నొకదేశము కలదు. పోఁకచెట్లచేతను గొబ్బరిచెట్లచేతను నిండి మంచితావులు గల పెక్కు పూలచెట్లచే నాదేశము తనపేరును సార్థకపఱచు కొనుచుండును. అం దీతిబాధలు లేవు. భూము లన్నియు దున్నకయే పండును. మోక్షమును బొందినవారివలె నచ్చటి ప్రజలు సర్వదా సంపూర్ణానందము నొందు చుందురు. వ్యసనములచేఁ బీడింపఁబడువారును బరలోకమునకు జంకినవారును లేరు. దగ్గఱదగ్గఱగా నున్న గ్రామములచేతను వికసించిన పూవులుగల చెఱువుల చేతను, సస్యసంపన్నములగు పొలముల చేతను, నిర్బాధకములగు పొలిమేరల చేతను బ్రకాశమానమగు నాసుగంధిదేశమునఁ బ్రజలు ధర్మముకొఱకు ద్రవ్యము నార్జించుచుందురు. సంతానముకొఱకుఁ గామసుఖము లనుభవింతురు. తెరువరులు దారినిండ దట్టములగు తోఁటలలో నడచిపోవుచు గృహప్రాంగణములందువలె సుఖింతురు. అచ్చటివారి సంపదలు మెఱుపువలెఁ జంచలములైనవికావు. చరిత్రములు వర్షాకాలమేఘములవలె మలినములైనవికావు హుంకారమొనర్చు నావుల చేతను గిరకిర మను చెఱకుగానుఁగలచేతను, గేకలిడు నెమిళులచేతను, సంకుల

మగు వచ్చటి ప్రదేశములన్నియు సుందరములైనవి. నదులన్నియు స్నానము చేయుచున్న స్త్రీల కుచకుంకుమములతోఁ గలసి యెఱ్ఱబట్టలు కప్పుకొనినట్లుండును అందు మిక్కిలి సంపదచేఁ జెలువారు శ్రీపుర మను నొకపట్టణముగలదు. అది భూలోకమునందలి ప్రజలు చేసుకొన్న పుణ్యములచేత నవతరించిన రెండవ యమరావతియే. అచట మేడమీఁది రత్నకాంతులచేతఁ గప్పఁబడి యాకాశమునఁగల గ్రహము లెప్పుడును గనుపించవు అందలివారు చంద్రకాంతమణుల నుండి స్రవించు నీటిచేతను సూర్యకాంతమణులనుండి మండు నిప్పులచేతను సూర్యచంద్రుల యుదయాస్తమయములను దెలిసికొందురు. రత్నమయములగు మేడ లసమయమందుఁగూడ సంధ్యాకాలభ్రాంతినిఁ గలుగఁజేయుచుండును. సూర్యుఁడు పూర్వాహ్ణమందచటి చంద్రశాలాశిఖరములమీఁదఁ బూర్ణకుంభము వలెఁ గన్పట్టుచుండును. ప్రాకారము మీఁద నడచు నక్షత్రము లచ్చటఁ బెట్టినదీపములవలెఁ దేజరిల్లుచుండును మానోన్నతంబులును మహాభోగంబులును మత్తవారణశాలులును బహుభూములునునగు నందలి మేడ లన్నియు సుమేరాజులతోఁ బోల్పఁదగియుండును. తమ్మిపుష్పాదిచే నిండియున్న యచ్చోటి సరోవరజలంబులు బంగారుపూసిన భూమివలెఁ గన్నుల కింపుఁగొల్పుచుండును. ఆసరస్సులయందుఁ బ్రతిఫలించిన తీరవృక్షములు పక్షులకుఁ బాతాళలోకము నందలి యుద్యానవన మను భ్రాంతినిఁ గలుగఁజేయుచుండును. తెల్లుపూవుల వంటి రెక్కలతో నట్టిట్టుఁ దిరుగు హంసలచే నిండియున్న కొన్ని చెఱువులు గాలిచేఁ గదలు నురుఁగు కలవిగాఁ దోఁచుచుండును. ఒడ్డున ప్టముగానున్న చెట్లచే గాలిచొరకుండుటవలన నలలులేక నిశ్చలమగు తెల్లనినీరుగల మఱికొన్ని చెఱువులు ముద్దరాండ్రకు స్ఫటికమయములగు భూము లను బుద్ధిని బుట్టించుచుండును. స్నానము చేయుచున్న యువిదల కొప్పులనుండి జాఱిన మల్లెపూవులచేనిండిన మఱికొన్ని చెఱువు లమవసనాఁటి యాకసమువలెఁ దోఁచుచుండును. అచ్చోటి మనుజులకుఁ దీక్ష్ణత్వ ముపదేశములయందుఁగాని మాటలయందుఁగానరాదు. కాఠిన్యము స్త్రీలకుచద్వంద్వమునంద కాని వారి మానసములయందు లేదు. భంగము కాంతలకచములయందుఁగాని పురుషులవ్రతములయందుఁ గనుపింపదు విరసత్వము కుకావ్యములయందుఁ గాని దంపతులయందుఁ గనఁబడదు. నిరోధము పంజరములందు గాని మహాత్ముల మానసములందు లేదు. నైచ్యము నాభియందెకాని కుటుంబినుల యాచారములయందుఁ గానము. ప్రాకారము, అగడ్త, వప్రమునను మూఁటిచేఁ జుట్టువారియున్న యాశ్రీపురము మూఁడుపరివేష

ములుగట్టిన చంద్రునివలె హృదయరంజకముగానుండును. ప్రత్యక్షానుమానోపమాన శబ్దము లను నాల్గుప్రమాణములచేతను నచటి కోమటులును దార్కికులును సమస్తపదార్థసిద్ధియు నిశ్చయింపఁజేయుచుందురు. ఇట్లు మంచి దిగుడుబావులు పూఁదోఁటలు, గృహములు, సౌధములు, సరస్సులు మొదలయినవానిచే రమ్యమై స్వర్గమునుగూడఁ దిరస్కరింపఁజాలు సంపదతో నున్న యా శ్రీపురమును నల్పమతి యగు నావంటివాఁడు వర్ణింపలేఁడు

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతం బగు చంద్రప్రభచరిత్ర మను మహాకావ్యంబునం దుదయాంకమను ద్వితీయ సర్గము

తృతీయసర్గము

నిజవసుప్రదానముచే బంధుపద్మములను వికసింపఁజేయుచు న్యాయకిరణ ప్రసారమున నన్యాయాంధకారము నడంచుచు శత్రువనితాముఖచంద్రులను గాంతిహీనులనుగాఁ జేయు శ్రీషేణుం డను నొక రాజభాస్కరుఁ డా శ్రీపురము నేలుచుండెను. అతని ప్రతాపముచే జడిపింపఁబడిన శత్రురాజవర్గ మంతయు గుడ్లగూబలవలె నేదిక్కునకును బోలేక గిరిగుహలయందు డాఁగెను. అనురాగ ప్రదంబులగు నీ శ్రీషేణుని కీర్తులు సమస్తదిగంతము లలంకరించుచుండఁజంద్రుఁ డొనరించు పని లేకపోవుటంజేసి ప్రజ లతనియుదయమును గోరుటయేలేదు. పోషించుటవలన స్వామియై, శిక్షించుటవలన గురుఁడై, వ్యసనములు పోనడంచుట వలన మిత్రుఁడై, సమస్తప్రజలను బరిపాలించుచున్న యితనికీర్తి శరత్కాల పూర్ణిమాచంద్రచంద్రికామూర్తియై దిగంతములు నిండెను. సహజమగుప్రజ్ఞాతిశయము కలిగి ప్రజ్ఞచే సప్తవ్యసనముల నిరాకరించిన యీతనియందుఁగాక సత్పురుషాశ్రియమును గోరు విద్య లింకెవ్వనియందు నివాసముచేయును? పర్వతమువంటి యౌన్నత్యమును, నీశ్వరునివంటి యైశ్వర్యంబును, చంద్రునివంటి

సౌభాగ్యంబును, మునీంద్రులవంటి మనోనిగ్రహంబును, సింగమువంటి శౌర్యమును, గురునివంటి బుద్ధియు, సముద్రమువంటి గాంభీర్యమునుగలయాతనికి నేనుంగులు, వృషభములు, గుఱ్ఱములు, వాహనములు, కాల్బలమును రాజ్యశోభానిమిత్త మర్పించి పుడమియే యేకచ్ఛత్రాధిపత్య మాతని కొసంగెను. 'సమస్తగుణంబులు గలయీధరాపాలునకు నాయందు ద్వేష మెక్కువయయ్యె, శమదమాదులయం దనుగ్రహ మెక్కుడయ్యె, నేనుమాత్ర మితని నేల యాశ్రయింపవలయు' నను కోపము చేఁ గాఁబోలును మద మాతని వదలిపైచెను. ఈతఁడు వక్షస్థలంబు శ్రీకిని, భుజయుగము వీరలక్ష్మికిని, శరీరము కాంతికిని, హృదయము శాంతికిని, మొగము సరస్వతికి నిచ్చివేసెను. సత్పురుషు లెవ్వరేమి యడిగినను లేదనలేరుగదా! అజడుండయ్యు నదీనుఁడై, వసుమతీతిలకత్వము చెందియు నశోకభావమును గాంచి, కలాధరుఁ డయ్యు దోషాకరుఁడు గాక, ధర్మమునకై ధనమార్జించుచుఁ, గామము మోక్షప్రతిబంధకము గాకుండఁ దగిన పురుషోత్తము నాశ్రయింప వలయు నని కుతూహలముతో నాశ్రయించిన శౌర్యధైర్యాదిగుణములతో విధి సృజించిన రాజర్షులలో మొదటివాఁడై ప్రజల నేలుచుండెను. సూర్యుఁడెన్నఁడును జల్లనివాఁడు కాఁడు, కాని యీ రాజభాస్కరుఁడు చల్లదనముఁ జూపఁ గలఁడు, చంద్రుఁడెన్నఁడును వేఁడిఁజూపఁజాలఁడు కాని యీరాజచంద్రుఁడు వేఁడినిఁ జూపఁగలఁడు. శ్రీకాంతం బోలు శ్రీకాంతయను దేవితో నీనృపుఁడు సకలలోకాభిరాముఁడై కళను వదలని చంద్రునివలె సర్వదా యామెను వదలక యుండెను. లోకమునందుఁగల సమస్తసద్గుణములు నా శ్రీకాంత శరీరము నందలి లావణ్యోదకమునందు స్నానముచేసి తమయాత్మలను బవిత్రములుగా జేసికొనఁదలఁచినవో యన నామె నాశ్రయించినవి శీలము, ఓరుపు, వినయము, రూపము మొదలగు గుణములను బరీక్షించి సమస్తరాజకన్యకలయం దందకత్తె యని నిర్ణయించి తానొనరించు సుకృతకర్మములకు సహాయభూతురాలని భావించి యీ శ్రీషేణనరేంద్రునిచే స్వయముగా పరింపఁబడిన యీ శ్రీకాంతకీర్తిని రూపమును గ్రహించుటకొఱకు దేవతాస్త్రీలుగూడ భూలోకమునకు వచ్చి తపము చేయఁదలఁచుచుందురు. దోషానుబంధములేక మతము వదలి బంధుపద్మములను వికసింపఁజేయుచు సూర్యుని ప్రాతఃకాలకాంతివలె నిష్కలంకయగు భార్యతో నా నరపాలుఁడు సుఖపరవశుఁడై కాలము గడపుచుండెను

ఒకనాఁటి యుదయమునఁ గృత్యములు దీర్చుకొని యంతఃపురమునకుఁ బోయి కపోలతలమునఁ జేయిచేర్చుకొని విచారించుచున్న భార్యనుజూచి తన్మ

నోగతదుఃఖమును బంచుకొనఁదలఁచినవాఁడుఁబోలె వ్యాకులమనస్సుతో "దేవీ! దుర్వారులగు సకలశత్రువుల రూపుమాపినవాఁడను, దుస్సహమగు ప్రతాపమును భూమియందు నిండఁజేసిన నేను నీకు జీవితేశుఁడనై జీవించియుండఁ బరులవలన నీకుఁ బరాభవము కల్గియుండదు. నిమేషకాలమయినను సంతాపమూలమగు నీవిరహమును సహింపలేనివాఁడను నాయందు నీకుఁ గోపమువచ్చియుండదు. నిశ్చయము. నీపాదపద్మములే శరణముగాఁ జిత్తవృత్తి యంతయు నీయంద నిలిపి, మనస్సు నీప్రేమకుధారవోసి యేకశరీరముగాఁ బ్రవర్తించు చెలికత్తెయం దైన నీయపరాధ ముండు నని తలంపను. అభిప్రాయము ననుసరించి నడచు బాంధవులు గాని, కాల్బలముగాని, దాస్యముచేయు నంతఃపురకాంతలు గాని, నీకనుబొమముడి చూచిన భయపడువారు నీ కేమి యపకారమాచరింతురు? అయిననీనానుడివిన విషయములలో నీసంతాపమునకుఁ గారణమేదియో చెప్పుము" అని యడిగిన రాజునకు సిగ్గుచే నుత్తర మీయఁజాలక చిన్ననాఁటి చెలికత్తె మొగమువంకకుఁ జూచెను. అదియు సిగ్గుచేఁ దన యొడయురాలు భర్తకుత్తర మీయలే కుండుట యెఱిఁగి "దేవా! మాచెలి కెవ్వరివలనను బరాభవము గలుగ లేదు. ఈ సంతాపమునకుఁ గారణము దైవముతప్ప వేఱొకరుకారు. ఇది తీర్పఁ బడయు నతనికిఁ దప్ప నొరులకు సాధ్యముకాదు. అయినను దేవరతో నది యంతయు విన్నవించెదను జరుగఁబోవుదానికై దైవమే ప్రమాణము. ఈమె నేఁడు నీప్రభావముచేఁ బరిపాలింపఁబడుచున్న యీపట్టనశోభను జూడఁదలఁచి నాతోఁగూడ మేడమీఁది కెక్కి వీదిలో బంతులాట యాడుచుండిన ధనవంతుల పిల్లలను గొందఱిని గాంచెను. చంద్రబింబములవంటి మోములు గల వారినిఁ దనివిదీఱకచూచి యీగతి వాఁడుదేఱిన ముఖముతో 'నీ బాలకులచేత నేకాంతల జన్మము వ్యర్థముకాలేదో వారే ధన్యలు. వారికి నేను నమస్కరించెదను. పండుపండని తీఁగలవలె నిర్భాగ్యులమయిన మాజన్మములేల? ఏపురంధ్రిజనము ప్రసిద్ధమయిన స్త్రీశబ్దము సార్థకముగా సర్వలోకములచేతఁ గొనియాడఁబడఁ దగిన జన్మము కలదియై యుండునో యని వంద్యముగాక వంధ్యలతలవంటివారి జన్మములు కాల్పనా! కన్నులు లేని మనుష్యునివలెఁ, జంద్రుఁడు లేని రాత్రివలె, సూర్యుఁడులేని యాకాశమువలె, రాజహంసలేని తటాకమువలె, సంతతిలేని కాంత పరిహాసాస్పదురాలనుటకు సందియము లేదు. కులకాంతలకు వంశవృద్ధికారణ మగు కొడుకు తప్ప నితరాలంకారములే లేవు. నిజకులభూషణం బగు కుమారుఁడు లేని కాంతబ్రతుకు బ్రతుకుకాదు. పుణ్యహీనురాలనగు నన్ను సంతోష

మఱచుటకు జ్ఞాతులుగాని, స్నేహితులుగాని, పతిప్రసాదముగాని సమర్థములు కా' దని విచారించి దుఃఖకారణము నాకుఁ దెలిపి తల్పమునఁ బరుండెను. అనేకవిధముల ననునయించినను గొంచెమయినను సేదదేఱినది కాదు. తుట్టతుదకు మాచేఁ బ్రబోధితురాలై యీగతి విచారించుచున్నది." అని చెలివలనఁ దనచెలువ శోకకారణముం దెలిసికొని రాజపుంగవుం "డోపద్మాక్షీ! శరీరము, నింద్రియములు, హృదయమును గృశింపఁజేయు దుఃఖము నీకుఁ దగదు. నీకోరినకోరికి దైవసాధ్యము. నీవు విచారించిన నాకు దుఃఖమువచ్చును. నేను విచారించినఁ బ్రజలందఱేడ్తురు. కావున సమస్తజనులకుఁ బరితాపహేతువగు శోకము మానుము. నాయెడను బ్రజయెడను దయఁజూపుము. జన్మాంతరమునఁ జేసిన శుభాశుభకర్మములు పండకమానవు మనమట్టి పుణ్యమే చేసియుండినచో మన కోరికి ఫలించుటకు సందేహములేదు. అందులకై విచారించుట యనవసరము. దైవసాధ్యమగు కార్యమునెడల జను లొఁగాములాలోచింపఁ దగదు. కేవలము విధి ప్రతికూలుఁడుకాఁడేని నీకోర్కి కొనసాగుటకుఁ దగినయుపాయ మాలోచించెదను. మహాత్ములగు జైనమును లనేకులు కలరు. వారి సేవచేసిన సంతతిప్రతిబంధకమగు కారణము తేటపడఁగలదు" అని మధురములగు మాటలచేఁ బ్రియురాలి దుఃఖమును బాపి పదంపడియొకనాఁడు మిత్రబృందముతో వసంతలక్ష్మిచేఁ గలకలలాడుచున్న క్రీడావనముం జూడ నెంచి తాండవముచేయుచున్న నెమిళ్ళును, గర్ణప్రియముగఁ బల్కుచున్న కోయిలలును, రుచిగలిగిన పండ్లును, బరిమళముగల పూవులును, జల్లని మందవాయువులునుగలిగి సర్వేంద్రియములను దృప్తిపఱచు నుద్యానవనమునకుఁ బోయి విహరించుచుండఁ దపోనిష్ఠాగరిష్ఠుండును బ్రపంచమంతయుఁ గరతలామలకముగ నెఱింగినవాఁడు నగు ననంతమునీంద్రుఁ డాకాశమునుండి వచ్చిన సూర్యునివలెఁ దేజరిల్లుచు రాజు దృష్టిపథ మలంకరించెను. రాజు నొడలు పులకరింప మన ముప్పొంగఁ దమాలవృక్షము నీడను గూర్చుండిన యామునికి దోసిలియొగ్గి సంసారసముద్రమును దాఁటించు నతని చరణములకు భక్తిపరవశుఁడై నమస్కరించెను. అతండును సమాధిచాలించి నిర్మలవాక్యములతో నాశీర్వచనములను జదివెను. రాజేంద్రుఁడును ధర్మాభిషేకము చేయఁబడిన పగిదిఁ దెల్లకల్వలఁబోలు ముని చిఱునవ్వుచే నభిషేకింపఁబడి కరపద్మములు ముకుళించి తన చిఱునవ్వుచే మంచిగంధము పూసినపగిది మునిచంద్రు చరణపీఠిక నలంకరించుచు 'దేవా! ఎంతదూరము పోయినను జూడవలయు నని కోరినను గాన్పించని నీచరణారవిందములు నాకు సులభ

ముగఁ గన్పడుటకు మదీయపూర్వజన్మపుణ్యమే కారణము గాని వేఱుకాదు. లేకున్న నీకీర్తి నిర్మలకజాయమానకటాక్షము నాయందేల కలుగును. తమ బోటిమహాత్ముల దర్శనము శ్రేయస్సులను వృద్ధిపఱచును. వివేకము పెంచును. అఘముఁద్రుంచును. ఐశ్వర్యమును మంచును. సమస్తశుభములకుఁ గారణమగు నివి తక్కువపుణ్యముచే లభ్యమగునది కాదు భూతభవిష్యద్వర్తమానములయందు మీకుఁ దెలియనివిషయము లేదు. కావున నేనొక మనవి చేసికొనియెద ననుగ్రహింపుఁడు. సంసార మసార మని యెఱింగియు నామనం బేలకో విరక్తిఁ జెందకున్నది?' అను రాజుమాటలు విని యతని హృదయములోని విచారకారణముఁ దెలిసికొని మునీశ్వరుండిట్లనియె. 'రాజేంద్రా! నీమనమునఁ బుత్రవాంఛ యున్నంతవఱకు నీకువిరక్తి కలుగదు. కొలఁదిదినములలో నీకావాంఛ తీఱఁగలదు. ఐనను విరాగప్రతిబంధకమగు మఱియొక కారణముగలదు దాని వివరించెద నాకర్ణింపుము. ఈమె పెద్దభార్య పూర్వజన్మమున నీపట్టనములోఁ గాఁపురమున్న దేవాంగదుఁడను కోమటికూఁతురు. అప్పుడు సునందయనుపేరు గలది. తల్లిపేరు శ్రీదేవి. సమస్తసద్గుణసంపన్నురాలు, యోగ్యురాలు, బంధుపోషకురాలు, ధనవంతురాలు నగు నాసునంద యొకనాఁడు నవయౌవనమున గర్భవతియై శరీరము కృశించియున్న యొక్కకాంతంజూచి యామె పడుపాట్లు కని "దైవమా! నాకెన్నఁడు నిట్టితరుణమున గర్భము రాకుండఁ జేయు" మని వేఁడుకొనియెను. పిదపఁ గాలధర్మముఁ జెంది భాగ్యవశమున దుర్యోధనునకు గూఁతురై నీకు భార్యయయ్యెను. కావునఁ బూర్వజన్మభవమగు కోరికవలన నీజన్మమునందును నీభార్యకు నవయౌవనమున గర్భము రాకపోయెను. కొన్ని దినముల కాదోష ముపశమించును నిస్సంశయముగ నీకుఁ గుమారుఁడు గలుగును. వాఁడు చంద్రునివలె సర్వమనోరంజకుఁ డగును. పెద్దవాఁ డైనపిదప నతని యందు రాజ్యభారముంచి నీవు జినేంద్రదీక్ష నవలంబించితివేని సమస్తకర్మబంధములు వాసి సిద్ధాలయమున కేగఁగల' వని సంక్షేపముగాఁ జెప్పిన మునీంద్రుని మాటలకు రాజు సంతసించి నిజరాజధానికింబోయెను. మునియుఁ దనయిచ్చం బోయెను.

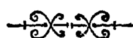
పిదప రాజును మనుష్యుల కిష్టసిద్ధి పూర్వజన్మకృతపుణ్యముచేఁ గలుగు నని ధర్మము చేయ నారంభించెను. దరిద్రులకు దానమిచ్చుట జైనమునీంద్రుల నర్చించుట మొదలగు కార్యములచేఁ గాలము జరపుచుండ దేవతలు దానవులు నాగ

కులము మున్నుగువారుకూడ నాచరింపఁదగిన నాందీశ్వరమను గొప్పపండుగ వచ్చెను. అప్పు డుపవాసపూర్వకముగ జగద్విజయి యగు జినేంద్రునిఁ బూజించుచు సమీహితకార్యసిద్ధికై భార్యతోఁగూడ సేవించెను. తరువాతఁ గొన్నిదినముల కాహ్లాదపఱచు చంద్రకళవలెఁ గోర్కెసమకూర్చు కులదేవతవలెఁ దనరారు నాశ్రీకాంత శుక్తిక ముక్తాఫలమును వహించినవడువున గర్భముధరించెను. దానంజేసి శరీరము కృశించెను. మొగము తెల్లఁబడెను. చెక్కులు వెల్లఁబాఱెను గర్భస్థితుఁ డగుబాలుని భారముచేతఁబోలె మెలమెల్లఁగ నడువసాగెను. సురతాసక్తి తగ్గెను. ముక్కులమీఁద నలుపును దక్కినభాగమంతయుఁ దెలుపును గలిగి స్తనద్వయము తుమ్మెదలువ్రాలిన మంచిగందపుటుండలవలె నుండెను మఱియుఁ బరిమళమునకై వ్రాలిన తుమ్మెదలు గల సరోజయుగ్మము ననుసరించెను తెల్లని కుచద్వయముచేత మనకాంతి జయింపఁబడియెనుగదా యను కోపమున హారము లా స్తనములయందు రాపిడిపుం డ్లొనరించెను. గుణవంతులకైనను నసూయపోదుగదా! ఆవులింతలు చెలికత్తెలవలె నెన్నఁడును వదలకుండెను. భర్తచే విడువఁబడిన యలసత్వము శరణుచెంద నీమె కాపాడుచున్నదో యనునట్లలసురాలై యుండెను. ఉదరముతోఁ గూడ సిగ్గును వృద్ధిచెందెను. వళిత్రయముతోఁ గూడఁ బెద్దలయెడ నభ్యుత్థానము తగ్గెను. ఇంతదనుక నల్లకలువలను జయించితి, మీఁకఁ దెల్లతామరలను జయింపవలయునను నసూయతోఁ గాఁబోలును గన్నులు తెల్లఁబడియెను. గర్భస్థితుఁ డగుబాలకునకుఁ బూర్వజన్మసంస్కారముచేఁ గలుగఁబోవు జినపూజన మాతల్లి దౌహృదముతే తెల్పుచుండెను. ఇట్లు గర్భము క్రమక్రమాభివృద్ధిఁ జెందఁ, బ్రసూతిసమయ మాసన్నమగుడు, శుభగ్రహము లన్నియు నుచ్చస్థానములయందుండ శుభతిథియందు శుభనక్షత్రమునఁ దీర్ఘకరుఁడు కాఁబోవు నొకకుమారరత్నముం గనియెను. ఆకాశము నిర్మలమయ్యెను చెఱువులన్నియుఁ దేఱెను. దిశాంగనలందఱు మాలిన్యమును దొలఁగిరి. దేవతలు దుందుభులు మ్రోఁగించిరి రాజగృహము మంగళతూర్యనాదములతో నిండెను. పట్టనవాసులందఱుఁ దమతమయిండ్లఁ బండుగలు చేసికొనిరి. పిలువకుండఁ బ్రతివీథిని వచ్చి గణికాజనము నృత్యము చేయుచుండిరి. 'నీ కద్వితీయుఁడగు ప్రభువు దొరకెను, నీపుణ్యము మంచిది, సంతసింపు' మని భూమిదేవి నందఱుఁ బొగడసాగిరి పుత్రోత్సవముఁ దెలిపిన వారికా రా జివ్వఁదగినది తగనిది యని లేకుండ నిచ్చెను కొందఱు సంగీతము పాడుట, కొందఱు గంతులువేయుట, కొందఱు పురాణములు చదువుట, కొం

దలు శాస్త్రార్థములు చేయుట, కొంద ఱొడలు తెలియకుండఁ దిరుగుట చూడఁ బట్టినమునకుఁ బిచ్చియెత్తినదో యనునట్లుండెను. వేయేల, సంతసింపని హృదయముగల శత్రువైనను నాపట్టనమున లేఁడు. పిదప సర్వజ్ఞుఁడు కాఁబోవు నాపిల్లవానికి వంశవృద్ధులతోఁ గూడ శ్రీషేణనరేంద్రుఁడు శ్రీవర్మయను నామకరణ మొనరించెను ఆకుమారుఁడు కలిగినపిమ్మట స్వాధీనులుగాని శత్రురాజుల నందఱిని స్వాధీనపఱచుకొని వశముగాని భూమినంతను వశపఱచుకొని యనేకనిధులనుండి విశేషద్రవ్యమును బొందుచు శ్రీషేణనరేంద్రుఁడు జగ మకంటకముగాఁ బరిపాలించుచుండెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతం బగు చంద్రప్రభచరిత్రం బను మహాకావ్యమున నుదయాంక మను తృతీయసర్గము.

చతుర్థ సర్గము

పద్మాకరమువలె లక్ష్మీలతాలింగిత మగు శరీరముతోఁ జూపఱకంటికిఁ బండువొనరించు నారాజకుమారుఁడు దినదినము వృద్ధిజెందుచుఁ జంద్రునివలెఁ గలలకుఁ దానకంబై సమస్తవిద్యలయందును జదువుచెప్పిన గురువులకంటెఁ గొలఁదిదినములలోనె ప్రవీణుఁడై వయస్సునఁ జిన్నవాఁడయ్యును విద్యాబుద్ధులచేఁ బెద్దవాఁడని పరిగణింపఁబడుచుండెను. సర్వదా ధనుర్ధరులును ఖడ్గపాణులును, సాదులును, మావటీండ్రును బరివేష్టింప వారినిఁ బోషించుచుండెను. రాత్రి చంద్రునియందును బగలు పద్మములయందును జపలచిత్తముతో వసించుచున్న లక్ష్మియు నారాజకుమారుని శరీరమును రాత్రిందివములు విడువలేక పోయెను. అతని దాతృత్వము విని లోకములోని దాతలందఱు దాతృత్వాభిమానమును వదలిరి పరాభవము వచ్చినపిదప నెవ్వరికి నభిమానముండదుగదా! అతనితోఁ దిరుగు పిటికిబంటుకూడ మహాశౌర్యశాలి యయ్యెను. త్యాగము,

శౌర్యము, సత్యము, నీతి మొదలగు పెద్దలకిష్టములగు గుణము లొకదానికంటె నొకటి హెచ్చుగ నారాచపిసువు నాశ్రయించినవి. ధనధాన్యము లొసఁగి పోషించుచు, మంచియుపదేశములు చేయుచుఁ, బ్రజలను బ్రోచుచున్న యారాజ దారకునియందుఁ బ్రజలకందఱకుఁ దండ్రులయెడలఁగూడ లేని గౌరవము కలిగి యుండెను. సమస్తసద్గుణరాశి యగు నా నృపనందనుఁడు తనవారికే కాక శత్రువులకుఁ గూడ మంచివాఁ డనిపించుకొనియెను అదృష్టవంతుల కసాధ్యము లగు కార్యము లుండవు ముల్లోకములను దిరస్కరింపఁజాలు నాతని సౌందర్యమును జూచి చతురాననుఁడు తన సృష్టికిఁ దానే మిగుల నచ్చెరుపడుచుండెను. సంపదల కునికిపట్టును, జయలక్ష్మి కి నివాసంబును, బ్రజలకుఁ గన్నులపండువయు నగు నానృపకుమారునియంత నిగర్వచూడామణి పృథివియందు లేఁడు. మహానుభావుల కైశ్వర్య మెచ్చినకొలఁది మత్తతగ్గుచుండును. అతఁడు తండ్రియనుమతిని సార్థకనామధేయముకల ప్రభావతి యను నొకకన్యను వివాహము చేసుకొనినపిదప వృద్ధభూపాలుఁడు రాజ్యభార మంతయు నతనియందునిలిపి నిశ్చింతచిత్తుఁడై యుండఁదగినవాఁడయ్యు నిచ్చవచ్చినట్లు సమస్తభోగము లనుభవించుచు మోహమున కధీనమగు మనస్సుతోఁ' గాలమంతయుఁ గడుపుచున్నను, గాలము పోవుచున్న దను జ్ఞానము లేకుండెను ఎంతటివారిప్రజ్ఞలైనను గాంతామోహ మొక్క క్షణములోఁ బాడుచేయఁగలదు.

ఒక్కనాఁడు మేడమీఁదఁ గాంతలతోఁ గొలువుండి యాకసమునుండి పడుచున్న యుల్కాపాతమును గాంచి విషయములయందు విరక్తిఁగలవాఁడై యిట్లు విచారించెను. "అందఱకు నీప్రకారముగనే జీవితము, యౌవనము, శరీరము నశ్వరములయినవి. అయినను నావంటి మందబుద్ధిఁగల జనుఁడు పుత్రకళత్రాది మహాపాశములచేఁ గట్టువడి తెలిసికొనలేకున్నాఁడు కొండకాల్వలలోని తరంగములవలెఁ జంచలములగు నింద్రియసుఖములకు లోఁబడి, గుర్తింగవ్వకైన మాఱక, యుత్తరలోకమునకు నిడుమలఁ దెచ్చిపెట్టు మహాదోషము లొనర్చుచు,ననంతదుఃఖములను మోహవశమున గణింపకున్నాఁడు. ఉత్తరక్షణమందు నమ్మకములేని యాయుర్దాయము స్థిరమని నమ్మకుండినచో మనుష్యుఁడు కర్మపాశములచే బద్ధుఁడై యనేకజన్మములందు గర్భనరక మనుభవింపక యే పోవును. స్వభావచంచలమైనదియు, దురంతమైనదియు, వదలిపోయినపుడు చాల దుఃఖమును గలుగఁజేయునదియు నగు సంపదకొఱకై యీమూఢజను లెంతపరిశ్రమ

చేయుచున్నారో! ఆహా! మోహమహిమ! మాటిమాటికిఁ గలుగుచు నశించుచున్న యీ బంధుసంబంధములు స్వప్నసమాగమతుల్యము లని యెఱుఁగిన విద్వాంసులు గూడ వానియందు విశ్వాసముంచుచున్నారు. ఏయపాయములు లేని నిర్వృతిసుఖ మాసింపక యపాయములు మెండుగాఁ గలిగిన యైహికసుఖములను గోరువారు నిజముగా సుగంధియగు మంచునీరు ద్రాగక బురదతోఁ గూడిన వరదనీరు ద్రాగువారితో సమానులు. కటకటా! ఈజీవలోకము 'నాది' 'నేను' అను దురాగ్రహముతోఁ గూడి స్వల్పసుఖముకొఱకు కొండంతదుఃఖమును మోయుచున్నారు. కాకతాళీయముగ మనుష్యజన్మ లభించినను సంసారపాశములచేఁ గట్టఁబడి నరులు పరిమాదముల పాలగుచున్నారు." ఇట్లు సంసార మసారమని విచారించుచు నాధరాపాలుఁడు విషయానురాగమును వదలి మంచిబుద్ధి కలిగినందులకు ఫల మగు వైరాగ్య మవలంబించెను

మఱునాఁడు కొడుకును బిలిచి, నమస్కరించి యెదుట నిలువఁబడిన యతనిపైఁ బ్రేమరసము లేని చూడ్కి నిగుడించి "కుమారా! ఈ శరీరమను గుడిసెను ముసలితన మను సుడిగాలి పడవేయకమునుపె, వృద్ధిపొందుచున్న యజ్ఞానమును బోఁగొట్టఁజాలిన నేత్రములయందలి శక్తి తగ్గకమునుపె, సమస్తతీర్థయాత్రలు చేయఁజాలిన పాదములయందలి నడక యడఁగకమునుపె, సకల శ్రుతిస్మృతిధర్మములు వినఁజాలిన చెవులకుఁ జెవుడు రాకమునుపె, ముదిమిచే రాఁబోవు నింద్రియ దౌర్బల్యమున మతిభ్రంశము కాకమునుపె, యుత్తమగ్రంథములన్నియుఁ జదువుకొనఁజాలు నాలుక తొట్రుపడకమునుపె నన్నీ సంసార సముద్రమునుండి దాఁటించి దుఃఖాగ్నిచేఁ బరితప్తమైన నామదికి శాంతికలుగఁజేయుము. ఏను జినేంద్రదీక్ష నవలంబించెదను. నీవీరాజ్యభారమును వహింపుము నాయభిమతం బీడేర్పక నాకు శత్రుఁడవు కాకుము. సంసారపరంపరలకుఁ గారణములగు విషయభోగములయం దిచ్ఛ నే నిదివఱకే వదలితిని నీవు పెద్దవాఁడవగుదాఁక రాజ్యభారము వహింపకుండుటకు వీలులేకపోయినది. నేఁటికిఁ బెద్దవాఁడవైతివి. కావున వ్యసనములకు లోఁబడక, శత్రువుల వృద్ధిపొందనీక, దుర్జనులమాటఁ జెవినిఁజొరనీక, యీధరామండలమును బరిపాలింపుము. సూర్యోదయమునకుఁ జక్రవాకములు సంతసించువగిది నీయభ్యుదయమునకుఁ బ్రజలు సంతోషింపవలయును గాని వ్యసనపడఁగూడదు. చారులవలన సంగతులన్నియు సత్యముగాఁ దెలిసి

కొనుచు సంపదల నభిలషించి నీపరిపాలనకు లోఁబడినవారిని బాధపెట్టకుము. సంపదలకుఁ బ్రథమకారణము ప్రజానురాగమే యని నీతివేత్తలు చెప్పుచున్నారు. రాజులకుఁ బ్రజలు లోఁబడియుండుటయే సుఖము. లోఁబడకుండుటయే దుఃఖము. వారు వశ్యులైయుండుటకుఁ గృతజ్ఞత్వమే కారణము. కావునఁ జేసినమేలెన్నఁడును మఱవకుము ఎన్నిసుగుణములు కలవాఁడయ్యును గృతఘ్నుఁ డందఱికి శత్రువగును. కృతఘ్నతకు మించిన దుర్గుణము లేదు. అర్థకామములతో ధర్మమునకు విరోధము లేకుండం ద్రివర్గమును సమముగా నడిపించిన నా నుభయలోకములను సాధించుట కేమియు సందేహము లేదు. సమస్తకార్యములు పెద్దలకుఁ దెలుపకుండఁ జేయకుము. అట్లు చేసినచోఁ బ్రమాదములు రాకమానవు. గురువులశిక్ష దాఁటనిరాజు దేవేంద్రునివంటి యైశ్వర్య మనుభవించును. జనుల బాధించునుద్యోగస్థులను వదలి వృద్ధికోరువారిని సంపాదింపుము. నీకీర్తి దిగంతములను వ్యాపింపవలయును. నీసద్గుణములను సర్వదా వందిమాగధులు నుతింపవలయును. కార్యములన్నియు ఫలముచేతనే వెల్లడికావలయును గాని ప్రారంభమందుఁ దెలియఁగూడదు పరుల యాలోచనలను బ్రారంభముననే తెలిసికొనవలయును. ఇట్లు ప్రవర్తించురాజు విరోధులకెన్నఁడును జిక్కఁడు. సూర్యుని వేఁడిమివలె నీప్రతాపమొకప్పుడు ప్రజలకు బాధకరమైనను మొత్తముమీఁద నుపకారకమైయుండవలయును" అని తనతండ్రి యుపదేశముతోఁగూడ వైరాగ్యమును సూచింప శ్రీవర్మనృపాలుఁడును నతని బోధకెంతయు సంతసిల్లి ప్రతిబంధముచే రాజ్యమేలుట కంగీకరించెను. పిదప వృద్ధరాజును జ్ఞాతులందఱికడ సెలవు పుచ్చుకొని కుమారునకు రాజ్య మప్పగించి శ్రీప్రభుఁ డను ముని నాశ్రయించి నిర్వృతికాంతను బెండ్లియాడెను.

శ్రీవర్మయుఁ బితృవియోగమునకుఁ గొన్నినాళ్లు శోకించుచు మంత్రులచేతను, మిత్రులచేతను నూఱడింపఁబడి కామిని యగుభూమియం దాసచే నాశోకమును మఱచి తన రాజధానియందుఁ గొంతమూలబలమును, దిగంతములయం దాటవికసైన్యమును, దేశమధ్యమున సామంతబలము నునిచి బయలు దేఱెను. అతని గుఱ్ఱముల కాలిత్రొక్కుడులచే నెగసిన గాడిదవెండ్రుకలవంటి పరాగము దిక్కులనే కాక శత్రుస్త్రీలమొగములనుగూడ మలినముగాఁ జేసెను. అతని ధ్వజపటములు సూర్యునే కాక శత్రుప్రతాపమును గూడఁగప్పివైచెను. అతని గజముల మదప్రవాహము భూపరాగమునే గాక శత్రుధామములనుగూడఁ దుడిచి

వేసెను. అతని ప్రయాణభేరీభాంకారము పర్వతగుహలనే కాక శత్రుచిత్తములను గూడ క్షోభపెట్టెను. అతులశక్తి కల యాతని ప్రయాణము విని కొందఱు రాజులు దారాపుత్రాదులనువదలి లేళ్లవలె దిగంతములకుఁ బరువెత్తిరి. మఱికొందఱు వాఁడిగలకత్తిని, మఱికొందఱు గొడ్డలిని గంఠమందుంచుకొని మానము వదలి శరణ్యుఁడగునతని శరణుచొచ్చిరి మఱికొందఱు మానము వదలలేక ప్రాణములనే వదలిరి. మఱికొందఱు తమకుఁ గలసొత్తంతయుఁ గానుకగానొసఁగి సింహముఖమునందలి వృకములవలెఁ బ్రాణములనుమాత్రము కాపాడుకొనిరి. దీనరక్షకుఁడగు శ్రీవర్మయు శరణుచొచ్చినవారిరాజ్యము లెవరివి వారి కిచ్చివేసెను. సత్పురుషులకోపమునకు నమస్కారమే యవధిగదా! రణమందుఁ జచ్చిపోయిన శత్రుభూపాలుర కుమారులకుఁ గూడ వారివారి రాజ్యము లిచ్చివేసెను ఉన్నతులకు దీనులయెడ దయ సహజసిద్ధమేగదా! అతని కటకమువలె రాజధాని గూడఁ బ్రతిదినము వృద్ధినొందసాగెను జుమ్మని తుమ్మెదలు గండస్థలములు మూయ మదప్రవాహముచేత భూమియంతయుఁ బంకిలము గావించు నేనుఁగులచేత నతని ముంగిలి యంతయుఁ బరిమళించుచుండెను. ఏనుఁగు దంతములతో బిగించిన చామరంబులును బంజరములలోనుంచి తెచ్చిన సింగపుఁగొదమలును గానుకగానిచ్చి మన్నెపుదొర లతనిని సేవించుచుండిరి. ద్వీపాంతరీయులగు రాజులందఱు నచటఁగలవిచిత్రవస్తువులను దెచ్చి యిచ్చుచుండ నాభూపాలుఁడును వారిని యథావిధిగ మన్నించుచుండె. ప్రభువుల చిత్తములు దుస్సహవాసముచే నొకప్పుడు చెడిపోయినను స్వభావముగ నుచితజ్ఞములు కాకపోవు. సముద్రతీరమున సంచరించుచున్నపు డతనికి సముద్రుఁడు గూడ భయముచేతను బోలె మంచిమంచి రత్నములను ముత్యములను గల్లోలహస్తములచే సమర్పించుచుండెను. వేయేల, ద్వీపములయందుఁ గాని, దుర్గములయందుఁ గాని, మండలములయందుఁగాని, దిక్కులయందుఁగాని, మూలలయందుఁగాని యతనియాజ్ఞ నెదిరించువాఁడు లేకపోయెను. దైవమనుకూలుఁడైనపు డనుకూలము కానిదియుండునా! మొదటఁ గరముచే లాలింపఁబడి పిదప మానము చెడకుండ ననురంజింపఁబడిన సముద్రవసన యగుభూమి కులకాంతవలె నితనికి సర్వదా వశవర్తియైయుండెను. ఈరీతి దిగ్విజయముఁగావించిన యా శ్రీవర్మ శ్రీపుర మేలుచున్నసమయముననే భూమి రాజన్వతియయ్యె. అపుడపు డతఁడు వాహ్యాళివెడలి తుమ్మెదల రొదకు బెదరి తలలాడించుచు నమస్కారములు చేయుచున్నవో యనునట్లున్న యేనుఁగులకుఁ గట్టుకట్ట లగుచెట్లను,నగడిత

యొద్దున బారులుతీర్చి కలస్వనంబుతోఁ గన్నులకుఁ బండువొనరించుహంసలును, నీటిలోపల బెళుకు బెళుకుమని గంతులువైచు చేఁపపిల్లలును. గాలిచే నిట్టటు నాచువలెఁ గదలుచున్న తమ్మిపుష్పాదియును, గవాక్షముల నడుమనుండి యొయారముగాఁ జూచుచున్న పౌరకాంతల సౌందర్యమును జూచుచు మరల నంతఃపురమును జేరినపుడెల్లఁ బంచబాణుఁడుకూడ కాంతాహృదయాంతఃపురగములను జేరి వారిని వేధించుచుండెను. రాజేంద్రుండును పౌరకాంతల కెవ్వరికిని స్వాధీనముగాక శీలసౌభాగ్యములు గలిగి కామశక్తివలెఁ బ్రకాశించు నొక్క ప్రభావతీదేవికిమాత్రము సాధ్యుఁడై, యామెతో సమస్త సుఖము లనుభవించుచు నేవికారములును లేక శ్రీపుర మేలుచు, నొకనాఁడు నింగినిమూసియున్న శరత్కాలమేఘములు పుట్టుటయు నశించుటయుఁ గాంచి నిర్వేదమును జెందెను. సత్పురుషునకు విషయసుఖములయం దత్యాసక్తియుండదు. రాజ్యము శ్రీకాంతుఁడను పుత్రునకు సమర్పించి శ్రీప్రభుఁడను మునీంద్రు నాశ్రయించి సన్న్యసించి దుశ్చరమగు తపమాచరించి రెండువందల సంవత్సరములు జీవించి యతఁడు దేహమును త్యజించి శ్రీధరమునీంద్రుఁడై యవతరించెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభ చరిత్రంబను మహాకావ్యమునం దుదయాంకంబను చతుర్థసర్గము.

—:o:—

పంచమసర్గము

ధాతకియను పేరుగల దక్షిణఖండమున నిషుకారగిరి యను నొకపర్వతము కలదు. భరతుఁడు మొదలగు రాజులందఱు నవతరించిన పూర్వభరతఖండమాగిరిని జుట్టువారియున్నది. అందలక యను దేశము గలదు. ఆ దేశమున నంతట మెట్టతామరతీఁగలు కాంతలవలెఁ గమలాననంబులతోడను, మధుకరీనయనంబులతోడను, నాళబాహువులతోడను మనోహరములై యుండును. మఱియు నందలి పల్లెటూళ్లలోఁ బండు ధాన్యరాసులు కొండలవలె శిఖరములచే మేఘముల నొరయుచు విస్తారమైన భూమి నావరించియుండును. మహాత్ముల

మతులవలె గభీరములగుటచే నెవ్వరికి లోఁతు తెలియక విమలములయి సర్వలోకసమ్మతములైన గొప్పచెఱువులును, జనులు దిగుటకుఁ దగిన నీరుగల దిగుడుబావులును, జక్కవ శకుంతములచే నుభయతటములయం దలంకరింపఁబడి సర్వదా ప్రవహించు నదులును, పద్మవనములచే నిండియున్న తటాకములును నా దేశము నందంతటఁ గలవు. తగినవేఁడిమియుఁ, దగినమంచును, దగినవర్షంబును గలిగి శీతలబాధయు, వాయుబాధయు, రజోబాధయు లేకయుండు నా దేశమునఁ బ్రజలందఱు సమస్తఋతువులయందు సమమైనసుఖ మనుభవించుచుందురు. ఆ దేశ మిసుకతిన్నెలను పిఱుందులు, సుడులను నాభులును గలిగి సుందరములైన మధ్యభాగములతో సుపయోధరంబులైయున్న మహానదులను గులస్త్రీలనువలె నిజాంకమున లాలించుచుండును. అచటి జనులకు వ్యసనములకు లోఁబడిన పడుచుఁదనమును, మఱపు పుట్టించి మతిని బాధచేయు ముదిమియును, నకాలమృత్యువును నేమాత్రపు మాలిన్యముగాని గల సుగుణంబులును లేవు దోషములు లేక యెప్పటికప్పటికి నూతనములైన సస్యములచే ముక్కారును బండుచు నుత్తరకురుదేశభూములను బోలియున్న యచటిభూములు సమస్తజనులకుఁ గన్నపండువొనరించుచుండును. పూలుపూయని చెట్లును, గాయలుగాయని పూవులును, బండుపండని కాయలును, రుచిలేనిపండ్లును నందు లేవు. పెక్కేల, యే వస్తువుగాని జనులకు ముదముగొల్పని దందు లేదు. ఆ దేశమున ముల్లోకములు నిండిన ప్రతిష్ఠగల కోసలయను పట్టణము గలదు. అలకాపట్టణమువలె భూరివిభవముగల పుణ్యజను లందును గలరు అందలి సౌధశిఖరములు గుచ్చుకొని తూంట్లుపడిన మేఘములు శరత్కాలమందును గొలంది కడుపులు గలవయ్యును పెద్దధారలుగల నీరును గురియుచుండును అందలి పడుకటింట్లలోఁ బూవుదండలలోని పరాగమును జిమ్మి మణిదీపముల నార్పఁదలఁచియు నవి యారిపోవమి సిగ్గుపడుచుఁ దలవంచుకొనిన ముగుదలంజూచి భర్తలు నవ్వుచుందురు భాగ్యవంతులు కట్టుకొనిన మేడలయందుఁ బ్రతిఫలించిన నక్షత్రములు విలాసమునకై చల్లిన మల్లిపూవులవలెఁ గనఁబడుచుండును. భర్తల సంకేతస్థలములకై యర్ధరాత్రములయందుఁ గటికిచీఁకటిలోఁ బోవుచున్న యచటి జారిణీస్త్రీలకు వారముఖచంద్రుఁడే యెంతయు విఘ్నముఁ గలుగఁజేయుచున్నాఁడు. చంద్రుఁడా పురమునందలి మేడలమీఁదుగాఁ బోవునపు డచటి కాంతల మొగములచే జయింపఁబడినవాఁడుంబోలె నింద్రనీలమాణిక్యకాంతిచే నల్లపడుచుండును. అచటి యగడ్తయందలి తెల్లతామరపూవులెత్తైన మేడలు దాఁటిపోవుట కూర్ధ్వముగా

పడుచు నాయాసపడిన రవిగుఱ్ఱముల నోటినుండి జాఱిన నురుఁగుముద్దలవలె నుండెను. మానససరస్సు నిర్మలోదకము కలదయ్యును సర్వదా హంసలచే సేవింపఁబడమింజేసి యందలి సరోవరములకు సాటిరాదు. అచ్చటి కోటగోడల మీఁది స్ఫటికమణికాంతులచే రాత్రులయందు నక్షత్రములు గూడ సూర్యుని కంటె నెక్కువగాఁ బ్రకాశించుచుండును. విధాత యచ్చోటికాంతలనుగూడ దేవతాస్త్రీలవంటివారినిఁగా సృజించి సాంకర్యము లేకుండ వీరికి ఱెప్పపాటొదవించెను. పద్మములను భ్రాంతిచేఁ దుమ్మెదలు ఝుమ్మని మీఁదవ్రాల భయపడుచుందురను నొక కొఱఁతతప్ప దేవతాస్త్రీలకును నచ్చటి స్త్రీలకును నేమియు భేదములేదు. ఆకోసలపుర మజితంజయుఁ డను రాజు పాలించుచుండెను. సమస్తరాజులకు శిరోభూషణములగు పాదారవిందములు గల యానృపుని గుణచంద్రికలచేత జగమంతయు ధవళీకృతమయ్యెను. నావలెఁ బ్రతాపముతో నుండువాఁడెవఁ డను నహంకారముచే సూర్యుఁ డుదయించుచున్నను నతని ప్రతాపమును గనుఁగొని సిగ్గుపడి క్రమక్రమముగఁ గాంతితఱుఁగ నస్తమించుచుండును. ఎంత యైశ్వర్యశాలియైనను నారాజునకు నిగర్వచూడామణి యను కీర్తియే దిగంతములకు వ్యాపించెను. పురుషుల కెన్నఁడును గుణసంపద తెచ్చినంత గౌరవము నైశ్వర్యము దేఁజాలదు. భువనప్రసిద్ధమైన కీర్తిచేఁ బేర్కొనఁబడిన యా యజితంజయుని ధైర్యమును వినుటచే వల్లవడిన సముద్రుని కిప్పటికిని మాఱురంగు రాకున్నయది. రిపువంశారణ్యములఁ దగులఁబెట్టి మిత్రముఖపద్మములను వికసింపఁజేయుచున్న యాభూపాలుని తేజస్సుచేత సూర్యుఁడును, సౌందర్యముచేతఁ జంద్రుఁడును, జయింపఁబడిరనుటకు సందియమేమి? ఈ కోసలాధిపతి యీశ్వరుఁడు, గురుఁడు, నరకభేది, ధనదుఁడు, కమలాలయుఁడు, శిశిరకిరణుఁడు, బుధుఁడు, సుగతుఁడు నగుటచే సర్వదేవమయుఁడనుట కెవ్వరును జడియరు. రిపులను మాడ్చి గుణములచే సమస్తప్రజలను రంజింపఁజేయుచున్న యితనికాలములో ధరణి నిరుపద్రవయై వర్ధిల్లుటకు సంశయమేమి? నడుమనడుమ శత్రుకాంతల కన్నీళ్లచే నాఱిపోవుచున్న యితని ప్రతాపాగ్నిని వైరిసూర్యకాంతి మరల రగుల్కొనఁజేయును. మదించిన సింహకిశోరమువలె యుద్ధమునకు దొరఁకొన్న యతనికి శత్రుగణము కీటకములకంటెఁ దక్కువగాఁ గనఁబడుచుండెను. దిక్కులన్నియు జయించి యేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగాఁ బుడమి యేలుచున్న యీతని కాలమున నింద్రాదులకుఁ గల దిక్పాలకులను పేరులు నిరర్థకములై యుండెను. సముద్రవసన యగు భూమి నితఁడు భుజాయుగళంబున

మోయుచున్నంతకాలమును శేషుఁడు భూభారముచే వంగిన తల లెత్తుకొనియుండెను. సత్కులప్రసూతయు రూపవిభ్రమములచే మనోహరయు నగు జితసేన యను సతీతిలకమును పరిణయమటచేత నీనరనాథునికీర్తికి మిగుల వన్నెవచ్చెను. సురాసురస్త్రీలను బెక్కుమందిని సృజించిన విధాత తనకుఁగల స్త్రీనిర్మాణ కౌశల మంతయు నా జితసేనను సృజియించుటలో వినియోగపఱచెను. రూపమునకుఁ దగినవియు మగనికి సంప్రీతిప్రదములు నగు శరీరావయవములచేఁ బ్రకాశమాన యగు నాసాధ్వి యతనిసంపద కలంకారమైయుండెను. చంద్రాస్తమయకాలమందును నాపతివ్రత ముఖచంద్రుఁ డుండుటంజేసి తత్పురవాసులకుఁ జంద్రుఁడులేనికొఱంత లేదు. సమానగుణశీలవయోరూపములు గల యాదంపతులను సమకూర్చిన తమ్మిచూలి నేర్పునకు ఫలముగా వారి కజితసేనుఁ డను నొక కుమారరత్న ముదయించెను ప్రథమవయస్సునందియుఁ బ్రజారంజకుఁడై శరత్కాలశుక్లపక్షచంద్రునివలె దినదినాభివృద్ధిఁ జెందుచున్న యాకుమారతిలకమే చంద్రుఁ డొనరించుపనిఁ జేయుచుండ జనులు చంద్రోదయమును గోరరైరి. నిజముగ నతని రూపముచే జయింపఁబడి సిగ్గుచేత మన్మథుఁడు శరీరవిహీనుఁ డయ్యెను గాని హరలోచనాగ్నిచే దగ్ధుఁడయ్యెననుమాట యబద్ధము. ఐశ్వర్యమును వినయంబును, వినయమును శాంతియు, శాంతిని బరాక్రమంబును నలంకరింప గుణసంపదచే జగమెల్లఁ జులకనగాఁజేయు కుమారునిజూచి సంపూర్ణచంద్రునిజూచిన సముద్రునివలె నాతండ్రి యుప్పొంగుచుఁ దనలో, “సమస్తసద్గుణములు గల యిట్టి కుమారుని గనుటచే నాజన్మ సార్థకమయినది. చంద్రుని కిరణములచేత నాకాశమువలె నాకుల మితనిగుణములచే నలంకరింపఁబడినది. పూవులచే వృక్షములవలె, యౌవనముచే శరీరముపగిదిఁ, బ్రశమముచేఁ జదువుకొన్నవానివడువునఁ బురుషునివంశము సుపుత్రునిచే నలంకరింపఁబడును.” అని సంతసించి మఱునాఁడు సామంతరాజుల నందఱిని బిలిపించి కుమారునకు యౌవరాజ్యాభిషేకముఁ గావించెను. శుద్ధమతియగు నజితసేనుఁడును దేవేంద్రపదముకంటె మిన్నయగు తండ్రిపదమును వడసి చంద్రునివలె సకలరాజకరపద్మములను ముకుళింపఁజేసెను నయనాభిరాముఁడై నవోదయమును బొందుచున్న యాబాలచంద్రునిఁ జూచినపుడెల్లఁ బ్రజలు శిరసా ప్రణమిల్లుచుందురు.

అజితంజయుఁ డొకనాఁడు యువరాజుతోఁ గూడఁ గానుకలు తెచ్చిన రాజమండలము పరివేష్టింపఁ గొలువున్నతఱిఁ జంద్రరుచి యను రాక్షసుఁ

డొకఁడు పూర్వవైరమును స్మరించుకొని యాసభనంతయు మోసపుచ్చి యా కుమారు నపహరించెను. రాజేంద్రుఁడును నిది యసురకృత్యమని కొంతవడికిఁ దెలిసికొనియు, సుతశూన్యమగు సభాభవనమును శూన్యముగాఁ దలఁచుకొని "యిది యింద్రజాలమా ? లేక ధాతుగతమగు వికారమా ? లేక మనో విప్లవమా? లేక యీ సభలో యువరాజుండినను లేనట్లు నాకుఁ దోఁచుచున్నదా? లేక పూర్వజన్మవైరియగు రాక్షసుడెవ్వఁడేని దయమాలి నాకుమారు నపహరించెనా?"యని తర్కించుచుఁ గుమారుఁడులేని రాజ్యము జీర్ణారణ్యప్రాయముగాఁ దలఁచుకొని విలపించుభార్యతోఁగూడ, దుఃఖించు సబాంధవులతోఁగూడఁ బెద్ద యెలుఁగున నేడ్చుచు 'మదంకదుర్లలిత ! కుమార ! దిక్కులేని నన్ను విడిచి యెచటి కేగితివి ? నాకొకసారి లఘుదర్శనమైన నొసఁగుము. నిన్నుఁ జూడ కున్నచోఁ బ్రాణములు నిలుపవు. నిన్ను లాలించుటలోఁ గొఱఁతచేసితినా! నీతో మనోహరముగా మాటలాడుటలోఁ దక్కువగావించితినా ? నీయందుఁ బ్రేమ చూపుటలో నరచేసితినా ? ఏల నిష్కారణముగ నాపైఁగోపించెదవు? వచనామృతముచే నా చెవులకుఁ బూర్వమువలె రసాయనముంబెట్టుము. ప్రేమ లేనివానివలె నాకులపడు తండ్రి నేల యుపేక్షించెదవు! ఏదియె నొకకారణ మున నాయందు నిరాదరభావమే కలుగునుగాక, కలిగినను నాలప్పునైచి నన్ను మన్నింపుము. పోనీ, నే నపకారముచేసితిని. ఏయపకారమును గావింపని నీతల్లి నేల యడలించెదవు! ఇది నీయందు సహజవాత్సల్యము కలదిగదా? ఓదైవమా! పెక్కుమనోరథంబులఁ దలపోయఁ దలపోయ నామనవి యాలకించి నావంశముద్ధరింపఁ గుమారుని దయచేసియు నిధిఁజూపించి మరలఁగప్పివైచినగతి నిర్దయుండవై యిట్లుచేసెదవా! నీ కేమి యపకారముచేసితిని ? ఓకుమార రత్నమా! భూభువనమును నుదయాచలంబునంబొడమి తమోమార్గము నతిక్ర మించి వెలుఁగుచున్న బాలసూర్యుఁడవు, నీవులేకుండుటచే నాకుదిక్కులన్నియు నంధకారమయములై యున్నవి. నా కీదినము దుష్టదినమయ్యెను. బంధుజన మంతయు దిక్కుమాలిపోయెను. నీవియోగవహ్నిచేఁ గాల్పఁబడిన నేనుబ్రతికి యున్నను జచ్చినవాఁడనే. కీర్తికి, సుఖమునకు, విభవమునకుఁ, దేజస్సునకు నాకు నీవే కారణము. నీవులేకపోవుటచే నవియన్నియు లేనివే! సుందరంబగు బొమముడి గల కంఠోయియుఁ, జంద్రునివంటి ముద్దుమొగంబును, మధురములగు వాక్యములును, సుందరమగు నీశరీరమును నాపూర్వపాపఫలముచే స్మరణీయము లయ్యెనా! దురదృష్టవంతుఁడగు నాకీదినము మఱల నుత్సవప్రదమగునా, నీముఖ

పద్మమును జూచునంతటిభాగ్య మీకనుంగవకుఁగలుగునా! గమనోన్ముఖుండ వగునీవు మాతోపాటు భర్తృవియోగదుఃఖము గలదానినిగా నొకకాంతను జేయకుండుట యొక మంచిపనిచేసితివి. సహింపరాని దుఃఖమను వర్షాకాలముచేత నొడ్డొరలఁ బ్రవహించుచున్న బంధుగుల కన్నీటినదులు నిదాఘసమయమువలె నీవు రావేని యెండిపోవును" అని విలపించుచుండఁ గృపాళుఁడై విధాత యతనికి క్షణకాలమయిన వ్యథలేకుండుటకుం బోలె మూర్ఛనుగల్పించెను. పరిజన మందఱు శీతలోపచారములు గావింప నా వసుధేశుఁడు కొంతవడికి మూర్ఛానిద్రను వదలి యాకాశమునుండి దిగివచ్చుచున్న యొక వెలుఁగును గాంచెను. దాని ముక్కు, మొగము మొదటఁ దెలియకపోయెను. తరువాత నది క్రమముగఁ గాళ్లుచేతులు గలిగిన యాకారమువలెఁ గాన్పించి పిమ్మట తపోభూషణుఁడను నొక మునీశ్వరుఁడై రాజసమీపమునకు వచ్చెను. ఆమహానుభావుని తపోమహిమచేత నీయజితంజయుఁడు పుత్రశోకమును మఱచిపోయెను. ఆ మౌని నేలఁ బాదములు మోపునంతలోఁ దన యుత్తరీయమును గ్రిందఁబఱచి పిదపఁ బరిజనముచేఁ దీసికొనిరాఁబడిన యాసనమును గూర్చుండుటకై యిచ్చెను. ప్రాణసమానుఁడగు పుత్రుని వియోగముచేఁ గలిగిన దుఃఖమునుగూడ మఱపింపఁ జాలినంతటి సంతోష మారాజున కామునిసందర్శనమునఁ గలిగెను. ఆకాశమునఁ దిరుగువాఁడగుటచేఁ గాలికి బురదయంటనివాఁడైనను నాతపోభూషణుని పాదము లానరేంద్రుఁ డానందాశ్రులతోఁ గలసిన పవిత్రోదకముచేఁ గడిగి దంతకాంతులను మల్లిపూవులచేఁ బూజచేయుచు "మునితిలకమా! మీదర్శనముచేఁ గృతార్థుఁడనైతిని. నాపుట్టువు కొనియాడఁబడియె. నాకీర్తి చంద్రునివలె స్వచ్ఛమైనది. సర్వమనోరథములమీఁద నడచు మీకు నావలనిపని యుండదుగదా! కృతకృత్యులకు మీకు దేనియందును వాంఛ యుండదు. పరమవేదాంతులగు మీకెవ్వరియందును బ్రేమయుండదు. మీ రాకకుఁ గారణము నాపూర్వపుణ్యముకాని వేఱుకాదు. నేను దురంతమగు బంధువియోగదుఃఖములో మునిఁగియున్నవాఁడను. ఏబంధువులును దీర్చలేని యాదుఃఖమును నీవు తీర్చితివి. కావున నీవే యెక్కుడు బంధువుఁడవు." అని భయభక్తులతోఁ బాదములమీఁదఁ బడియున్న మహీపతిం జూచి మంగళప్రదుండగునాజడదారి మనోహరమగు నుపన్యాసముతో "రాజా! దివ్యదృష్టిచేతఁ నీకుఁగలిగిన దుఃఖము నేనెఱింగి నీయందలిగుణములకు సంతసిల్లి నీయుపద్రవము బాపుటకయి వచ్చితిని. మేము గుణప్రియులము, ప్రియవస్తువియోగముగాని

యనిష్టాగమనము గాని జంతుమాత్రములకు సాధారణములైనవని యెఱింగిన విద్వాంసుఁడెన్నఁడును దుఃఖముపాలుగాఁడు. బుద్ధిమంతుఁడవగు నీకిట్లు దుఃఖించుట తగదు దైవముపలన వచ్చు విపత్తులకై బుద్ధిమంతులు శోకింపరు. నీకుమారున కుపద్రవము వచ్చినదని విచారింపకుము. కొలఁదిదినములలో నీవతనిం గలసికొందువు. అతఁడు కుశలియై యున్నవాఁ" డని నిశ్చితార్థమును జెప్పి యాతపోభూషణుఁడు నిజాశ్రమమునకుఁ బోయినవెనుక, పుడమిఱేఁడు కొంత సంతసముతో దివసకృత్యముల నెఱవేర్చుకొని మునీశ్వరుని మాటచొప్పునఁ గొడుకువచ్చుసమయముం గోరుచు సుఖముగానుండెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభ చరిత్రమను మహాకావ్యమునఁ బంచమసర్గము.

— o —

షష్ఠ సర్గము

అట్లు చంద్రరుచి యను రక్కసునిచే, నపహరింపఁబడిన యారాజకుమారుఁడు దేశమంతటను ద్రిప్పఁబడి మొసళ్లచే భయంకరమగు మనోరమ మను సరస్సులోఁ బడవేయఁబడియెను. ఆకసమునుండి పడిన యాకుమారుని శరీరఘాతముచే నీరు నాల్గుదిక్కులకుఁ జెదరుటచేత క్షణకాలము చెఱువు భూమియు భూమి చెఱువు నయ్యెను. పిడికిటిపోట్లచేతను, మడమదెబ్బలచేతను జలజంతువులను జూర్ణముగాఁ జేయుచు నీఁదియీఁది యారాజపుత్త్రుఁడు పూర్వపుణ్యశేషమున నొడ్డెక్కెను. పిదప మనోవికారముచేఁ గొంతవడి తెలుపును, గొంతసేపెఱుపును, గొంతకాలము నలుపును గల మాపులచే దిక్కులను గర్బురవర్ణములుగాఁ జేయుచుఁ జొరరాని మహారణ్యమును జూచి యాకసము పొడవున దట్టముగ నలముకొనియున్న చెట్లచే దిగ్భేదము తెలియక నూదులవంటి కుశాగ్రములు గుచ్చుకొనునేమో యను భీతిచే సూర్యకిరణములు కూడఁ బ్రవేశింపని

యీమహారణ్యమున సింగపుగోళ్లచేఁ జీల్చఁబడిన యేనుఁగుల కుంభస్థలములలోని ముత్యములు వృక్షాగ్రములచే రాలఁగొట్టఁబడిన తారకలవలెఁ బ్రకాశింపఁ గృపాశూన్యులగు కిరాతులచేఁ జంపఁబడిన లేడిగున్నల యొడళ్ళనుండి ప్రవహించు రక్తప్రవాహములచె నెఱ్ఱనైన నేల చూచునప్పుడెల్ల భయసంతోషములు రెండు నుప్పతిల్ల వనదేవతల కాలివారాణి యని భ్రాంతిపడుచు నాకారడవిఁ గానొచ్చెను. ఒకచోట నెఱుకువాండ్రు చంపిన పెద్దపులుల చారలతోళ్లును, వేఱొకచో సింగములు చంపిన యేనుఁగుల యెముకప్రోవులును జూడ మృత్యుదేవత పట్టనమువలె మది కడలు జనింపఁజేయ నల్లిబిల్లిగ ప్రాఁకిన లతలచే నంధకారమయములు చేయఁబడియుఁ బైకిఁ బ్రసరించు కర్పూరపరాగముచే నేడాకుల యరఁటిచెట్లని తెలియఁజేయుచున్న పొదలు మనంబున కుల్లాసంబుఁ గలుగఁ జేయ, గజములనుకొని మీఁదఁబడుచున్న సింహములకు వేఁడినిట్టూర్పులచేఁ జలిఁ బోఁగొట్టుచుఁ గోపము చల్లార్చుచున్న కొండచిలువలను, దిగ్భేదము తెలియమిం జేసి కదలలేక యున్నచోటనే యుండి చలికాలమును సుఖముగా వెళ్ళఁబుచ్చు కోఁతులను జూచుచుఁ, గిరాతులు నడచిపోవు మార్గము నెట్టకేలకు గుర్తుపట్టి నడచుచు నా రాజతనయుఁడు తన్నుఁబోలి గురువంశమై యప్రమాణసత్త్వమై యున్నతస్థితికలదియై రుచిరాకృతియై యున్న యొక పర్వతము మీఁదికెక్కెను. బహునాగమై, యనేక ఖడ్గసేవ్యమై, ప్రసాధితాశమై మహారాజుం బోలియున్న యాకొండమీఁదికెక్కిన కుమారుఁడు వన మెంతదూరమున్నదో పరికించి చూచుచుండ భయంకరమైన మొగముతోఁ బెదవులదర కన్ను గిరగిరఁ ద్రిప్పుచు నొక పురుషుఁడు వర్షాకాలమేఘమువలె నతని కెదురుపడి కేకలచేఁ గొండగుహలు మాఱుమ్రోయ వీరులు వినరానిమాటలతో "ఓరీ! నీవు బలశాలివా? విద్వాంసుఁడవా? అన్యులు చొరరాని నా యీ మహారణ్యములోని కేల వచ్చితివి. దేవేంద్రుఁడైనను నాయానతిలేక యిందుఁ బ్రవేశింపఁజాలఁడు వనములోఁ బ్రవేశించుటయే కాక నాభుజదండములచేఁ బరిపాలింపఁబడు నీకొండ యెక్కితివి. కొండకాలువలలోని నీటితుంపురులచేఁ జల్లవడి సూర్యకిరణములుగూడ నా ప్రతాపమునకు జడిసి యీపర్వతమునఁ బ్రకాశింపవు. నీచావుకొఱకు నాకు వ్యతిరేకమైన పనిచేసితివి నిన్నేవఁ డిట్లు వంచించెనో! నాప్రతాపమెన్నఁడును వినలేదా! విద్వాంసు లాలోచింపని పని చేయరు. నీవు మూర్ఖునివలె నున్నాఁడవు" అని గర్వముతో బెదరించిన వానిమాటలు మర్మచ్ఛేదము చేయు బాణములవలెఁ దాఁకినఁ గోపము తెచ్చుకొని యానృపసూనుఁ "డోరీ

పోగరుబోతా! అర్థములేని నీమాటలకుఁ బిఱికివాండ్రు భయపడుదురుగాని వీరులు జడియరు. నేను సురాసురులు వచ్చిన జయింపఁగలను. నీవంటి మనుష్యకీట మెంత? ఇఁక గర్వపుఁబలుకులు వదలుము నవ్వుచు మాటలాడుచున్నానని విజృంభింపకుము. ఇది సత్పురుషులకు లక్షణము. నీకుఁ బౌరుషముండెనేని యుద్ధమునకు రమ్ము. లేదేని నీదారిని నీవు పొమ్ము" అని పలికిన వాఁ డినుప కోల గిరగిరఁ ద్రిప్పి కొట్టెను. నరనాథబాలకుఁడు నాదెబ్బఁ దప్పించుకొని వానిఁ దన భుజపంజరమున నదిమిపట్టుకొనియెను. ఒండొరు లొండొకళ్ళఁ జేతులచే బాఁదుకొనుచుండ వనదేవతలు చెట్లుచాఁటుననుండి చూచుచుండిరి. కాళ్లచేఁ దన్నుకొనుచుఁ జేతులచే గ్రుద్దుకొనుచు మఱియు ననేక ప్రకారంబుల సాదన చూపించుచు మల్లయుద్ధము చేయుచున్న యా యిరువురలో నెవ్వరికిని జిరకాలమువఱకు జయము లేకుండెను. తుట్టతుదకు రాజపుత్రుఁడు చేతులతో వాని నాకసమునకు గిరాటువేయ వాఁడు పదియాఱుచోట్లను బురుషభూష ణములను ధరించిన దివ్యరూపముతో 'రాజపుత్రా! నేను హిరణ్యుఁడను గంధర్వుఁడను, మాది స్వర్గలోకము, సురాద్రియందుఁ గల జినాలయుంబులకు నమస్కరింపఁబోయి సుందరమగు నీగిరియందు విహరించుటకై వచ్చితిని. మాఱు వేసముతో నీబలము పరీక్షించితిని నన్ను జయించిన నీసాహసమునకు మెచ్చితిని నిన్నుఁ దొమ్మిదినెలలు మోసి కన్న తల్లియే తల్లి. ఆమెయే ధన్యురాలు. దేవ దానవులందఱు మెచ్చుకోఁదగిన చమత్కారముఁ జూపించితివి కావలసిన వరమిచ్చెదను, కోరుకొమ్మనుటకు సిగ్గుపడుచున్నాఁడను. పుణ్యాత్ములలో నగ్రేసరుండవగు నీకు నావలనఁ బొందఁదగిన వరమే యుండదు. అయినను బ్రయత్నసాధ్యమగు నొక మనోరథమును సమకూర్చుటకై నన్ను విధేయునిఁగాఁ జేసికొమ్ము. పరాక్రమశాలురకుఁగూడ నొండొరులసహాయము లేకుండఁ గార్య సిద్ధికాదు. అదియునుఁగాక నీజన్మాంతరచరిత్ర కొంచెము చెప్పెద నాకర్ణిం పుము.— నీవీ జన్మమునకు వెనుకటి మూఁడవజన్మమున సుగంధిదేశమున శ్రీపుర మేలు భూపాలుఁడవు. ఆపురమున శశి సూర్యులను నిద్దఱు సేద్యగాండ్రు కాఁపు రము చేయుచుండిరి. అందు శశి యొకనాఁడు సూర్యునియింటికిఁ గన్నముఁ ద్రవ్వి వాఁడు పాఁతుకొనిన ద్రవ్యమంతయు నపహరించెను. నీవావిషయము విచారించి శశిని బందెలోఁ బడవైచి వానియొద్ద నపహరింపఁబడిన ధనము కానరామిఁజేసి సూర్యునకు నీ సొంతసొత్తు నిచ్చితివి. ఆ శశి రెండవజన్మమునఁ జందిరుచి యను రాక్షసుఁడై పుట్టెను ఆసూర్యుఁడే పూర్వపుణ్యమున నేనైతిని.

శశి పూర్వవైరముచే నిన్నపహరించెను. నా కుపకారము చేసినవాఁడవగుటచే నేనిపుడు నీకు మిత్రుఁడనైతిని ' అని తేనెలొలుకు పలుకులు నుడివి హిరణ్యుఁ డంతర్ధానమాయెను

రాజపుత్రుండును వాని ప్రభావమువలన నడవిదాఁటి యావలకువచ్చిన తనశరీరమును జూచుకొని యద్భుతపడి యది హిరణ్యుని మహిమగాఁ దలఁచుకొని యూళ్ళు, పల్లెలు, పట్టనములు మున్నగువానితో నిండియున్న దేశమునం బడి పోవుచు నొకచోట నలుదెసల బెదరుచూపులు చూచుచుఁ గాలుకొలఁది పరుగెత్తుచున్న యొకపురుషునిగాంచి తానును వెంటఁ బరువిడి కలసికొని భయముతోఁ బులకరించియున్న వాని శరీరమును జేత నిమురుచుఁ బాఱిపోవుటకుఁ గారణమడిగెను. వాఁడును దెలతెలపోవుచు 'నీవాకసమునుండి యూడిపడితివా యేమి? నకుఁ బ్రసిద్ధమైన వృత్తాంతమే తెలియకున్నది. ధనధాన్యములకుఁ బ్రసిద్ధమైన యరింజయ మనుపేరుగల యొకదేశము కలదు. ఎన్నఁడు చూచినను నచ్చటి భూమి లేఁతపరియాకుమళ్ళచేఁ బ్రకాశించు శోభను వదలియుండదు. ఆదేశమునకు నడుమ విపులమైన విపులాపురము గలదు జయశాలియగు జయవర్మయను రాజానగరము నేలుచుండును. ఆతని చల్లనిచూపులచేతనే ప్రజలు హిమాంశునియం దపేక్షలేనివారై యుందురు. సూర్యకాంతివలె సర్వదా పూరణముచేయుచు రతీదేవివలె సమస్తకామసౌఖ్యము లొసఁగుచున్న జయలక్ష్మియను నొక రాజపుత్రి యతనికి ధర్మపత్నియై యుండెను. వారికి జగములన్నిటికి మేలుపూవ యనఁజాలు శశిప్రభయనుకూఁతురు కలదు. ఆకన్యశరీరము సర్వదా లావణ్యసముద్రమునం దీఁదులాడుచున్నట్లుండును. మహేంద్రుఁడను రాజా కన్యను బెండ్లిచేయుమని జయవర్మను యాచించెను జయవర్మయు నీవు చిరకాలము బ్రదుకువాఁడవు కావని కారణము చెప్పి నిషేధించెను దానికి మహేంద్రుఁడలిగి కొంతసైన్యముం గూర్చుకొని వచ్చి జయవర్మబలమునంతయుఁ జంపి యతని విపులాపుర మాక్రమించుకొనుచున్నాఁడు. ఈయుపద్రవమునకు జడిసి గిరిప్రదేశమునకు రాష్ట్రజనమంతయుఁ బాఱిపోవుచున్నది ' అని చెప్పిన యారాజు విని విపులాపురమునకుం బోయి, రిపుసైనికులచే నిండియున్న యాప్రోలును చంద్రోదయకాలమున నుప్పొంగు సముద్రతరంగములచే వ్యాప్తమయిన వేలావనముతో సాటిచేయుచు, ధైర్యముచేఁ జలింపక నగరుఁ బ్రవేశించుచు, మహేంద్రుని భటులందఱు 'నీవేపనికై పోవుచున్నావు? నీకుఁ బ్రాణ

ముపై నాశకలదా లేదా? మా రాజుగారెవ్వరిని లోనికి రానీయవలదని కావలి యుంచిన మమ్ము గేలిసేయుచున్నాఁడ' వని బెదరింప, వారిమాటలకు మఱింత కోపము హెచ్చి యందఱినిఁ జేతులతో బాఁది 'మీ రాజు ప్రాణములతోఁగూడ మీప్రాణములను గాచికొనుఁడు. ఈ పురము విడిచి పాఱిపొండు' అని పలుకుచు నేనుఁగులను మొసళ్ళను, తురంగంబులను తరంగంబులును గల సైన్యమను సముద్రమున మందరపర్వతమువలెఁ దిరుగుచు రాణువనెల్లఁ బాఱఁద్రోలి యామహేంద్రునికడకుఁ బోయి కోపముతో నొక్కబాణమును బ్రయోగించి వానిజయలక్ష్మిని విధవను గావించెను. జయవర్మయు నకారణబాంధవుఁడగు రాజపుత్రునిఁ బురస్కరించుకొని సమస్తవిభవములతో నగరుఁ బ్రవేశించెను. యువరాజును గవాక్షరంధ్రములగుండఁ జూడవచ్చిన యంతఃపురస్త్రీలకు వివిధములగు మనోవికారములను బుట్టించెను. మన్మథునివంటి సౌందర్యమును నితరదుర్లభమగు పౌరుషమును గల యా రాజపుత్రుని జాతికులశీలస్వభావముల నొరులు చెప్పకుండఁగనే తెలిసికొనిన జయవర్మ యతనిని మిగుల గారవించుచుండెను. కుమారుండును అరింజయదేశమంతయుఁ గైవసము చేయించెను. ఒకనాఁడు భార్యతోఁగూడఁ బాన్పుపైఁ బవళించియున్న యా జయవర్మకడకుఁబోయి నమస్కరించి శశిప్రభ చెలికత్తె "దేవా! మహేంద్రుని జంపిన యాపడుచు కుఱ్ఱవానినిం జూచినదిమొదలు మనశశిప్రభ గంధము పూసికొనక, మాల్యములు ధరింపక, శరీరమును బోషింపక, దురంతమగు నవస్థతోఁ, దెల్లఁబాఱిన చెక్కిళ్ళతో, శూన్యమగు చిత్తముతోఁ, దిండితినక నీరుద్రావక పరితపించుచున్నది. హృదయమందలి వియోగవహ్నినుండి పొగ లేచుచున్నదో యనునటుల వేఁడి నిట్టూర్పులు ముఖరంధ్రములనుండి వెడలుచుఁ బద్మములను భ్రాంతిచే మొగము మీఁదికి మూఁగు తుమ్మెదలను బాఱఁదోలుచున్నవి. 'నా కాంతి నీమె ముఖకాంతి దొంగిలించుచున్న'దను కోపమునం బోలెఁ జంద్రుఁడు విషము స్రవించు కిరణములచే మన శశిప్రభ ననుక్షణము మూర్ఛిలఁజేయుచున్నాఁడు. శీతలోపచారమునకై చెలికత్తెలు పఱచిన చిగురుపాన్పొక త్రుటిలో బొగ్గునిప్పుల ప్రోగై యామె శరీరమును గాల్చుచున్నది. పాములతోఁ జెలిమిచేయు మంచిగంధ మీమె శరీరమునకుఁ దాపమొనరించిన నొనరింపవచ్చునుగాని దక్షిణవాయువు గూడ తాపకరమగుటమాత్రము మిగులఁ జిత్రముగా నున్నది. తనభార్యసింగారమును దొంగిలించినదని నిజముగా మన్మథుఁ డీమెను జంపుటకుఁ బ్రయత్నము కావించుచున్నాఁడు. కావున నీబుద్ధికోలఁది నందులకుఁదగిన ప్రతిక్రియ

యోజింపుము. మా శశిప్రభ మన్మథుని దశమావస్థఁ జెందకుండఁ గాపాడుము.* అని విన్నవించిన యామాటలకు మేను బులకరింప భూపాలుండును కుమారిత చిత్తవృత్తిగూడఁ దనచిత్తవృత్తి కనుకూలించినందునకు సంతసించుచు మఱునాఁ డుదయమున జ్యోతిష్కునిఁ బిలిపించి యాతఁడు పెట్టిన శుభముహూర్తమున నారాజపుత్రునకు శశిప్రభనిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. అది మొదలు యువరాజును వివాహముహూర్తమునుంచిన దినమునకుఁ గల వ్యవధి లెక్కపెట్టుకొనుచు దయితాసంగమమును గోరుచుండెను.

మిక్కిలి పొడవును నిడివియుఁ జుట్టుకొలతయుఁగల విజయార్ధమను నొక పర్వతము కలదు. దానియందు దేవతలుగూడఁ దిరుగుచుందురు. దానిశిఖరములు తారల నొరయుచుండును. రంగు వెండిరంగు. అది పైనుండి చూచువారల కంబరమను పాము వదలిన కుబుసమువలెఁ గనఁబడుచుండును. దానికి దక్షిణ భాగమున నాదిత్యపురమను పట్టణ మాగిరిపైఁ బ్రతిఫలించిన స్వర్గలోకమువలెఁ గన్పట్టుచుండును. ధరణీధ్వజుఁడను రా జాపురమేలుచుండెను. అతని యైశ్వర్యమువంటి యైశ్వర్యము దేవేంద్రునికైనను లేదు. ఆతఁడొకనాఁడు కొలువు దీర్చియుండఁ బ్రియధర్ముఁడను పేరుగల పరమాణువ్రతము సేయు బ్రహ్మచారి యతివేషముతోఁ జనుదేర,నతని కుచితసపర్యలు గావించి పీఠమునఁ గూర్చుండఁ బెట్టెను. మహానుభావుల బుద్ధు లుచితకార్యము లొనర్చుటలోఁ బరోపదేశమును గోరవు. సేవ కొఱకువచ్చిన విద్యాధరాదులకు సెలవిచ్చి మంత్రులను బంపిన వెనుక నా ప్రియధర్ముఁ డారాజేంద్రునితో "ఓ రాజా! నిన్నుఁ జూచినంత యోగినగు నామదికిఁగూడ నీయందు స్నేహము పొడముచున్నది. కారణము తెలియరాదు. బాంధవవత్సలుఁడవైన నీయందు నాకుఁ బ్రేమ జనించుట తప్పు కాదుగాని నాకీ మోహమేల జనియించినదో తెలియరాదు. ఎంత దుష్కరమైనను నీకోరినకోరిక నెరవేర్చుటకు నన్నంతరాత్మ ప్రేరేపించుచున్నది. నీవృత్తాంతము నాకు సుధర్ముఁడను మునీంద్రుఁడు తొల్లి వక్కాణించెను. అరింజయదేశమున విపులాపురమను పురము కలదు. దానిని జయవర్మయను రాజనుభవించుచున్నాఁడు. ఆతనికి శశిప్రభ యను కూఁతురుగలదు. దాని చక్కఁదనము మిక్కుటము. మన్మథుని ధనుర్లతవంటి యాకన్నియం బెండ్లియాడినవాఁ డెవ్వఁడో వాఁడే ధన్యుఁడు, వాఁడే పుణ్యాత్ముఁడు, వాఁడే నీకు మారకుఁడు, వాఁడే భరతఖండమేలువాఁడు" అని యడుగకుండఁ జల్లఁగఁ జెప్పిన రాజును విని భయ

ముచే శరీరము చెమ్మటిల్ల 'మునీంద్రా! నాకీ విషయమునఁ దగిన ప్రతిక్రియ యెఱింగింపుము. ఏ వ్రపమత్తుఁడనై కావించెదను,' అని వేఁడినను నతఁడు చెప్పక యంతర్హితుఁడయ్యెను. పిదప నాతఁడే యొక ప్రతిక్రియ యాలోచించుకొని మఱునాఁడు చతురంగబలమును సమకూర్చుకొని జయవర్మపురమును ముట్టడించి సంధికై జయవర్మ యనిచిన యుద్ధతుఁ డను దూతమాటలు వినక వానిం జంపి జయవర్మ పేరోలగమునకు వచ్చి "నేను ధరణీధ్వజుం డను పేరు గల గంధర్వచక్రవర్తిని. నీకు శశిప్రభయను కూఁతురు గలదఁట దాని నెవ్వనికో యొక పరదేశి కిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసితివని వింటిని. మంచికులమునఁబుట్టి యెక్కుడు కీర్తిని సంపాదించిన నీకుమాత్ర మీపని యుచితమైనది కాదు. ఇందువలనఁ దప్పక నీ కపకీర్తి వచ్చును. ఇంతమంది మహారాజుల ముండఁగ నీకీ పరదేశి యెక్కడ దొరకెను? వరులయెడ ముఖ్యముగాఁ జూడఁదగినది కులము కులగోత్రములు విచారింపక యేల పెండ్లిచేసెదవు? నీ కెక్కువపుణ్యము లేనిచోఁ గూఁతురు నాతని కిచ్చెదవు నేను బలాత్కారముగ హరింపకుండ నీ చేతులార నాకొసఁగు' మని ముష్కరముగాఁ బలికిన వానికొక్కమాటలోఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పఁదలఁచి "ధరణీధ్వజనృపాల! నీవు బుద్ధిమంతుఁడవే గాని లౌకికజ్ఞానము లేనివాఁడవు. కుల ముండనీ, లేకపోనీ యొకని కిచ్చిన కూఁతు నింకొకని కెట్లిచ్చెదను? బలాత్కారముగా నెవ్వఁడేని నపహరింపఁదలఁచినచో నాకార్యము త్వరగఁ జేయుఁగాక, విలంబమేటికి?" అనిన వాఁడు కనుబొమ్మలు ముడివైచెను. జయవర్మ భయముపొందెను. యువరాజది చూచి 'మామా! యేల కంపించెదవు నేనుండ నీకేమిభయము? నీవు చూచుచుండ వీని నొక్కనిముష ములో మృత్యుదేవతనోటిలోఁ బడవైచెదను.' అని మామ చిత్తమును గుదురు పఱచి తనకు మిత్రుఁడగు హిరణ్యునిఁ దలఁచికొనెను స్మృతమాత్రుఁడై హిరణ్యకుండు నెదుటికి వచ్చి తాను వెంటఁదీసికొనివచ్చిన శస్త్రాస్త్రములతోఁ గూడిన రథమెక్కించుకొని శత్రుసైన్యముమీఁది కుఱికి సేననంతయుఁ జెల్లాచెదరుగాఁ జంపుట కారంభించెను గంధర్వులందఱు సూర్యుని కిరణములకు వాఁడిపోయిన కలువలవలె ఖిన్నులై యసాధ్యుఁడగు రాజజామాత కెదుట నిలువఁబడ లేక పాఱిపోవుచుండ ధరణీధ్వజుండు నిలునిలుఁడని వారి నాఁగి, శత్రునిపైఁ దామసాస్త్రమును బ్రయోగించెను. దిక్కులన్నియు మూసికొనుచు వచ్చు నా చీఁకటి యమ్మును రాజకుమారుఁడు తపనాస్త్రముచే వారించెను భుజగాస్త్రమునకు గరుడాస్త్రమును, పావకాస్త్రమునకు సముద్రాస్త్రమును, పర్వతాస్త్ర

మునకు వజ్రాస్త్రమును, బయోధరాస్త్రమునకుఁ బవనాస్త్రమును బ్రయోగించిన విరోధిం జూచి ధరణీధ్వజుఁడు కోపముతోఁ గత్తి చేతంబూని మీఁదికురికెను శశిప్రభాప్రియుఁడును నమోఘమగు శక్తిచే వానిం గడతేర్చి హిరణ్యుని మఱల స్వస్థానమునకంపి సకలశౌరపురస్సరంబుగఁ బురముఁ బ్రవేశించెను. పిదప నొక్క శుభముహూర్తంబున జయవర్మయు విధివిహితముగఁ బుత్రిక నారాజపుత్రున కిచ్చి పెండ్లిచేసి మహోత్సవముఁ గావించెను. శశిప్రభవంటి శశిప్రభను కేలువట్టి యువరాజును కొన్నిదినములు మామగారి యింటనుండి యతని యనుమతిని సుదినంబున కాంతతోఁ దన పురికిఁ బ్రయాణమయ్యెను. తండ్రిని జూచు వేడుకతోఁ బోవునపు డత్తవారి యింటికినిఁ బుట్టినింటికిని గల బహుదూరమార్గముఁ గొలఁదిదినములలోనే నడచెను. బంధుదర్శనోత్సాహ మెవ్వని కౌత్సుక్యము పుట్టింపదు? ఇట్లడవి గడచి శత్రువులను జంపి భార్యను నుసంపాదించుకొని మహాభాగ్యముతో కుమారుఁడు చనుదెంచెనని విని యజితంజయనృపాలుఁడు శరీరమంతయుఁ బులకాంకురములతోఁ బూచిన కడిమిచెట్టు గాఁగఁ బౌరులతోడను బరిజనముతోడను నెదురేగి గొప్ప యుత్సవముతో నానందబాష్పములచే వీధులకు సలిలాసేకంబు గావించుచుఁ బట్టణమునకుం దోడుకొనిపోయెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభ చరిత్రంబను మహాకావ్యమునం
దుదయాంశంబను షష్ఠసర్గము.

—:o:—

సప్తమసర్గము

పిదప దేవేంద్రునిఁబోలు సంపదతో రాజ్యమేలుచున్న యా యజితసేనుని రాష్ట్రమంతయుఁ బూర్వజన్మపుణ్యవశంబున శత్రుశూన్యమై ప్రకాశించెను. చక్రిచేతిలోని చక్రమువలె నితనిచేత నున్న చక్రముఁగూడఁ గిరణకాం

తులచేఁ జూడశక్యముగాకుండఁ బ్రజలందఱు సేవకొఱకు వచ్చిన సూర్యబింబమునువలె భావించుచుండిరి. తళతళ మను కాంతిచే భూమ్యాకాశముల నడుమ నిండిన యతని కత్తిని నారాయణావతారమగు నా పృథివీపతిని సేవించుటకై వచ్చిన శేషునిగాఁ దలఁచుచుండిరి. చుట్టును వజ్రముల చేరులతో నిండిన చంద్రునివంటి యతిశ్వేతచ్ఛత్రము సేవించుటకొఱకు వచ్చిన లక్ష్మీదేవి తనపాణిపద్మము నభయసూచకముగా శిరస్సునందిడినట్లు ప్రకాశించుచుండెను. సముద్రముదాఁటుట మొదలగు కార్యములందు సాధనమైన పూర్వపుణ్యవిభవముచే నాతనికి వశీకృతమై యున్న తోలుపుట్టి తన శరీరమును సంకోచపఱచుకొని యా రాజన్యుని సేవింపవచ్చిన యాకాశమువలె నుండెను. ఆయజితసేనుని చేతిలోని దండము పర్వతములను, వానిరెక్కలు ఛేదించిన వజ్రమునుగూడఁ బగులఁగొట్టుటకుఁ దగిన పాటవము కలిగియుండెను సూర్యుఁడు పోఁగొట్టలేని చీఁకటినిఁ గూడఁ బోఁగొట్టఁజాలిన కాకిణి చంద్రికవలెఁ బ్రకాశించుచు నారాజకుమారునకుఁ గింకరియయ్యెను. క్రొత్తమబ్బుడగ్గఱ నున్న చీఁకటినిఁ గూడఁ బోనడపఁదగిన వెలుఁగుతో దీపమువలెఁ బ్రకాశించుకొనతోఁ గమలాలయ చేతిలోని రత్నదర్పణమువలె నతని శిరోమణి యొప్పుచుండెను. గండస్థలములనుండి జాఱు మదప్రవాహములఁ గలిగి యిరుప్రక్కలఁ జామరములచే విసరఁబడుచున్న యతని పట్టపుటేనుఁగు గౌరవమునకోడి శుశ్రూష చేయవచ్చిన మంచుఁగొండవలె నుండెను. మంచిబలముగలిగి తప్పునడకలులేని యతనిగుఱ్ఱమాశ్రయించుటకై వాయుదేవుఁ డా రూపముగావచ్చినట్లుండెను. తేజస్సునకుఁ జంద్రుఁడును, శత్రువులకు భయంకరుఁడును, శౌర్యమునకు భూమియు, శత్రుభయమునకభూమియునైన కుమారస్వామివంటి యొక సేనాధిపతి యతనిసేనను రక్షించుచుండెను. అతని పురోహితుఁడు శరీరమును దాల్చినపుణ్యమువలె దేవతలు,మానవులు, నశుభగ్రహములును గలిగించు చెడుగుల నన్నిటిని నివారింపఁ జాలియుండెను. కోరిన తత్క్షణము దేవేంద్రుఁడు కాఁపురముచేయు నిల్లువంటి యిల్లు కట్టుమనినను గట్టుటకుఁ దగిన సాధనసామగ్రిగలిగి యపరశిల్పిబ్రహ్మ యని పేరొందిన యొక వడ్రంగికూడ నారాజునొద్ద నుండెను. నిత్యమును జరగు గృహకృత్యములను నిర్వహించుటకుఁ దగిన బుద్ధియుఁ,బ్రపంచజ్ఞానంబును, నాయవ్యయములు వ్రాయుటకుఁ దగిన నేర్పునుగలిగిన యొక్క వ్రాయసకాఁడుగలఁడు. వేయేల ? పరమాదృష్టపతియగు శశిప్రభతోఁగూడియున్న యా యజితసేన మహారాజునకుఁ జతుర్దశవిద్యలును స్వాధీనములైనవి. భూపతికి మంచిదినములు వచ్చి

నప్పుడాశ్రితులుగూడ మంచివారె దొరకుచుండిరి. దుర్లభములగు వస్తువులేయుండవు. అడిగినవస్తువులెల్ల నిచ్చుచు నెల్లప్పుడు విడువక కావలికాచుచున్న దేవతలచేఁ గూడియున్న నవనిధులును పుణ్యమున నతనియింటనే పొడచూపినవి. అందుఁ బాండుకమను నిధి మినుములు, సెనగలు, ఉలవగింజలు, నువ్వులు, వ్రీహిధాన్యము, యవలు, శాలిధాన్యము, పెసలు, కొఱ్ఱలు మొదలగు తినుబండారములు నిచ్చుచుండెను. పింగళమనునిధి సుందరములగు కుండలములు, నుంగరములుఁ, దారహారములు, మొలనూళ్ళు, మణులు, రత్నములు మొదలగు పెక్కు నగ లిచ్చుచుండెను. కాలమనునిధి యాఱు ఋతువులయందును వృక్షములవలన గుల్మములవలన,లతలవలనదొరకు పూవులు, కాయలు, పండ్లు, చిగుళ్ళు మొదలైన విచ్చుచుండెను. శంఖనిధి చెవులకు సుఖప్రదములగు వాద్యముల నిచ్చుచుండెను. పద్మకమనునిధి చీని చీనాంబరములు, రత్నకంబళములు, పట్టుబట్టలు మొదలగు నానావిధవస్త్రజాతము నిచ్చుచుండెను. మహాకాళమను నిధి బంగారు, వెండి, రాగి మున్నగు లోహములవలనఁ జేయఁబడిన గృహోపకరణములగు పాత్రల నిచ్చుచుండెను మాణవమను నిధి ప్రాసము, చక్రము, ముద్గరము, శక్తి, కత్తి, తోమరము, బాణములు మొదలుగాఁగల యుద్ధోపకరణముల నిచ్చుచుండెను. నైసర్పమనునిధి పఱుపులు, తలాడలు, ఒఱగులు మొదలగు శయనోపకరణముల నిచ్చుచుండెను. సర్వరత్నమను నిధి చిత్రవిచిత్రములగు రంగులుగల పెక్కురత్నముల నిచ్చుటయేకాక తక్కిననిధు లిచ్చు నన్నిఁటినిఁగూడ నిచ్చుచుండెను. ఇంత యైశ్వర్యముకలవాఁడయినను నా రాజకుమారున కిసుమంతయు గర్వములేక యుండెను ఐశ్వర్యమదములేకుంటయేకదా మహానుభావులకుండవలసిన ప్రధాన సుగుణము! సమస్తబంధువులతోఁగూడి యీ యజితసేనుఁడా నవనిధులను షోడశోపచారములతోఁ బూజించుచుండెను.

ఇట్లుండ నజితంజయనృపాలుఁడు శుభముహూర్తంబున సమస్తసామంతరాజులను బిలిపించి యీ యజితసేన కుమారునకుఁ బట్టాభిషేకముఁ గావించెను. ఆమహోత్సవకాలమునఁ బదభిషేకోదకముచే నొక్క భూతలమేకాదు, హర్ష సముద్రముచే బాంధవుల మానసములుగూడ మంచివేయఁబడెను. నిర్మలాంబరమై వికసితతారకమై యొక్క దిఙ్మండలమే కాక పురకాంతా సముదాయము గూడ మనోహరమయ్యెను. మంచి మంచి తావులు గుబాళించు నవకుసుమమాలికలు వెదచల్లు రాజులచే భూమియేకాక దేవతలచే నాకాశముగూడ నిండెను

ఈమహోత్సవమునకు సంతసించు స్నేహితుల యిండ్లేకాదు, ముం దాపదలు కుడువఁబోవు శత్రువుల యిండ్లు గూడ * నుదితకేతువులయ్యెను. వారకాంతల నృత్యగీతములచే భూతలమేకాక కిన్నరకాంతల నృత్యగీతములచే స్వర్గముగూడ నలంకరింపఁబడియెను. ఇంటిముంగటఁ దుంబురనారదాదులు గూడఁ గైవారము చేయసాగిరి మృదువుగ జలము స్రవించుచుఁ బోవు వారియంత్రముల చేతనే కాక జలాసారమును వర్షించు మేఘములచేతఁగూడ రాజమార్గముల యందలి పరాగ మడఁపఁబడెను. మణిబంధముచే నొక్క సింహాసనమేకాక నమోఘాశీర్వచనములుచేయు పెద్దల మణిబంధములు గూడ భూషింపఁబడినవి. ఇట్లు పెద్దలచేతను దండ్రిచేతను బట్టాభిషిక్తుఁడై సూర్యకాంతి తగిలిన సూర్యకాంతమువలె మిగుల వెలిఁగెను. సమస్త ప్రజలను బిడ్డలవలెఁ బోషించుచు రాష్ట్రముఁ బాలించుకొనుచున్న యాకుమారభూపతియొద్ద కొకనాఁడు స్వయంప్రభుఁడను జినేంద్రయోగి వచ్చిన, నజితంజయనృపాలుఁడు చక్రవర్తియగు కుమారునితోఁ గూడ నెదురేగి, తీర్థభూతుఁడగు నమ్మునీంద్రు షోడశోపచారములుచేసి సుఖాసీనుం గావించి, తలమీఁదఁ జేతులొగ్గి "దేవా! జంతువు కర్మపాశములచే నెట్లు విముక్తుఁ డగునో యీసందేహ మెవ్వరినడిగినఁ దీఱకున్నది. నీవు నాయందుఁ గటాక్షింపవలయు" నని యడిగిన నామడనూరము వినఁబడునట్లు తొట్రుపాటు లేకుండ నాతీర్థకరుండిట్లనియెను. "ప్రమత్తుఁడును, విరక్తిలేనివాఁడును, కామక్రోధాదులతోఁగూడిన వాఁడును, సమమైనచూపుచూడనివాఁడును,గర్మబంధమునకు లోపడును. ఎనిమిది భేదములుగల యీ కర్మబంధము లోహకాంతము లోహము నాకర్షించినట్లు చేతనమునుస్వాధీనపఱచుకొని సంసారసముద్రములోఁ బడఁద్రోసి బహువిధయోనులఁ బుట్టించుచుఁ జంపుచుఁ ద్రిప్పితిప్పి ఖల్వాటబిల్వీయముగాఁ దుట్టతుదకు మనుష్యజన్మ మెత్తించును మనుష్యజన్మమెత్తియు వాఁడు పుత్రబాంధవకళత్రాదిమోహమునఁ బడి మరల నేదియో కుయోని యందుఁ బడఁగల కర్మనుచేయును గాని తరింపఁగల మార్గమును నేరఁడు. కావున సంసారదుఃఖమునకు జడియు బుద్ధిమంతులు కర్మబంధమును దెగఁగోయుటకై జ్ఞానము, దర్శనము, చరిత్రము నను నీత్రితయము నాశ్రయింపవలయును జ్ఞానమనఁగా బరతత్త్వమును దెలిసికొనుటఁ; దర్శనమనఁగ జినమతమును బాగుగాఁ

---

* ఉదితకేతువు = జెండాలెత్తినవి. ఆశ్చర్యముగా జెండాలు కూల్పఁబడినవి (ఉ + దిత + కేతు, ఉ=ఆశ్చర్యము, దిత=ఖండితము, కేతు=జెండా)

తెలిసికొని లోకములోని జనులయొక్క మతములన్నియుఁ దెలిసికొన సమస్త దేశములవెంటఁ దిరుగుట, చరిత్ర మనఁ బాపకార్యములను నివర్తింపఁజేయు చరిత్రములను వినుట. ఈమూఁడును గలవాఁడు తప్పక కర్మపాశమును దెగఁగోసికొనఁగలఁడు గ్రుడ్డివాఁడుఁ, గుంటివాఁడు నేకీభవింపక కార్యము నెఱవేర్చుకొన లేనియట్లీమూఁడు నేకీభవించినఁగాని కార్యసాధకములు కావు. ఆగామిసంచిత ప్రారబ్ధకర్మములలోఁ జరిత్ర మాగామికర్మమును, జ్ఞానము సంచిత కర్మమును, దర్శనము ప్రారబ్ధకర్మమును నశింపఁజేయును. ఈ ప్రపంచకములోని నరుల సంసారక్షయమునకొక్క జ్ఞానమే చాలుననుట మూర్ఖుల సిద్ధాంతముగాని పండితుల మతముగాదు. సేవింపకుండ నౌషధము నెఱిఁగినంత మాత్రముచే రోగముపోవునా?" అని చెప్పిన స్వయంప్రభునివలన బంధమోక్షములకుఁ గారణము విని యజితంజయనృపాలుఁడు తక్షణము విరక్తుఁడయ్యెను. భవితవ్యత సత్పురుషుని శ్రేయస్సుకొఱకై త్వరపెట్టునుగదా! బంధువులయందును, గొడుకునందును, భార్యయందునుగల ప్రేమను విడనాడి శాంతుఁడై యావృద్ధరాజు దేహరక్షణకుఁదగినపాటి బట్టలు గ్రహించి శ్రమణసేవితమగుపదము నాశ్రయించెను. చక్రవర్తియు వాఙ్మనశ్శుద్ధిపూర్వకముగ జినేంద్రునకు ముమ్మాఱు నమస్కరించి యంతఃపురమునకుఁ బోయెను. మఱికొంతకాలమునకు నీయజితసేనుఁడు పరాక్రమశాలియగు సేనాపతితోఁగూడ దిగ్జయము చేయుటకై బయలుదేఱెను.

జైత్రయాత్రకుఁబోవునపుడు, ప్రోవుచేసిన నురుఁగువలెఁ దెల్లనై యతని శిరముపైఁ బ్రకాశించు శ్వేతచ్ఛత్రమెండను బోఁగొట్టుట కనుమిషచే సేవించుటకై వచ్చిన చంద్రమండలమో యనునట్లుండెను. త్రోవలో సేనకు వలసిన వస్తువులన్నియు నిచ్చుటకై పూర్వమందుఁ జెప్పిన నిధులన్నియు విచిత్రరూపములతో బయలుదేఱెనవి. సూర్యమండలమును నిరోధించుచు నొట్టుఱేఁగిన పరాగమునందు దిక్కులన్నియు రాజు పన్నుదుగు నేమోయను భయమునఁబోలె డాఁగినవి. ఈసేనాపరాగము దూరమునందుండి కన్నులలోఁ బడుచున్నను శత్రుస్త్రీల నయనంబులనుండి నీళ్లుజాఱుటమాత్రము విచిత్రముగానున్నది. ఈయజితసేనుఁడు తన రాకవిని భయాక్రాంతులై రాజులందఱొదలలమీఁదిచేతులతోఁ గొని యాడుచుండ వారికభయమిచ్చుచు సముద్రతటమునకుఁబోయి యచట విడిసినఁ బ్రభాసనృపాలుఁడు దివ్యరత్నములతోఁ బూజించెను. సత్యమాగధుఁడు "దేవా!

సంతోషింపుము. దిక్కులనన్నిటిని జయింపుము. మమ్ము రక్షింపు"మని కొని యాడుచు నిజముగా మాగధుఁడయ్యెను. మఱియు ద్వీపములందును సముద్రము నందును బెక్కుగనులయందును జనించిన మనోహరములగు రత్నములను గాని కగాఁ దెచ్చి యిచ్చెను. ఇట్లు ప్రాక్పశ్చిమదక్షిణదిక్కులఁ గల రాజుల నందఱను వైవసము చేసికొని విజయార్ధమున వసించియున్న యాకాశగమనము చేయఁ గలమను గర్వముగలరాజులను జయించెను. ప్రభుమంత్రోత్సాహశక్తులు మూఁటి తోడను దిగ్విజయ మార్జించుకొన్న యీయజితసేనునకు విజయార్ధమును సాధించుట యొక చిత్రము కాదు. మేదినీచక్రమంతయు నాక్రమించి యందుఁగల రత్నజాతము సమస్తమును సంపాదించుకొని క్రమక్రమప్రవర్ధమానుఁడై జీవదయాళుత్వము దాతృత్వము మున్నగు గుణముల కాకరమై షోడశమహారాజులకు మించిన ప్రతిష్ఠ నార్జించిన యీ రాజునకుఁ బూర్వజన్మసుకృతఫలమునఁ దొంబదియాఱు సంవత్సరము లేకవిధముగాఁ గడచినవి. అతని యింటిముంగిలి యెల్లయపుడు నెనుబదినాలుగు లక్షలయేనుఁగుల మదోదకముచేఁ బంకిలమై యుండెను. తరంగములచె సముద్రమువలె నాభూవరుని గుఱ్ఱపుసాల పదునెనిమిది కోట్ల గుఱ్ఱములచేఁ గోలాహలముగానుండెను. శరత్కాలమేఘములచే దిక్కులు ప్రకాశించునట్లు మల్లిపూతెకులంటి మూఁడుకోట్ల యావులచే నీతని గోశాల నిండియుండెను పదియాఱువేల దేవత లాతని సర్వదా సేవించుచుండిరి ఇట్లు చైత్రయాత్రఁ గావించి మరలి భరతఖండమున కేకచ్ఛత్రాధిపతియను పేరితోఁ దనరాకఁ బ్రతీక్షించుబాంధవులయుఁ బ్రజలయు మనంబు లానందపఱుప నయోధ్యాపురముం బ్రవేశించెను. తమరాజేంద్రుఁడు పురప్రవేశము చేయుచున్నాఁడను సంతసమున నాపురమందలి ప్రజలందఱు ప్రతియింటికిఁ దోరణములు కట్టిరి. రంగవల్లిక లలంకరించిరి. పణ్యవీధియంతయు విచిత్రతోరణ వస్త్రాలంకార ధ్వజములతోఁ గైసేసిరి ఇట్లు సర్వశృంగారితంబగు పురమందుఁ బ్రవేశించుచున్న మదనసుందరవిగ్రహుండగు నరపతింజూచుటకై పరువెత్తు పురసుందరులకు శ్రోణిభారమునకుఁ దోడు కుచకుంభభారముగూడఁ గొంత ప్రతిబంధకమాయెను. రాజును జూచుటకై వేడుకపడు కందోయితోఁ బరువెత్తుచున్న యొక యువిదకుఁ గోఁకముడి విడిపోయి పిఱుఁదులనుండి దిగజాఱుచున్న తెల్లని కట్టుబట్టను జాఱకుండ నంటుకొనఁజేసిన చెమ్మటయే మానముఁగాపాడెను. మఱియొక ముద్దుగుమ్మ గోడమీఁది చిత్తరువును జూచుచుఁ జూచుచు రాజు నాలోకించుటకై గవాక్షము నలంకరించి కొండొక చిత్తరువును మనోభిత్తికయందుఁ

8 చం.

జిత్రించెను. మఱియొక తరుణీమణి పదిమంది నడుమకుం బోయి రాజు నీక్షించుచున్న సమయంబునం గుచమధ్యమునం బొడము చెమటబిందువులు చూచి కోపించినవోయనఁ జిరకాలమునుండి యందున్న హారములోని ముత్యములు తెగి నేలమీఁదఁబడి దొరలసాగెను. తడితడి లత్తుక యధరోష్ఠముపయిం బూసికొని వడివడిఁ బడమితేరిం జూడఁబోవు నింకొక పడఁతిమిన్న లోన నిముడని తదాలోకానురాగము బయికిఁ గ్రక్కుచున్నదో యనునట్లుండెను. వేఱొక విలాసిని రాజదర్శనమునం జేసి యొడలువ్యాంగ నంతరంగములోనికిం గొఱఁబాఱుపూవింటివానికిం దోరణము కట్టుచున్నదో యన్నట్లు రెండుచేతులవ్రేళ్లు గీలించి నెత్తిపై నిడుకొని యావులించెను. ఒకకంటికి మాత్రము కాటుక పెట్టుకొని రెండవకంటికి లేకుండఁగనే రాజుం జూడవచ్చిన యింకొక కాంత జనుల నానందింపఁ జేయుటకై యర్ధనారీశ్వర వేషము వేసినట్లుండెను. పులకరించి యొడలుప్పొంగుటచే బిగిసి ముడివడిపోయిన కట్టుబట్ట జాఱిపోకుండఁ జేయుచున్న మొలనూలిపై నొక కాంతకుఁ గోపంబును దయయుఁగూడ వచ్చెను. ఈఁతకల్లుపానోడలు మఱపించుచు, సంస్కారనాశమువలెఁ బిచ్చిపిచ్చి పోకలు పోయించుచు, వాయుదేవునిపగిది దేహభంగము గావించుచు మదనుం డాడింప నాఁడూఁజెలువాండ్రిందఱుఁ బెక్కువిధముల నారాజుం గాంచి వికారగ్రస్తులైరి. రాజేంద్రుఁడును మెఱుఁగుదీఁగలఁబోలు నచ్చిగురుబోఁడుల నివాసములను జూచుచుండియు మనోవైకల్యము లేనివాఁడై యారతులెత్తుకొని నిలువఁబడియున్న ముత్తైదువులచే సంకులంబగు మందిరద్వారప్రదేశముఁ బ్రవేశించి యచట వారిచే నివాళింపఁబడి భవనాంగణముఁ జొచ్చి యచ్చోట ముసలమ్మలచే నొసఁగఁబడు మంగళాశీరక్షతలు శిరసాధరించుచు గురుజనములకు నమస్కరించుచు నత్యున్నతుఁడయ్యు నతివినమ్రుఁడై పరివారజనముల కాజ్ఞ యొసఁగి యారేయి గడపి మఱునాఁటినుండి దివ్యాకారములుగల కాంతలతో సమస్తభోగము లనుభవించుచు శత్రురాజులకు రాజ్యభ్రంశము చేయుచుఁ దన రాజ్యమును నిష్కంటకముగఁ బరిపాలించు చుండెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతం బగు చంద్రప్రభచరిత్రం బను మహాకావ్యమున
సప్తమసర్గము.

అష్టమసర్గము

ఇట్లు సుగుణసంపత్తిచేఁ బ్రజలనెల్లఁ గైవసము చేసికొని యజితసేననృపాలుఁడు పుడమి శాసించుచుండ మధుపానము చేయు తుమ్మెదలను సంతోషపఱచు వసంతఋతువు చనుదెంచెను. తరుణీ విరహము చేఁ గుందు విరహవంతులు కన్నీరు గాఱు తమరమణీయలోచనములతోఁ గ్రొత్త మొగ్గలచాఁటున డాఁగి మంజుల గానము చేయు తుమ్మెదలను జూడలేకపోయిరి. చంపకపుష్పములనుండి కామమును వృద్ధిచేయు చిన్నిప్రప్పొడి పడుచుండఁ దెరువరు లవశమైన చిత్తములతో వేనతాస్త్రీని దలఁచుకొనినట్లు మనోహరమగు నందెల చప్పుడు గలభార్యను స్మరింపఁజొచ్చిరి. కలిపురుషులవలె నల్లనైన తుమ్మెదలను మోయుచున్న నాగకేసరపుఁగలికలు భర్త యింటలేని వనితలకు మన్మథోద్దీపకములయినవి. పద్మమును బెరుగల పూవుల నదల్చుచు, నానామరందముల నానుచున్న భృంగపంక్తియు, మనోహరముగఁ గూయుచున్న కోకిలలును విరహిణీకాంతల మనములను మొదలంటఁ బీడించినవి. మొగ్గ దొడిగిన తియ్యమామిడిచెట్టును జూచి తియ్యవింటివి పూవుటంపగములచే వికావికలైన చిత్తముతో భర్తతోఁ గ్రీడింపని కాంతయే లేదు. పల్లవజాలమును నృత్యముఁ జేయించుచుఁ, గమలవదనలగు కాంతాజనమును మగలయిండ్ల కంపించుచు నుపవనంబులనుండి చల్లనిమందమారుతము వీవసాగెను. 'నీవు పొరుగూర నుంటివి కదా! తాపకారియగు గోరంటపూవు గుత్తిని వంచి నీ భార్యచేతి కందిచ్చువారెవరు' అని పాంథులను గూకలిడుచున్నట్టులఁ గోకిలలు గూయసాగెను. మొదట స్త్రీలతోఁ బ్రణయకలహము తెచ్చిపెట్టుకొని పిదపఁ దద్విరహమును సహింపఁజాలక యెందురున్న వెలందులను జాతపరాగముచే శబలితంబులగు వాతపోతంబులు మఱింత బాధింపఁజొచ్చెను. పూవుగుత్తులనుండి జాఱు మకరందముద్రాక్ష సొక్కుచుఁ గర్ణమధురమ్ముగ ఝుమ్మని పాడుచున్న తుమ్మెద దిమ్మరీఁడువలనఁ బాంథులకు మనోహరమగు పదార్థములన్నియు విషప్రాయములయ్యెను. చూపెనింపుగఁ బుష్పించిన చెట్లు చూచినంతఁ దపోనిష్ఠగలయతీంద్రుల చిత్తములందుఁ గూడ మనోజుండుదయించెను. "చెలియా! కోపింపకుము. వాఁడు కేవలము మాయకాఁడు. నీకు దాఁచినఫలమేమి? వానివలనఁ గృశించినయీ శరీర మెన్నఁడును బలియదు. నాయందు వానికనురాగము లేశమైన లేదు. దానివలన నాడెంద ముడుకుచున్నది. అతనికొక నమస్కారము. ఆ వర

స్త్రీకాముకునివలన నాకు వంతతీఱునని తలంపకుము. దురాత్ముఁడై నన్ను లేని పోని బెడిదములాడె. పైవారిచే నాడించె. వానితోనా, నేను మఱలఁ బ్రణయము గావించుట! చాలుఁజాలు, నా కాసుఖమక్కఱలేదు. గౌరవము పోఁగొట్టుకొన కుండ నిట్లు బ్రతుకుటయే మంచిది. తప్తమైన యీ దేహమునకుఁ జందురుఁడు గాని, మంచిగందము గాని చల్లఁదనము నీయకున్నారు. ఐనను నాకపకారియగు వానియెడల నమ్మకము లేదు వాని యింటికి రాను." అని మత్తహస్తినివలె పెక్కు మందిదూతికలను నిరాకరించిన మానినిఁగూడ నీ మధుమాసమొక్కతుఁటిలో భర్తను లోవఱచెను "పూర్ణచంద్రుని మూర్తివలె సజ్జనుల కెల్లరకు మంచిదాన వగు నీవంటిదానవు తొల్లింటి లగ్గులవలన నాకుఁ జెలికత్తెవైతివి కావున నీవుపోయి వలపుగలిగింపఁగల సమయోచితములగు తియ్యనిపల్కులచే నతనికి దయ పుట్టించుము. కోపశీలురకుఁగూడ ననుగ్రహము కలుగఁజేయఁజాలినవి సామవచనములే గాని దండవయవికావు నీకు దాసానుదాసురాల నయ్యెద. నా డెందము సరత కామియై యుండుకున్నది కావున నా వల్లభుని రప్పింపుము. ఈ పనియందు నీకంటె నేర్పరులు లేరు మొదలేడ్చుచున్న నన్ను మఱింత యేడ్పించుటకై యీ వసంత ఋతువుగూడ దాపరించినది. నీవేలాగుననైన నీ సుకృతముఁ గట్టుకొనుము. నా మగని నన్నుఁ గలుపుము" అని యొక కువలయలోచన భర్తపొంగుఁ గోరి దూతికను బతిమాలఁజొచ్చెను కాముకుల మానప్రాణములు దూతికలచేతులలో నుండునుగదా! వెయ్యేల, పూవింటి బోయవాని యమ్ములచే గాయమ్ములు చెందని కొమ్మలును, బొరుగూరియందున్న మగనిఁదలఁపని చెలువలును లేరైరి ఆహా! మధుమాసప్రభావము! అనంగకాండ్రతోఁగూడఁ గలసిమెలసి వర్తించు కామినుల చిఱునవ్వులతో పాటు పొగడ బొగడలు కూడ వెల్లివిరిసి యెల్లర కుల్లాసంబు సమకూర్పసాగెను. మెఱపుఁదీఁగలఁబోలు కాంచనార కుసుమంబుల యందలి మరంద మానుచు మందమందముగాఁ గూయుచున్న తుమ్మెదలనుజూచిన సమ్మోదము లేనివారెవరు!

నీతిమంతుఁడా! నీ యెడఁబాటువలని వలవంతచే మలినంబగు మా చెలి మనఃకమలము చేతనే చిలుక తేజీదొర మా చెలిని బీడించుచుండఁ బద్మవిరోధియగు చంద్రకిరణసముదాయము గూడఁ బీడించుచున్నది. మంచుపడి యేపుమాసిన శీత కాలము నాఁటి తమ్మితీవ వగిది దేహపరిత్యాగమునకు సిద్ధముగానున్న యబలను గాపాడవేని నీవెట్లు గుణశాలి వనిపించుకొందువు? కాపాడినఁ గాపాడుము, లేదా

తిలోదకము విడువుము. నీవు లేనివేళల రాత్రులందు ధైర్యస్థైర్యములతో మా చెలువ (1) యంతర్గృహమునఁ బ్రవేశించిన (2) మదనశరచోరుని నీవు వచ్చి పాఱఁదోల వేని నిజముగాఁ దదధీనమగును గావున రమ్ము. కఠినహృదయము మెత్త పఱుపుము. దయితను సంతోషపఱచుము. విరహబాధ సహింపఁజాలదు. ఆ బాధ నివారింపఁ జేయఁగల రహస్యము నీవ కాని యన్యు లెఱుఁగరు'' అనిదాసి పలికిన సరసోక్తులకు మనమునందలి పొలయలుక వదలి యొక కాముకుఁడు దయితాగ్రహంబునకు దయచేసెను గంధగుణము లేక యందము మాత్రము కలిగియున్న కొండగోఁగుపూవు విధవల యౌవనమును స్మరింపఁజేయుచుండెను. బ్రహ్మదేవునకు సృష్టిచేయుట యందున్నంత తెలివి యనురూపవస్తుసంఘటనయందు లేదు. సౌందర్యమునకుఁ బరమావధియు, వృక్షమాల యనుకామినికి వాతెఱయు నగు మోదుగు పూవుచేత నీ వసంతఋతువునకుఁ గత్తినాపుఁ జెందుటవలన నినుమునకుం బోలె మిగులఁ బ్రతిష్ఠ వచ్చెను. శ్రావ్యముగ భ్రమరాంగనలు సంగీతము పాడఁ బుష్పాడివలనఁ (3) బాంసులత బయట పఱచుకొనుచున్న తీవవెలయాండ్రను నర్తకులవలె మలయవాయువు వాడింపసాగెను. (4) అశోకబలము గలమదనుఁడు విరహిజనులనెల్ల మృత్యుగ్రహమువోలె గ్రసించుచుండ వారికంత్యకాలమందుఁగూడఁ బ్రమదాస్మరణమే నారాయణస్మరణ మయ్యెను. వసంతఋతువు వచ్చినదాఁకఁ బరమోత్సాహముతో నున్న విరహిణీజన మెంతయు సుఖమునకు దూరమయ్యెను. "చెలియా! శోకసముద్రమును మఱింత పొంగించు రోదనము మానుము. ధైర్యమవలంబింపుము. ధీరుల కిడుములు గావని పెద్ద లందురు కంటికిని, చెవులకును విందుసేయు క్రొవ్విరులచేఁ గలకలలాడు వసంతఋతువు నీ కాయురవధికాలముగా విధాత తలఁచియుండఁడు. విప్రయోగముచేఁ జిక్కిన భార్యలకు సంతోషప్రదమగు డెందముతో నుండఁజేని యతఁడుమాత్ర మీ యామనిలో బ్రదుకఁగలఁడా? కష్టపడి జననీజనకులచేతను బిదప నీ చేతను బెంచఁబడిన యీ నెమ్మనిపైఁ జాలకఁదనముఁ జూపకుము. నేఁటనో, యెల్లియో నీ పెనిమిటి వచ్చును. రాక యతఁడు మాత్రము విరహమెట్లు సహింపఁగలఁడు." అని ప్రియవియోగముచేఁ జానంకించు శోకపంకజాక్షి కొక దూతిక బోధింపసాగెను "చెలియా! మల్లితీవలు నీపైఁ

---

1. అంతర్గృహము= మనస్సనునిల్లు 2. మదనశరచోరుని= మన్మథబాణములను దొంగను, 3. పాంసులత= బూడిదచేఁబ్రుంగుట, ఱంకుతనము 4. అశోకబలము= అశోకవృక్షముల బలము, దుఃఖములేని సైన్యము.

తుమ్మెదచాలను నెపమున బొమలు ముడివేయుచున్నవి కదా! నేను నీకు దాసుఁడనైనచో నివి యేమిచేయఁగలవు? దాస్యమే చేయవలయును. నాపిఱికిగుండె నీకుఁ గోపము వచ్చినది మొదలు నన్ను మఱింత బెదిరించుచున్నది. ఇదిగో! నమస్కరించుచున్నాను. పాదదాసుఁడను నీకోపమునకుఁ బాత్రుఁడఁ గాఁజాలను. ఆకసమువలె ననంతమగు లావణ్యమందు నీముఖారవిందము మునిఁగియున్నది. అది కానక తుమ్మెదవలెనే గతాగతము లాచరించుచున్నాను. మదనుని కుటిలవృత్తి తలంచిన నామది మఱింత బెదరుచున్నది. కోపము తగ్గించుము. ఓ పీవరస్తనీ! నాయందు దయంజూపుము" అని జాలిపుట్టించు పలుకులచే నొక నేర్పరి మానవతియగు దయితను స్వాధీనపఱచుకొని రమించెను రసముట్టిపడు పండితుల వచనరచనలకుఁ గరఁగని డెందము లుండవు. చంద్రబింబమువోనాఁ దెల్లనై పాలునదులతోఁ గుబేరునకుఁ గాఁపురమైనదిక్కునందుఁ బలుపగుంపులను దాఁచినట్లు గుహాలయాంధకారమునుగూడ దాఁచిన హిమవత్పర్వతమునైపున కంధకారారాతియగు సూర్యుఁడు ప్రయాణమయ్యెను. వికసించిన పూవులమీఁద వ్రాలినంతనే తుమ్మెదలు దమలో నైక్యముఁ బొందఁజేసికొనుచు నవ్వులరానులవలె నొప్పుచున్న తిలకవృక్షములు చూచినవారికిఁ గామాంధకారము ప్రబలుట చిత్రముకాదు. ఆఁడుతుమ్మెదలతోఁగూడఁ బన్నలతయందలి యాసవము గ్రోలిగ్రోలి యొడలెఱుంగక రొదసేయు మగతేఁటులనుగాంచిన తెరువరులకు నోటమాటలు రాకుండుట యబ్బురము కాదు. చల్లఁదనము కొఱకు నీటముంచి విసరుకొనుచున్న వీవనలగాలి రోచన్నీళ్లను వేన్నీళ్లనుగాఁ జేయుచున్నకాలమున విరహతాపజ్వరమున బ్రుంగు శృంగారవతు లెట్లు బ్రతుకుదురు? ఏమూలఁజూచిన గండుఁగోయిలపాటలును, నేవంకఁజూచిన లతాతలోదరులయాటలును, నేదెసఁజూచినఁ జంచరీకంబుల యార్భటులును, పరికిఁజూచిన నేలరాలిన తుంటవిల్కానివిరితూపులును గల యీ వసంతకాలంబున నజితంజయనృపాలుఁ డొకనాఁ డంతఃపురంబున నంకగత యగు శశిప్రభతో "ఓ దేవీ! వింటివా! తిలకశోభయుఁ, బత్త్రరచనయుఁ గలుగుటఁ జేసి యువతీమణి ననుకరించుచున్న యుపవనలక్ష్మినిఁ జూడరమ్మని వసంతుఁడు చంచరీకధ్వని నెపంబున మనలం బిల్చుచున్నాఁడు. అతనిమాట నిరాకరింపరాదు అతఁడు మదనునకుఁ జుట్టమగుటచేత మనకును జుట్టమే. అతనిబంటు పలిగాలి చక్కఁగాఁ దీవపూవుంబోఁడుల నాడించును, భ్రమరాంగనలచేఁ బాడించును. లతోపహితలైయున్న వనదేవతలుగూడ నినుఁజూతురు అచట మనయెదుట నెమిలి పురివిప్పి యాడుచున్నపుడు మాత్ర మో తరుణీ! నీకొప్పు చీరకొంగున మాటు

ఋజుమకోవలయుఁ జుమా! లేదేని నది సిగ్గుపడి పాఱిపోవునేమో! లేమావిచిగురులు మెసవుటంజేసి కుత్తుకలకు జీరలు లెగి మనోహరమ్ముగఁ బంచమస్వరము గ్రుమ్మరించు కోయిలలుకూడ నీవు మాటలాడుచున్నపుడు నీపలుకులయందలి యందము నేర్చుకొనునవియుంబోలె మూగలైయుండును. నీపాదప్రహారమువలన నామూలాగ్రము విరిచిన యశోకభూజముం జూచినపుడు శరీరమంతయుఁ గాకరకాయపలెఁ బులకరించిన నేనుఁగూడ దానితో సమానుఁడ నగుదును. ప్రియుఁడొకండు నశోకవృక్షమొకటియుఁ గదా కాంతలచేఁ దన్నులుఁగొనువారు. మందమందముగా నంచముగా నడచు నీనడకలు గాంచి దిగుడుబావులయందుండు రాయంచలో చంచలాక్షి! నీకంతేవాసులై యందలమర్మముఁ దెలిపెనదాఁక నిన్ను వదలవని తలఁచెదను. క్రొంబగడమువంటి నీవాతెఱఁజూచి కంకేళిచిగురని భ్రమపడి మిళిందము తదీయమకరంద మానఁబోవునపుడు మాటిమాటికి భయకంపితాంగివై నీవు కరాగ్రమునఁ బోలఁగించుచుండుటఁ జూచిన నోసుందరీ! యెవ్వరు నవ్వకుందురు? వేవెలుంగులనొరి వెలుఁగైనఁ ...రకుండునటుల నల్లిబిల్లిగ నల్లుకొనిన యీరాలు గూఱునవు డోతరుణీ! నీముఖచంద్రకాంతి సహాయమైయుండఁ గటికచీఁకటి నమ్మేమి చేయఁగలదు? వనవిహారము చేయలేని నీచెలులందఱికిని మదాళులవంటి నీచూపులును దీవలవంటి నీయొడలును కదళీస్తంభములవంటి నీతొడలును, దొండపండువంటి నీపెదవియుఁ, జిగురుటాకులవంటి నీచేతులును, మెట్టదామరలవంటి నీయడుగులును వనమంతయుఁ దిరిగిచూచిన లోపము దీర్పఁగలవు.' అని మధురోక్తులచే సంతోషపఱచి వనవిహారము గావించుటకై పోవుచున్నామని యందులకుఁ దగినవారికిఁ దెలిపి ప్రయాణమైనపుడు ప్రయోగించిన మంగళవాద్యములమ్రోఁత ప్రతిగజంబుల ఘీంకారమని భ్రమసిన దిగ్గజంబులకుఁ గోపంబును పయోదగర్జితమని భ్రాంతిపడు నెమ్మలకానందంబును గలుగఁజేయుచుఁ బ్రాఁగుచేఁ బడగలెత్తించుచు గిరికందరంబు లదురుచుచు నల్దిక్కులకు వ్యాపించెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభ చరిత్రమను మహాకావ్యమునఁ దష్టమసర్గము.

—'o —

నవమసర్గము

వసంతునిచేఁ గైసేయఁబడిన కోకిలానాదినియగు నవవనసంపదను గాంతనుబోలెఁ జూచుటకై వెడలిన యాయజితంజయనరేంద్రునితోఁ గూడ వనవిహారముఁ గావించుటకై వనభూములవలె లలితఘనతమాలకలును, సుందరద్విజసుభగలును, దిలకాహితోరుశోభలు నగువెలందులు కూడ బయలుదేఱిరి. గలగలలాడు మెలనూలిప్రోఁతలనుకరించు రాయంచలయందును, దమతోఁ దుల్యముగ నడచుచున్నవను సంతసంబున రాజహంసంబులను జూచుకాంతలయందును బడుచువాండ్రదృష్టి పఱవసాగెను. మృదుగమనముగల హంసలకంటెను, మందగమనముగల కరిపోతములకంటెను వ్యతిరేకముఁ దెలుపు నలసగమనంబుల నాకామినులకు వారి నితంబభారమే నేర్పెను. చంచలంబులగు తెఱవల నయనాంచలంబులచే రెండువైపుల నిండినయాకసము నల్లకల్వల చెఱువువలె నుండెను. 'ఓముగుదా! ప్రయాసపడి యేల మొగమునం దగురుచుక్క నెలకొల్పెదవు? నీమొగము తామరపూవని యాశపడి వ్రాలు తేఁటియే తిలకమగుచున్నది. ఏల బరువు? చన్నులమీఁదిముత్యాలహారముఁ దీయుము. చెమ్మటబిందువులే నీకాయందముఁ దెచ్చుచున్నవి. ఆకర్ణాంతములయిన వెడఁదకన్నులుండ మఱలఁ జెవులందు నల్లకల్వలెందులకు? సహజారుణంబులగు నీపాదంబులకుఁ గ్రిమ్మఱ లత్తుకపూఁతయేటికి' అని దారినడుమ నొకలికయి సెఁత సేసికొను ప్రియురాలితోఁ ద్వరగ నడచుటకై ప్రియుఁడు బోధించుచున్నను దాని కచకుచజఘనభారము మాత్రము వేగిరముగ నడువనీదాయెను. 'ఒకసారి నీ కపరాధముఁ గావించినందులకు నీవు కోపగించి మాటాడకుండుటయే శిక్ష. నే నెన్నఁడు నటువంటి యపరాధములు చేయ నని నీవల్లభుఁడు ప్రమాణము సేయుచున్నాఁడు. అదియునుంగాక నీయందుఁ బక్షపాతము గల మదనుఁడు గూడ వానిని వేధించుచున్నాఁడు. తప్పుఁ జేసిన పురుషునకుఁ బ్రభువువలన శిక్షింపఁబడు దాఁక బుద్ధిరాదుకదా! నెమ్మేను కృశింపఁ జేయుచున్న ప్రియవియోగము నీవు మాత్రము సైఁపఁగలవా! ఆబింక మెంతకాలము నిలుచును? వెచ్చని నిట్టూర్పువాయువులే నీమనోవ్యాధిం దెలుపుచున్నవి. సర్వదా చిత్త మొకతీరుగా నుండదు. నీవు తేలికపడవలసినపు డతఁడు పట్టువీఁగును. మర్యాద నిలుపుకొనుము" అని తియ్యని మంచిమాటలచే నొక

దూతిక యొక మానవతిని పతితోఁ గలిపెను. ఒకవిటుఁడు మదనవికారమున నోడ తెలుఁగక భార్యభుజముమీఁదనుండి రానిచ్చిన చేతితోఁ గుచాగ్రముఁ బట్టుకొని మత్తదంతివలె మెల్లమెల్లగ నడిపించుచు నడువ సాగెను. ఇంకొక భుజంగుఁడు మదనాటోపమునఁజేసి యెదురు పడఁతి నుందొడలను దారినడక మెయిఁ గలిగిన యలసట దీర్చు నెపంబున నడుమనడుమఁ బిసుకఁదొడఁగెను. ఈపగిదిఁ జారులందఱు నానావిధవికృతచర్యలతో భార్యలతోఁ గూడ నుందు తమ యొడయఁడు పడఁతులతోఁ బ్రవేశించిన యుపవనముఁ జొచ్చిరి. కొమ్మ లందఱుఁ జేతులతోఁ గొమ్మ లదల్చుచు నేలరాలిన విరులు ప్రోవుచేయుచుఁ జేతిగోరుల మిసిమిచే నాకు లన్నియు నెఱ్ఱఁబాఱినను మెత్తదనమువలనఁ జిగురుటాకులు గుర్తించి కోయుచు విహరించిరి. మిక్కుటమగు వలపున నొక యరవిందలోచనకు మగనిచే గర్ణమునం దలంకరింపఁబడిన యశోకపల్లవముగూడ దాని సవతికి శోకముఁ గలుగఁజేసెను. చేతి కందు కొమ్మలనిండ ననిచిన వృక్షములుండఁగా నొకమృగాక్షి దానిమగఁడు నిక్కుచనులు భుజమూలములును జక్కఁగాఁ జూచుట కభిలాషపడి చేతికందీయందని కొమ్మలుగల చెట్టుపూవులు కోయుమని ప్రరికొల్పెను. మున్ను పేరువకుమాత్రము తిలకము లనిపించుకొను పూవు లిపు డబలాజనముచె శిరసాధరింపఁబడి సార్థకనామమును వహించెను. "చెలీ! బంగారు రంగుగల నీచన్నులపై సంపంగిపూవులమాల రాణింపకున్నది సుమా" అని పలుకు నెపంబున నొకఁ డొకమృగాక్షికుచము లంటుచుఁ బొగడపూవులదండ యొకటి యం దలంకరించెను. రాజేంద్రుఁడును గొంతతడవు కిసలయపాణులతోఁ గూడఁ గుసుమాపచయవినోదంబునఁ గాలముగడపి యాయలసట వాయుటకై జలక్రీడకుఁ దగినపుట్టంబులతో శృంగారతటాకమునం దోలలాడుటకై దిగెను. పిదప నతని పరివారముగూడ మోకాలిబంటినీటికే భయంపడు వయస్యలఁ జెట్టాపట్టంబులతో మెల్లమెల్ల నడిపించుచు ఱొమ్ముబంటి లోఁతునకుం దీసికొనిపోయిరి.

కుంభస్థలములచే నీరుముంచఁ జేకిఁ ద్రోయుచు నడచు నాడుయేనుఁగులవలెఁ గుచకుంభములచే నీరు ద్రోసికొనుచుఁ బోవు భామరాంగుల ముఖప్రతిబింబములను జూచి పద్మము లనుకొని మూఁగు తుమ్మెదల పరిశ్రమమంతయు వ్యర్థమయ్యెను. మద్యపానము సేయువారు సేసినకార్యము లెవియు ఫలింపవుగదా! ఒక సుందరి తనభుజములతో సమానములగు తూండ్లును, దన క్రీఁగంటిచూపు

లతోఁ దుల్యంబులగు చలభ్రమరంబులును గల యొక సన్నని తామరతీఁగం జూచి కృశాంగియగు చెలికత్తియ యనుకొని కౌఁగిలించుకొనెను. ఇంకొక లజ్జావతి యలలయలజడి నూడిపోయిన కట్టుఁజీర నెతకులాడుచు వస్త్రవిహీన మగు జఘనము ప్రియునికంటఁబడకుండ నీరు కలచివైచెను. బొడ్డులోఁతు నీటిలో నీఁదులాడుచున్న మఱియొకతలోదరి మునుఁగకుండఁ జనుకుండలే సాధనములయ్యెను. 'ఓప్రియసఖీ! నీనడకసొగసు నేర్చుకొనుటకుం గాఁబోలు రాజహంసి యిసుకతిప్పలమీఁద గతాగతము లాచరించుచున్నది. చూచితివా, ఓసుకేశి! అనభిముఖియగు పెట్టంజూచి మృదూక్తులచే బతిమాలుచున్న యొక్కహంస పిట్టంజూచిన నాకుఁగూడఁ గుపితవగు నిన్ను బతిమాలుకొను నేర్పులవాటగు చున్నది. ఈబేడిసలు తమ యందమంతయు నీవిలోచనము లపహరించినవని కోపముచే నెగిరిపడుచుఁ బుల్కుఫుల్కునఁ జూచుచున్నవిసుమా!' అనుచు నొక నేర్పరి కోపనయగు తన ప్రాణవరాలి ననేకరీతుల నుబ్బించుచు బుజము చుట్టి రానిచ్చిన కరంబునం గరం బబ్బు సూచించు గిబ్బిగుబ్బల నుపలాలించెను. ఒకధూర్తుఁడు "ఈపద్మము మిగులఁ జక్కనిది" అని కొనియాడుచుఁ దన్నుం దనుఁ బద్మ మని బ్రమసినాఁడు కాఁబోలు నని యనుకొనునట్లు చంద్రాననయగు నొక నవబోఁడిని ముద్దువెట్టుకొనియెను. ఒకలతాంగి సపత్నికుచములమీఁద రాలిన పుష్పాడినలుసులు చూచి నఖక్షతము లనుకొని మగని చుఱుకుచూపునఁ జూడసాగెను. కాంతాధరములయందలి లత్తుకచే రాగమువహించిన జలము మగలఁ గాంతాహృదయముల ననురాగ మాపాదించి యప్పుఁదీర్చుకొనియెను. కఠినకుచములచేఁ దునకతునకలుగాఁ జేయఁబడియుఁ జపలంబులగు దరంగములా కురంగాక్షుల కుచములమీఁదనే పడఁజొచ్చెను. పెద్దపెద్ద పండితులే యండజయానలం జూచి వ్యామోహపడుచుండఁ జపలచిత్తు లట్లగుట యబ్బురముకాదు. మగలను వంచించుటకై కొందఱు మృగాక్షులు కొంతకాలము నీటమునిఁగినను వారి మేనివాసనకై మూఁగు తుమ్మెదలు మాత్రము వారినే వంచించుచుండెను. 'నీతారుణ్యజలమునందే నే ననుదినముఁ గ్రీడించుచున్నా, నిఁక నాకు వేఱ జలక్రీడ యేల' యని యొకఁ డొకకామినికి జలక్రీడ మాన్పించెను. శిరోరుహములు లాగియు, నితంబములమీఁది కెక్కియు, నురంబులు నర్దించియుఁ దరంగములాకాంతలయెడల భుజంగవ్యాపారముఁ జూపింపసాగెను. తామరతూఁటితో నీరు పీల్చి యది మరలఁ బ్రియునిమొగముమీఁది కుమియుచున్న యొక యన్నులమిన్న తనమొగమునం దతిశయించి యున్న తారుణ్యరసమును భర్తకొసఁగుచున్న

ట్లగపడెను. ఒకవిలాసి సలిలాంజలిచే నొక ప్రియురాలి కుచయుగముం దడుపు నంతలో రెండవప్రియురాలి కుచద్వంద్వమును దానికన్నీరె తడిపెను. ఒకకాంత కొప్పునుండి జాఱినవిరులచే జలముతారకితంబగు గగనంబు మాదిరిఁ బ్రకాశింప దానిమొగమే నడుమఁ జంద్రునివలెఁ బ్రకాశించెను. ఈప్రకారముగ జలక్రీడఁ గావించి యలసిన కొందఱు పూఁబోండ్లు తమ జఘనంబుల కెనయగు పులినప్రదే శంబులకుం జేరిరి మఱికొంద ఱంగనలు జలక్రీడయందలి తనివితీఱక యోల లాడుచుఁ గ్రమక్రమముగ నొడ్డెక్కిరి చిరకాలమునుండి స్తనజఘనాదిప్రదేశ ముల నంటియున్నను మనల నింకఁ బరిత్యజింతురు కాఁబోలునను దుఃఖమునం గన్నీ రొద్చుచున్నవోయనఁ గాంతాధృతంబులగు తడిబట్టలనుండి నీరుధారలోడ నాగెను. పిదప రాజేంద్రుండు తన భార్యలతోడను సపరివారంబగు పరివారము తోడను శుచివస్త్రంబులు ధరించి యన్నపానాదికృత్యములు నిర్వర్తించి విశ్రాం తికై యుద్యానమునందలి పూవుటీరములచెంతకుఁ జేరునంతలో రవియు దూరతీ ర్థప్రయాణము సేసినయలసటఁ దీర్చుకొనుటకుం బోలెఁ బశ్చిమాద్రికూటంబుల నాశ్రయింపఁ బోయెను.

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభ చరిత్రంబను
మహాకావ్యంబున నవమసర్గము

దశమసర్గము

ప్రియుసాంగత్యమునకై వేగిరపడుచున్న కాంతల క్రీగంటిచూపుఁ దూపు లకు లోనైనవాఁడుంబోలె రక్తముచికి యొఱ్ఱపడిన మేనితోఁ దేజంబువాసి యస్తా గ్రికిఁజేరిన యినుఁడు మనుజులకే కాదు దేవతలకుఁగూడ నభ్యుదయములు శాశ్వ తములుగావని సూచించెను. వసుహీనుఁడైనను బతి యింటికి వచ్చుచున్నాఁడను సంతసమునంబోలెఁ బతివ్రతయగు పశ్చిమదిక్కు తనయొడలినిండఁ గుంకుమ నలంకరించుకొనినదో యన సాయంసంధ్య రంజిల్లెను. తమ జీవితమంతయుఁ

పరుల యుపకారమునకై కడపు మహానుభావులు విపద్దశయందుఁగూడ నొరులచేఁ బూజింపబడుదు రను మాట నిక్కంబుగాఁ దేజోహీనుఁడై తన దెసకు వచ్చిన లోకబాంధవు నస్తాద్రి శిరసావహించెను. మలినంబగు తమము జగంబుల నాక్రమించుట చూడఁజాలక యసమర్థుఁడై సూర్యుఁ డస్తాద్రిచాటునకు లేచి పోవుటచూడ దైవబలమే బలముగాని బుద్ధియుఁ బౌరుషంబును మనుజులకుఁ గార్యకారులు కావనుటయు గుణవంతులకు దుర్దశ తటస్థించినపుడు గుణహీనులే ప్రబలులగుదురనియుఁ దెల్లమయ్యెను. గగనమణియగు దిననాథుఁడు క్రుంగిన పిదప మలినంబగు చీఁకటిచే గగనమంతయు వ్యాప్తమయ్యెను. పక్షులన్నియు నఱచుచుఁ దమతమ కులాయకులంబులలోపలం దాఁగఁ జొచ్చె. దుర్జనులకు భీతిల్లిన కులకాంతలవలె దిక్కు లదృశ్యములయ్యె. రవి యను పెనుదివ్వె భువనభవనంబున వెలిఁగి వెలిఁగి యాఱిపోయిన పిదప దానిపొగచేఁ బొగచూరినగతి నల్లని యాకసము బయల్పడెను. సూర్యునితోఁ జెలిమి చేసినంతకాలము జగములు శుచిత్వముఁ జెందుటయుఁ జీఁకటితో సావాసము చేకూరినంత నల్లఁబడుటయుఁ గనుఁగొన సుజనదుర్జనస్నేహముల ప్రభావము ప్రజలందఱకుం దేటపడియె. తన ప్రభునిచేత మహోన్నతదశ ననుభవించిన వాసరముకూడ ప్రభువు పోనే యస్తమించెను. స్వభావనిర్మలులగు పురుషులు ప్రాణత్యాగమైనఁ గావింతురు గాని చేసినమేలు మఱవరుగదా! సూర్యాశ్రయము పోయిన వెంటనే పంకజాతములకు శోభతగ్గెను. మంచిప్రభువు నాశ్రయించి యున్నంతవఱకుఁ బ్రబలసంపద ననుభవించిన పాపాత్ముఁడా ప్రభువు పట్టువదలినతఱి విపద్దశఁ జెందుట యబ్బురము కాదుగదా! పిదప మిత్రుఁ బాసిన యాకాశసజ్జనుని కనుఁగొలుకులనుండి జాఱు దుఃఖాశ్రుబిందువులవలె దిగంతములయందు నక్షత్రము లుదయింపసాగెను. తరువాత బిసతంతునిర్మలంబగు గగనపయోనిధియందు ముత్యాలవలెఁ జంద్రకిరణంబు లోకించుక ప్రసరించె. పదంపడి బలభిద్దిశామండనంబగు చంద్రమండలంబక్షిగోచరంబై తమఃకిరాతునిచేఁ దాడింపఁబడిన నడిమిచెవులపిల్లి మేని రక్తధారలచేతం బోలె నరుణంబై యాకాశ మను నరదంబెక్కె. తనదారయగు రాత్రి ననుభవించుచున్న చీఁకటి భుజంగుఁ బాఱఁదోలి దిక్కులను చెమటబిందువులతోఁ దిమిరావకుంఠనము తొలంగించి యెదురువచ్చిన నిశీథినీకాంతతోఁ సుఖింపసాగెను. కారణము లేకుండ నొక్కొకనితో నొక్కొకనికి మైత్రియు నొక్కొకనివలన నొక్కొకనికి వృద్ధియుఁ దటస్థించుచుండునను మాట చంద్రోదయమువలన వికసించిన కలువలవలన లోకమునకు వెల్లడియయ్యె. వికసించిన

పువ్వులయందు దాఁగియున్న తుమ్మెదలగుంపు నిశాకరసాంగత్యమునకై వేఁచియున్నకల్వతీఁగ తన మొగముమీఁద నెలకొలుపుకొన్న కస్తూరితిలకముపలెఁ గన్పట్టెను. నిర్మలుఁడగు చంద్రు నాశ్రయించుటంజేసి యాకసము తనమాలిన్యమును బాపుకొనియె. గుణవంతుల నాశ్రయించినచో దుర్జనులకుఁ గూడ సుగుణసంపత్తి యలవడునుగదా! చంద్రు నొకసారి చూచినంతమాత్రమున జడధి యున్నతదశ ననుభవించెను. మహాత్ముల కుపకారస్వభావము సహజమైనది గాని నేఁటిదికాదు. లెక్కలేని చుక్కలతో నొప్పు గగనము ప్రతిఫలించినగతి వెల్లివిరిసిన కల్వపూవులతోఁ జెఱువులు ప్రకాశించెను. చీఁకటియను మాలవాఁడు దరియుటంజేసి కాఁబోలు రాత్రి చంద్రికయను మడుఁగులో మునిఁగెను. పర్వతగుహలు తమ్మాశ్రయించిన తమోగజంబులను నిశాకరసింహమున కప్పగింపవయ్యె. మహాత్ములకు శరణాగతరక్షణవ్రత మెన్నండును వ్యభిచరింపదు. కటకటా! జేజేలపెద్దపంటి కటికివాఁడు మఱొక్కఁడు లేఁడు. ప్రాణులకు సుఖమొక్కతీఱుగా జరగనీఁడు. పగలెల్లఁ బరస్పరసమాగమసుఖ మనుభవింపఁజేసిన చక్రవాకదంపతులకు రాత్రివచ్చినంతతో వియోగ మేల కలిగింపవలెనో! చంద్రుఁడు తనకరముసాచి పంకిలంబులగు హృదయములందు గ్రుచ్చుకొనిన మానశంకువులూడఁదీయ మానవతులు ప్రసన్నలైరి. తిమిరమను రవిసెన సడలింపఁ బువ్వులబందిరిచన్నతారకంబగు గగనంబు ప్రకాశించెను. స్పృశించినంతమాత్రమునఁ గుముద్వతి పుష్పవతి యయ్యెను. కొందఱు విరహవతులు చంద్రమండలముం జూచి మదనుఁడు బాణములు నూఱుకొనుట కేర్పఱచుకొన్న సాన యనుకొనిరి. కొందఱు విరహవతుల హృదయమునందలి రాగసాగర ముద్వేలమై పొంగసాగెను. చంద్రుని బలమంతయు మదనునిశక్తి విజృంభింపఁ జేయుటకై యుపయోగించెను. మిత్రకార్యము నెఱవేర్పఁజూచువారు తమ కార్యములయం దడియాసగొనరుగదా! ఉదయముఁ జెందుచున్న చంద్రునిఁ జూచి రాత్రియను కామిని తనమేడలమీఁద మంగళారాత్రిక లుంచెననఁ బర్వతాగ్రంబులయం దోషధులు వెలుఁగసాగెను. చంద్రుఁడు తనకాంతిని వృద్ధిపఱచిన యొకరాత్రికే గౌరవమొసఁగలేదు. కల్వతీఁగలకుఁగూడ గౌరవమొసఁగెను. మహాత్ముల పరోపకారచింత ప్రతిఫలము నపేక్షించునదికాదు. ఈపగిదిఁ జంద్రమండలము క్రమముగా వృద్ధిజెంది తెలిపివెన్నెలలు బలిసినపిదప రాగవంతులందఱు నంగనాసహితులై యారాలు తూఁటిరి. ఇందనుకఁ బ్రియవిప్రయోగముచేఁ గృశించిన కాంతల శరీరములు కాంతశరీరసంగమజనితంబులగు పులకలచే యథాస్థితింగనె. పడఁతులయెడల

నిముసమేని ప్రాతికూల్యముగల కాంతులపైఁ గుసుమశరుఁడు విరితూఁపులు విడువక మానఁడయ్యె. కౌఁగిలింతలుగాని, యధరపానముగాని నిషేధించు కాంతల వికారములన్నియు భర్తలకినుమడిగ రాగోద్దీపకంబులయ్యె. ఒకకామిని యున్నతమగు స్తనభారముచేఁ దొలఁగిపోయిన కోకను కనుఁగొనలేకపోయెను, గాని ప్రియుని దృష్టియందలి యొడుపుచే నది తెలిసికొనఁగలిగెను. ఒకవిలాసి ప్రియాధరమాని జఘనాంశుకము నాకర్షించునంతలోఁ బ్రియురాలును జుంబనమిషంబున నప్పని నిరాకరించెను. కరతాడనంబులును, ముఖచుంబనంబులును, గాత్రపరిష్వంగంబులును, నధరక్షతంబులును మొదలగు విలాసవంతులు చేయు పనులన్నియు మదనాగ్ని కింధనంబులయ్యె. ఒకముగుద యభిలాషపడియు నొద్దనున్న సఖీజనంబులవలని యపత్రపచేఁ బ్రియాలింగనము నివారించెను. ఒక ప్రౌఢాంగన విరహాగ్నిచే వేఁచఁబడియున్న తనయోగమును సమీపించిన భర్తను కథాప్రసంగమునకు దింపి ముహూర్తకాల మాపెను. ఒకయువతి మానవతియై పెక్కుసారులు ప్రియునిచే బతిమాలుకొనఁబడియు స్వాధీనురాలు కాకపోయెను. నిరంకుశమగు మన్మథశాసనముకూడ నతిక్రమించు కాంతలు కలరు. ఒకకామినికి జీవితేశ్వరపరిరంభణకాలమున వెలికిఁ బ్రసరించు శృంగారరసమువలె మెయి నిండఁ జెమటపట్టెను. పీవరస్తనియగు కాంతను కౌఁగిలించుకొనుటకుఁ జేతులు చాలక యొకఁడు తనకు దీర్ఘబాహువులు సృజింపని విధాతను దూఱసాగెను. చాటూక్తులయందు నేర్పరియగు మఱియొకశృంగారి ప్రణయకుపితయగుకాంతను బతిమాలి బతిమాలి తదీయోష్ఠామృతంబుచేతనే దాని కోపాగ్ని చల్లార్చెను. చాటూక్తి సుందరంబును గలక్వణితంబునగు కామినీసీత్కారమును వినిన ప్రతికాముకుఁడును దనజన్మ సార్థకమయినదని తలఁచుకొనెను. ఇట్టిసమయంబున నజితంజయనృపాలుండును శశిప్రభతోఁ బెక్కుసౌఖ్యములనుభవించి మృదుశయ్యయందు నిద్రించెను. పరివారంబును నానాప్రకారంబుల నిద్రింపసాగిరి. యామవతియు యామావశేషమయిన తరువాతఁ బ్రాభాతికతూర్యధ్వనులు విజృంభించె. వందిమాగధులీరీతిగఁ గైవారంబు చేయసాగిరి "దేవా! అజితంజయనృపాల! రాత్రి తెల్లవారుచున్నది, మాసినవలువవలె నక్షత్రములకాంతి వివర్ణమగుచున్నది. జగములు రంజింపఁజేయుభారము నీ ముఖచంద్రునియందుంచి చంద్రుఁడస్తమింపఁబోవుచున్నాఁడు. పూర్వదిక్పురంధ్రి పాపట నలంకరించుకొనిన సిందూరమో యనఁ దొలిసంజ కన్పట్టుచున్నది. మహారాజ! కలకల నవ్వుచు హంసతూలికాతల్పము నుండి లెమ్ము. కాంతివిహీనములు కాఁబోవుచున్న

ప్రభాతదీపములు నీచులునగవుచలన నెప్పటియట్ల ప్రకాశించుఁగాత! ఈన్నమరం దము తెల్లవాఱుగనుక నోడిసి త్రావి నీరసమగు కుముదవనమును వదలి తుమ్మెద ఱెమ్మరీఁడులు వికసించిన తామరపూవులయొద్దకుఁ బోఁ దలఁచుచున్నవి. పద్మ బంధువను తోఁటమాలి జగదారామమునందున్న చీఁకటి యను కలుపు కిరణము లను గొద్దాలికములచేఁ బెకలించి గిరిగుహలను ననుపయుక్తస్థలములయందుఁ బాఱవేయుచున్నాఁడు. హిమబిందువులచే నిండిన తరుణలతాసనాథములగు వృక్షములు పరస్పరసమాలింగితములై సురతాంత ప్రమజలబిందుపూరితములైన కాముకుల శరీరములవలె నలరారుచున్నవి. ప్రక్కనుండి దిగఁబోవుచు నొక పాదము ధరణిపై మోపియు మరలఁ బ్రేమావేశంబునఁ గామినులు పగటి విరహ పిపాస తీర్చుకొనుటకుంబోలెఁ బ్రియాధరామృతము కొంచెమాని వెడలుచు న్నారు. 'తరుణులారా! మీవచ్చియోపరిభాగము సదా తుంటవిల్కాని మోయు టచేతనే యలసియున్నదిగదా! దానిని మఱింత పీడించుకొనెదరేల? రోషము నవలుఁడు, మీకు నమస్కరించి విన్నవించుచున్నాము. మీకోపము మీకే యపాయకరము. మీప్రియులు మీచిత్తములయందే యుందురు. చక్రవాకము లకుంబోలె మీకు విరహ మెంతకాలముండును? ఇఁకఁ దల్పములు దిగకుఁడు' అని కుక్కుటములు గూడఁ గాంతల కుపదేశించుచున్నవి. 'సరోజవదనా! సూర్యోదయమగుచున్నది నీమొగము కలకబాఱుచున్నది. కఠినమగు చంద్రో యుతోడి సావాసము చేసినంతమాత్రమున మృదువగు నీడెందమునకుఁ గాఠిన్యము కలుగరాదు. కుంకుడుచెట్ల నడుమ నుండిన నేమి తియ్యమామిడిచెట్టుపండ్లు చేఁదగునా!' అని కాముకులు ప్రణయకోపమున మారుమొగముగాఁ బరున్న యన్న మిన్నం బ్రసన్నురాలిం జేసికొనుచున్నారు. "దేవా! యవధారు, సూర్యమండల మాకాశచత్వరము నలంకరించుచున్నది" అనుచు లలితపదములలోఁ దైవారము గానించిన వందిమాగధుల పొగడిక విని యజితంజయనృపాలుండును తమ్మిపూవు లతోపాటు మేలుకొనియెను. పిదపఁ దపనుఁడు పూర్వరత్నాకరంబునుండి వెడలిన చందముననె త్రుటితప్రియాహారమణులతో నిండినశయ్యనుండి వెడలి పడుకటింటికిఁ దోరణములుగా గ్రుచ్చికట్టిన మాణిక్యములచే సహజంబగు శరీర కాంతి రెట్టింప వాసభవనము వెడలెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రం బను
మహాకావ్యంబున దశమసర్గము.

ఏ కా ద శ స ర్గ ము

పిదపఁ గాల్యకృత్యములు తీర్చుకొని, జలకమాడి, వార్చి, శుచియై నగలును, వలువలు నలంకరించుకొని నృపాలుండు కల్పితసింహాసనం బగు సభాభవనంబునకు విచ్చేసెను. అంతకుమున్న వచ్చియున్న ప్రధానామాత్యపురోహితాదిపరివారము జోహారుగావించిన పిదప సింహాసనము నలంకరించెను. తక్కినవారును సముతము యుచితాసనములం గూర్చుండిరి పదంపడి ప్రధాన దౌవారికునిచేఁ దెలుపఁబడిన సామంతరాజు లందఱు భూపాలునకు నమస్కరించి యుచితాసనంబుల నుపవసించిరి. పదంపడి మార్కీకు లొక పెద్దబలిష్ఠమగు గజరాజము ముంగిటికిం దెచ్చిన రాజు దానితోఁ బోరాడుటకై కొందఱిని మల్లవీరుల నియోగించి తాను సపరివారముగాఁ జూచుచుండెను. బలిసియున్న యా యేనుఁగు తొండముమీఁద నొకఁడుండగీఁడొక గ్రుద్దు గుద్దిన నది వానినిఁ దఱుముకొనిపోవునంతలో నింకొకమల్లుఁడు లోహసూచికతోఁ బొడిచెను. దాని కా గజము మఱింతయలిగి వాని వెనుఁదగిలి పోవుచుండ నింకొకఁడు తనలాఘవముఁ గనబఱచుచు బెడ్డలు విసరెను ఈపగిదిఁ బెక్కుమంది పెక్కువితముల దానినొడుచుచుఁ బొడుచుచుండ నామతంగము పరుగిడుటకు శక్తిలేని యొకనిఁ బట్టుకొని చూపఱు హాహాకారంబులు సేయఁ దొండమునం గొట్టి రూపుమాపెను. శరత్కాలమేఘమువలె నిమిషములో మాయమైన యతని శరీరమునకును జీవితమునకును నిర్వేదముఁ జెంది యజితంజయనృపాలుం డీపగిదిఁ దలపోసెను. సంసారకూపమునం బడియున్న నరుల జీవితస్థితి యాలోచించినఁ దటిద్విలాసము వంటిది. గదయో పిడుగో శస్త్రమో అస్త్రమో శరమో విషమో అగ్నియో నీరో మల్లో యేదియో యొకటిమృత్యువునకు సిద్ధమైయుండును. లెక్కలేని సంకటములకాహారమైయున్న మనుజుఁడు చిరకాలము జీవించుట కెంతవాఁడు? గ్రుడ్డిగవ్వయైనఁ జేయఁడు. శరీరి తనయొడలను ధనమును నాయువును శాశ్వతమైనదికాదని యెఱింగియు మహామోహమునకులోనై శాశ్వతమైనదిగనే తలఁచుచున్నాఁడు నేఁడీపనిచేయుదును, రేపది యొనరింతును, ఎల్లుట నాకార్యముఁ గావించెదను. ఇవి యువ్విళ్ళూరుచుండును గాని సమీపించియున్న మృత్యుదేవతను గానలేఁడు విషయాభిలాషచేఁ జిక్కువడి పాపమునకు వెఱవక సత్పురుషులు మెచ్చని దుష్కార్యములుసేయుచు వానివలనఁగలిగిన యాపద లనుభవించుచు మరల

నవియే మంచివని యెంచుచుండును కులటాకటాక్షములవలె సంపదలు చిరకాల మొకనియెడ నిలువవు ముదిమిచే నాక్రమింపఁబడని యౌవనంబును, దావాగ్నిచే నశింపని వనంబును లేవు. మొదట సరసంబులును దుదకు విరసంబులును బరితాపప్రదములు నగు విషయసుఖములచేఁ గటకటా! మానవజీవిత మెన్నియిడుమలుగుడుచున్నదో! కాలభాస్కరుని యెదుట నిలువఁబడుట కీజీవితహిమం బెంతటిది! చిగిరించినప్పుడే రసాలవృక్షమును గోకిలలాశ్రయించుపగిది సంపద కలిగిననాఁడే బంధువులు మనుజుల నాశ్రయింతురు. ప్రాణవంతుల జీవిత మారఁ బండిన పండువంటిదిగాని వారొనరించిన పుణ్యపాపకర్మములు నశ్వరములుకావు. విషయేంధనములచే రగుల్పఁబడిన సంసారదావాగ్ని మంట విజ్ఞానాంబుదము వర్షించునంతవఱకుఁ జల్లాఱదు ఏక దురాత్మకమ్మును భయంకరము నగు సంసారమువలననే వధబంధనాదిసంకటము లుప్పతిల్లుచున్నవి. దాని నున్మూలించిన నవి యెట్లు కలుగును? కావున మొదట సంసారమును నిర్జింపవలయును. సర్వదా విపరీతభావన కలవాఁడేని సంసారి యనురాగియయ్యు నశింపఁడు సర్వదా వారిధారావానగురియుచున్నచో నాకాశమునకు ధూళి యెట్లంటును? సంసారాంధ్యముగల ముముక్షులకే తరణోపాయములు కానరావు సంసారాంధులకెట్లు కన్పడును? బుద్ధి దురంతములగు భోగముల కాసపడుచున్నంతవఱకు జన్మపరంపరావిచ్ఛేదము కాదు. అది కానియంతవఱకు మోక్షముదొరకదు. జననమరణప్రవాహదుస్తరంబగు సంసారసముద్రము దాఁటుట కోడవంటి మనుష్యజన్మమెత్తియుఁ గుమతులక్కటా! దాని నక్కఱని తిన్నఁగాఁ ద్రిప్పుకోలేక విషయమహావాయువులకు లోనై యాసముద్రమున మునిఁగిపోవుచున్నారు ముందుఁ బెక్కుడుమలు మూడునని యెఱింగియు నెవ్వరీ శరీరమునందే సుఖము లనుభవింతురో వారి విషము కలిపినయన్నమని యెఱింగియుఁ బరిస్తుత మాఁకలితీరునుగదా యని తినువారితో సమానులు కావున శమసద్గుముఁ గైకొని యరిషడ్వర్గమును జయించి ముక్తికామినిని వరింపఁదలఁచిన నన్నడ్డువారెవరు? ఇంతకుమున్ను శత్రువులను నిరసించి, మంత్రులను లోఁబఱచుకొని, రాజ్యమేలినపగిది నింకఁ బాపకృత్యములు నిరసించి షడింద్రియములను లోఁబఱచుకొని తపోవనము నేలెదనని నిశ్చయించుకొని “ఓచిత్తమా! నీవేకదా చిరకాలమునుండి భోగామిషలోభివై చతుర్వర్గములను నిందితములు గావించితివి. నేఁటికైన శాంతివహించుము. నన్నేల క్లేశపరంపరలో నుంచెదవు? జన్మపరంపరకు భీతిల్లిన మావంటి వివేకశాలురే యింద్రియములను జయింపలేకపోయినచో ముక్తికన్యకలకు మగలు దొరకుటే

దుర్లభము" అని మనమున కుపదేశించి తపోవనమునకై పో నిచ్ఛగించుచుండ నుద్యానవనములోనికి గుణప్రభుఁడను మునీంద్రుఁ డొకఁడు వచ్చియున్నాఁ డని వనపాలకుఁడు విన్నవించెను. పిదప రాజును సంసారనివర్తనోపాయములగు కథలు తోడిరాజుల కుపదేశించుచుఁ బౌరులతోఁ గలసి యోగనిష్ఠయందున్న గుణప్రభునిం జూచి పంచాగ్నిమధ్యమునం దపమాచరించుచున్న యామునికృశశరీరమునకుం గల యఖండతేజోవిభవంబున కద్భుతంపడుచు జినసిద్ధాంతమును గుడముట్టునెఱింగిన మహానుభావు నింకొక జడదారిని వలసిచుట్టుఁ బదియు వాక్యామృతము ద్రావుచున్న మఱికొందఱు మునిపుంగవులను జూచి యోగీశ్వరేశ్వరుండగు గుణప్రభునకును దక్కిన నిరాబారులకును వందన మాచరించి గుణప్రభునం దగ్గఱి యిట్లు నుతింపఁదొడఁగెను.

"దేవా! అజ్ఞానతిమిరనిరుద్ధంబగు మానవుల కన్నుగవయు మీ యుపదేశ మను వెలుఁగు తోడు గాకున్న నిరర్థకంబగదా! ఊతయును లేక యధోగతికిఁ బాలగుచున్న దేహధారుల కవలంబదండము కావని యెట్లు నిలువఁగలరు. ముక్తిసౌధాగ్రమున కెక్కఁదలఁచినవారికి నియమోపదేశములు మెట్లు కావే, యెట్లెక్కఁగలరు. వికసించిన బొండుమల్లెపూవులవంటి సుగుణగణముల గల మీవంటి మునిచంద్రులవలనను, జల్లనికిరణములు కాయు చంద్రునివలనను గాక జగంబునకు శోభయెక్కడిది! ఉపదేశకిరణప్రసారమున దిగంతంబులయు సుప్రకాశితముఁ గావించు మీవంటి మునిభాస్కరులు ప్రకాశించుచుండఁ జెడుదారి చక్కఁజేసికొలేనివారు గుడ్లగూబ లనుబడు పేరందియుందురు. వ్యాపకమైనత మగు తమము గూడఁ బోఁగొట్టఁజాలిన మీవంటి యపూర్వసూర్యుల మొగముఁ జూడని జంతువుల జన్మము నిరర్థకము. చిరకాలము పరిశ్రమపడియైనను సహాయము శూన్యమగు పదవిని బొందలేనివా రొక్కనిముసమున మిమ్మాశ్రయించి యాపదవి నొందుట మిగుల నబ్బురముగా నున్నది. సంసారమునకును మోక్షసంపదకుఁ బ్రతిబంధకములైన యింద్రియములను పేరి శత్రువులను నిర్జించుటవలన మీకుఁ గలిగిన యానందము మీకే తెలియఁదగినది కాని యొరులకు గోచరము కాదు" అని కొనియాడి భక్తివినయంబులు భయసంభ్రమములును దోఁప నెదుట నిలువంబడిన రాజుమీఁదఁ దపోధనుల దృష్టులన్నియు నొక్కసారి ప్రసరించెను. గుణప్రభుండును యోగనిష్ఠ వదలి తేఱచూచెను. వారి కిరువురికిని జగదానందకరమగు కొంత సంభాషణ జరిగినపిదప మునీంద్రుం డితరులతో "మునీంద్రులారా! రాజు

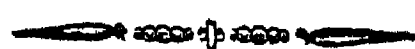
లెందును సహజముగ మత్తులు మత్తులకుఁగాని రాజయోగమేయుండదు. ఇతనియం దిఁ కానరాదు. ఇది మిగుల వింతగానున్నది. ప్రజలకు నయంబును, దేవతలకు విభవంబును, తపోధనులకు వినయంబును, రాజులకు నిసర్గతేజంబును బ్రతిష్ఠకుఁ గారణంబులు. ఇతనికిఁగల సార్వభౌమపదవి యెక్కడ, యీ వినయమెక్కడ! ఈ రాజనందనుఁ బరస్పరవైరము వదలి సర్వగుణంబులు నిలిచియున్నవి. ఈ మహీపాలునకుఁ బరలోకమును సాధించుటయందలి ప్రయత్నము సంపద యెడలఁగాని బాంధవులయెడలఁగాని సంసారసుఖములయెడలఁగాని యున్నట్లు కన్పడదు. మహాత్ముల వ్యాపారము హితమునకుఁ బ్రతిబంధకమై యుండదు" అని నుడువ, భూపాలుఁడు [illegible] వినయనమ్రుఁడై "మహాత్ములారా! మీ యంతటివారు దయసేయుట నా పూర్వకృతపుణ్యము. ఐశ్వర్యముగాని, బాంధవులుగాని, సంసారసుఖములుగాని దుర్గతిలోఁ బడునపుడు కాపాడఁగలవా అని యాలోచించి నాచిత్తము మీవంటివారి పాదారవిందములు పూజించుటకు సిద్ధపడినది. నాయందు దయసేయుఁడు. మీదయ యెంతైనను సమస్తవరముల నీఁజాలును. శుభములు ప్రాప్తింపఁజేయును అశుభములు నివర్తింపఁజేయును. వెయ్యేల, మీయనుగ్రహము వలనఁ బడయరానిదేదియును లేదు" అని విన్నవించిన యతని యంతఃకరణమును బరీక్షించుటకును సాహసముఁ జూచుటకును కుతూహలపడి యామునిరాజు "రాజా! నే ముపదేశించు తపోనిష్ఠ బూడిదనలఁదుకొను కఠినశరీరములు చేయఁగలవు కాని కుంకుమపూసికొను సుకుమారశరీరములు సాధింపలేవు. బుద్ధిమంతుఁడవై ప్రజలయందు దయకలిగి ధర్మమే ధనముగా నొరులచే నిందింపఁబడక కోటసిరి యనుభవించు నీవంటి సంసారి తపోధనులకంటెఁ దక్కువకాఁడు. నీవు దయయుఁ బరలోకచింతయు మావంటి జడదారులయెడ వినయంబును గలవాఁడవు. లోకము నేలుము. జనుల నుద్ధరింపుము. ప్రజాసంరక్షణముకంటె వేఱు ధర్మములేదు" అని యుపదేశించిన బుడమిఱేఁడును జంచలచిత్తుఁడుగాక తనపక్షమునే దృఢపఱచుకొనుటకై మరల "నోమునీంద్రా! మీయానతి శిరసా ధరింపఁ దగినదయ్యు నతిక్రమించుచున్నాను. దయయుంచుఁడు. ఈజన్మపరంపరయందలి దుఃఖము తప్ప నాకేవృత్తి కలుగుటకు రెండవకారణములేదు. సంసారమునందుఁ బలువితములగు మనోవ్యథలే లేనియెడల దుస్తరమైన జినవ్రత మెవ్వరవలంబింతురు? సంసారులకుఁగూడ చిత్రవిచిత్రదుఃఖములుగల జన్మపరంపరయే లేనియెడల వివేకముగల మీవంటివారేల యీ ఘోరవ్రత మవలంబింతురు" అని పలుకు రాజునకుం గల జినవ్రతదీక్షకు సంతసించి యతనిమదికిం గల దృఢనిశ్చ

యమెఱింగి జినచరిత్రమునందుఁ బ్రవేశపెట్టుట కంగీకరించినపిదప భూపాలుండును నిర్వైరమగు రాజ్యమును గొడుకున కప్పగించి యామునీంద్రునిచే నుపదేశించిన గతి దుస్తరమగు తపంబు గ్రీష్మర్తువునం దెండయందును, వర్షాకాలమునందు వానలలోను, చలికాలమున నీళ్ళలోను సాధించి గురువులను, గురువు గురువులను ధ్యానించుచు సమాధి నున్నంతఁ జరమదశ సంప్రాప్తమగుడు నొకనాఁడు బ్రహ్మరంధ్రమునుండి ప్రాణములు విడచి యచ్యుతకల్పంబున నచ్యుతేంద్రుఁడై జన్మించి యందును వివిధభోగము లనుభవించి యెనుబదియెనిమిది సంవత్సరములు బ్రతికి క్రమ్మఱ సువర్ణమాలాకనకప్రభలకుఁ బద్మనాభుండను పేర నీవై పుట్టితివి" అని శ్రీధరమునీంద్రుఁడు తన పూర్వజన్మవృత్తాంతము లన్నియు నుడువఁ బద్మనాభనృపాలుండు మేడలు పులకరింప బద్ధాంజలియై యామునీంద్రునితో నిట్లనియె. "సుభగసంతుఁడా! నీయనుగ్రహమున నా పూర్వజన్మవృత్తాంత ములన్నియును నెఱింగితిని ఐనను నన్ను నంశయము బాధించుచున్నది. దానికిం దగిన గురుతుఁ దెలిపి నాసంశయముఁ దీర్పు" మనవుడు శ్రీధరమునీంద్రుండును నతనికి విశ్వాసముకొఱకై "రాజా! నేఁటికిఁ బదియవదినంబున నీనగరంబులోనికొక మదించిన యేనుఁగు రాఁగలదు. దీనింబట్టి నామాటలయందలి ని[illegible] తెలిసికొనుము. ప్రత్యక్షప్రమాణముకంటె మించినప్ర[illegible]ము లేదు గదా" యని నుడివిన రాజేంద్రుండును బ్రణమిల్లి తనపురమును బ్రవేశించెను. పిదప మునియన్న పదియవదినమునం బురమున నాకస్మికముగా నొకకోలాహల ముప్పతిల్లిన రాజును దానియుత్పత్తికిఁ గారణ మరయుచుండ నొకచారుఁడు వచ్చి "దేవా! యెచటనుండియో యొకమత్తగజము వచ్చి వీఁటివెలుపల సంచరించుచుఁ ద్వదీయ భుజరక్షితు లగుప్రజల నందఱను గసిమసంగుచున్నది. పురమునుండి బైటకుఁ బోవువారును బైటనుండి పురిలోనికి వచ్చువారును నామూలశిష్టు లగుచున్నారు. ప్రలయకాలమున ద్విరదరూపంబున సంహారకాలము చనుదెంచినది. దీనికిం దగిన యోజ యోజింపు" మనుడు ధరణీపతి మునిపలుకుల యందలి సత్యమునకు సంతసంబును బ్రజలనందఱిని రూపుమాపుచుండుటకు విషాదంబును జెంది దాని బారినుండి ప్రజలను గాపాడకున్న క్షితిపాలశబ్దము వ్యర్థ మగునని యూఁ దలంచి యచటియున్నతావునకుం బోయి తక్కినవారిని మరలించి తానొక్కఁడే యెగుటఁబడి పిలిచెను గజంబును దుండమెత్తి గర్జించుచు నారాజుమీఁది కుఱికెను. రాజేంద్రుండును నాఁడుయేనుఁగు మాత్రముచేఁ దడిపిన ఒట్టయొకటి దానిముందట గిరవాటువైచి యది దాని మాచూచుచుండఁ గట్టుఁగైకొని పార్శ్వమునం

గొట్టెను. దంతావళంబును వస్త్రమును వదలి మీఁదికుఱికిన లాఘవమునం దప్పించుకొని మరల దానిముందఱ నావలువఁ బెట్టి యది యథాపూర్వముగ దాని నాఘ్రాణించుచుండ లగుడమున రెండవ ప్రక్కఁ గొట్టి యంకుశముతోఁ గొంకుఁ బిట్టవలె నెగిరి దానికుంభస్థలము మీఁద నిలిచి హస్తిపకుని పగిది గజమును స్వాధీనపఱచుకొనియెను. దేవతలును దివినుండి పుష్పవర్షము గురిసిరి. పౌరకాంతలు సౌధములనుండి కాక్షతకుసుమములు వర్షించిరి. ఇట్లు దేవతలకుఁ గూడ దురాపమైన మత్తగజమును స్వైరము జేసికొని వనకేళిమిషంబున నాయేనుఁగును దన మునకుం గొనిపోయి యందు విడిచి పౌరముఖంబునఁ గొనియాడఁబడుచున్న తనకీర్తిప్రతాపములు వినుచు మఱలఁ బురముం బ్రవేశించెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతం బగు చంద్రప్రభచరితం బను
మహాకావ్యంబున నేకాదశసర్గము

ద్వాదశసర్గము

పిదపఁ బద్మనాభనృపాలుఁడు నిండుకొలువున నుండఁగాఁ బండితుం డగు నొక రాజచారుండు చనుదెంచి "దేవా! నీ శాత్రవులందఱు మిత్రబాంధవులతోఁ గూడ భవదీయప్రతాపదినకరాతపమునకుఁ గనలి గిరిగుహాంతరములం బాఱిరి. సకలరాజుల నతిక్రమించు వైభవమునం బ్రజల నేలుచున్న నీయందే పృథివీపాలశబ్దము సార్థకమైనది. మా నృపాలుఁడు నిన్ను మనమునం గౌఁగిలించుకొని నా ద్వారా యొకసందేశము పుత్తెంచెను దానిని సావధానముగా నవధారు. రాజులకు దూతలే మొగములుకదా! చంద్రుని చల్లనికిరణములు దూరమునందుండియుఁ గలువలను వికసింపఁజేయు ననువున నీ గుణములు దూరమునందున్నను మహాత్ముల కానందజనకములగుట నిస్సందేహము. పూచిన పూఁతచేతనే చెట్లకాపు తెలిసికొనఁగలుగుపగిది దిగంతవ్యాప్తములగు నీకీర్తిసంపదలచేతనే నీవినయాదిగుణములు తెల్లమగుచున్నవి. ముందు నీశౌర్యమునకు జడిసి నీరయినవో సముద్రునకది పరాభవచిహ్నమగునని విధి మొదటనే సముద్రుని

నెఱగాసృజించెను నీవినయమే మనోగతమగు సౌశీల్యమును బ్రకటించుచున్నది. ఏనుఁగును సుజ్ఞానము మంగళప్రదములగుటకు యజమానుని శుభాభివృద్ధియే సాక్షి గదా! నీవిటుకంటె సద్గుణములు కలవాఁడవయ్యు నొకటిరెండు విషయములలో మాత్రము మర్యాద నతిక్రమించుచున్నావు. మీవంశమునందుఁ బొడమినరాజు లందఱు మాతెగలో జనించిన రాజులకు నమస్కరించుచుండుట పూర్వకాలము నుండియు మర్యాదయై యున్నది. మత్తగజ మాలాన మూఁడఁబెఱికిన చండమాన నీవాగౌరవము ననంగీకరించుచున్నావు. మదించిన యేనికకు బంధము కన్న ఆరం జూచుచుండియు నాత్మకు హితవుగాని మదవృత్తి నవలంబించు వాఁడే పఁడుని జాత్యంధునకుంబోలె మదమత్తచిత్తున కెదుటనున్న వస్తువులు కానరావు. కాని జాత్యంధునకు బుద్ధిమత్త కలిగియుండును, మత్తునకదియునుండదు. ఏరాజు లోనున్న రిపుషట్కమును జయింపఁగలుగునో యతఁడే భూమి నేలఁదగినవాఁడు. తనమనసను వశముగోలేనివాఁ డితరుల నెట్లులోఁబఱచుకొనఁగలఁడు? దంతావళ ముకుతత్కృతి సహించినట్లు నీకార్యమును నేను సహించుచునే యున్నాను. సహించిన కొలఁది నీవపకారము చేయుచునేయున్నావు. వసంతోత్సవమున మా ప్రగజమును మీనగరుసొచ్చినదానిని నీవు కట్టిపెట్టితివని మాచారులు నాకు నివేదించిరి. నీయంతట నీవే దానినిమాయొద్దికిఁ దోలింతువని నేము నిరీక్షించినను నేలకుంటివి'' అని జేవరవారితో మనవిచేయుమనియు నైవమీచిత్తము. తెలివిలేని వారికి హితముబోధింప వలయును గాని మీవంటినీతి పారగుల కనవసరము కావున మా ప్రభువుగజమును ప్రభువున కర్పింపుము. సముద్రిముంపగా నదుల కెన్నఁడును రత్నాకరమను పేరురాదు. ఆనృపాలున కనుగ్రహము వచ్చిన నీయుంగనే మీకిచ్చి మఱికొన్ని యేనుఁగులనుగూడ నియ్యఁగలఁడు. స్పర్ధావిరోధము పెంచుకొనకుఁడు. అధికలాభమును గోరువేని మఱికనోకతాంబూలమైనఁ గొనవగుచు, మామాటవినిన మా రాజునకు మీయం దాగ్రహము రాకుండఁజేయఁగలను.'' అని దూతపల్కిన పల్కులకుఁ బద్మనాభ నృపాలుం డలిగి కుమారునకు సైగఁజేయు యువరాజగు సువర్ణనాభుండిట్లనియె.

"ఓదూతా! పైకివినయంబును మాటలయందుఁ జతురతయును గల నీవుపక్క నితరులిప్పగిది నెవ్వరును బ్రస్తావింపరు. బుద్ధిమంతులగు నీవంటి మంత్రులుగల రాజునకు సంపదకేమిలోటు. ఒకవినయ మున్నంత మాత్రమున నే దూతలు యోగ్యులుకారు. ఉచితానుచిత సంభాషణముఁ గూడ నెఱిఁగియుండవలెను మాయదృష్టవశమున నాభద్రగజము మానగరు సొచ్చినది, దానిచే మీరాజునకు

మాయందంత మాత్సర్యమేల? మాయేనుఁగును నేమీకపోవుట మా కక్రమమా! ఒకరిపదార్థము నపహరింప నెంచుట మీదిక్రమమా! నీప్రభువు నీకుఁబ్రభువుగాని మాకేటిప్రభువు? మాయెడల నీవాపదమును బ్రయోగింప నొప్పునా! ఎవనికి భుజబలము కలదో వానిదీవసుధ. ఏనుఁగేకాదు, ఇంకొక వస్తువే కాదు, పుణ్యమూలమున లభించును. దానికింత వగవనేల? బలముండిన జయింపవచ్చును, లేదా, దీనుఁడై యేనుఁగును యాచింపవచ్చును గాని యీయనుచిత ప్రలాపములెందులకు. మీ నృపతి కేనుఁగులు లేవా! మా కేనుఁగులు లేవా! ఇంకొక టేనా! ఇదియొక నెపముగా మాలో విరోధముఁ బూనదలంచుచున్నారా కాబోలు, కానిమ్ము నేనే బలవంతుఁడనను నహంకారమేటికి? పలుకులు చాలింపుము. గిరిగుహయందు నిదురించుచున్న సింగమును లేపినపగిది నీపగిది యుద్ధమునకుఁ బ్రేరేపించుచున్న నిన్ను శాంతగుణమే నివారింపనిచో నిపుడే చంపవలసినది. రిపుల నెదిరిపోరినవాఁడే పండితుఁడు. మండుచున్న మంటకు గాలి తోడయిన పట్టున నదిమండక మానునా? క్షయము కలవాఁడుగాని, ప్రభావహీనుఁడుగాని, వ్యసనిగాని పరులచే జయింపఁబడుదురు. ఇందు మే మెవ్వరము గాముకదా! మమ్ము మీ రాజెట్లు జయింపఁదలఁచెనో నుడువుము? మంత్రములకంటె సాహస కార్య మిష్టసాధకమగుంగాని తపస్వులకు చెల్లఁగాదని మీ రాజెఱుఁగఁడు కాఁబోలును కాకపోయినను ధనమదాంధులకుఁ దెలివితేట లెక్కడివి. ఎవరిబలముచేఁ మీ రాజు నిష్కంటకముగ రాజ్యమేలుచుండెనో నీ వెఱుఁగవా! మా రాజె మీకు సహాయుఁడు కానిచో మీ రాజేమి చేయఁగలఁడు" అని యోధరాజు పలికిన పలుకులకు రిపుదూత ప్రత్యుత్తర మీయక నిర్గమించెను.

"పుణ్యశాలియగు నరుఁడు పరులు బోధింపకయే తెలిసికొనును. మధ్యముఁడొరులు చెప్పిన హితము నెఱుంగఁగలఁడు. తెలివిహీనుఁడు వానికొరులు బోధించినను తనకుఁదాను తెలిసికొనలేఁడు. సదుపదేష్టయు, సజ్జనసంగతియు, శాస్త్రంబును బురుషునకు నిమిత్తమాత్రంబులుగాని హితాహితవిచార మస్వప్రకాశముననే కలుగవలయును. తన పరాక్రమము క్రియయందుఁ గనఁబడవలయుంగాని మాటలయందుఁ జూపరాదు. మాటలయందుఁ జూపినవా రెందఱో ప్రపంచమునఁ బరిహాసపాత్రులగుట నేనెఱుంగుదును. అభివృద్ధిఁగోరువాఁడు ముందుముందు తనబలమును నెదిరిబలముఁ గొంత యోజింపవలయును. శరభమృగమువోలె సాహసించినచోఁ దుదకది యనర్థకారి కాకపోదు. తనకంటెఁ దక్కువవానితోఁగాని, తనతో సమానునితోఁగాని పోరునపుడు జయ మదృష్టప్రధాన మనుకోవలయును

గాని తనకన్న బలవంతులతోఁ బోరనపు దదృష్టప్రధానమేమిటి! మనకుఁ ఎదిమంచి సహాయులున్నారు గదా యని విఱ్ఱవీఁగి మందమతియగువాఁడు చేయరాని పని చేయఁదలపెట్టును గాని యా సహాయులయందుఁ దనకార్యము నిర్వహింపఁ జేయఁదగినవాఁ డెవ్వఁడో తెలియనేరఁడు. తటగతంబగు వృక్ష మెంత మొదలు గిట్టినను పదిమంది గెంటినఁ బడదుగాని నదివేగంబునకుఁ బడకుండునా! సమానమగు బలము కలుగనిమ్ము సైన్యముండనిమ్ము కోశము పెరుఁగనిమ్ము. ఒక్కొక్క రాజునకు నొక్కొక్క రాజు లొచ్చగును. ఎంతనీరున్నను, నెంతవిశాలమైన దైనను నదియు సముద్రమునకు లొచ్చుకాకపోదు. ప్రియవాదములు పల్కుచున్న యీ భటులను నమ్మి నీవు మోసపోవుచున్నావు నే నుడివినమాటలు కప నరంగమందుఁగాని నీ కనుభవమునకు రావు, పదార్థములరుచి నాలుక మీఁదఁబడినఁగాని యన్యథా యెట్లు తెలియఁబడును? శత్రువుఁడనైన నీకింతగా నే హితోపదేశము చేయనేటికి. నీ యభిమతమగు తెరువున నడువుము హితోపదేశ మభిలషింపకపోయినను మిత్రులకొనరింపుమని యున్నదిగాని శత్రువులకుపదేశింపుమనిలేదు. నీ శిరోమాణిక్యముచేత మా రాజుగారి పాదపీఠమునైన నలంకరింపుము, లేదా రణభూమినైన నలంకరింపుము ''అని పల్కినదూతపై యువరాజప్రముఖులయిన సభవారందఱాగ్రహింపఁ బద్మనాభనృపాలుఁడు రిపువాక్యములనువదించిన వీఁడు దోషి కాఁడని వారని నివారించి ''నీవు మీ రాజుపాలికిఁ బొమ్ము తోఁచినగతి గావింపుమని మనవిచేయుము.'' అని దూతనంపి మంత్రాలోచనమునకై మంత్రులతోఁగూడ వివిక్తమగు మందిరమున్ బ్రవేశించి యువరాజప్రముఖులగు మంత్రులతోఁ నిట్లనియె.

మంత్రులారా! ఏను కుశలినని పించుకొనుటకును, నయమార్గానువర్తినని పించుకొనుటకును మీ యోగ్యతయే కారణము దినము జగమంతయుఁ బ్రకాశింపఁజేయుటయు కారణము రవిమహిమగాని వేఱొండు కాదుకదా! మీ మతియే జననివలెఁ గుశలమరయుచున్నది, రాజ్యమేలుచున్నది, ప్రమాదములను నివారించుచున్నది ఫలము మాత్రమే ననుభవించుచున్నాను. మేరుపర్వతమంత ప్రయోజనము తటస్థించినను మీరుండఁగా నా కాకులపాటే లేదు ప్రతిపదమందుఁ జొట్టుపడుచు మత్తగజములవలె సంచరించు మావంటిరాజులకు మీవంటిగురువులంకుశములవలె నుండకపోయిన దుర్మార్గసంచార మెట్లు మానును. మీ బుద్ధిబల

ము బురస్కరించుకొనియే నాపరాక్రమ మరల నాక్రమించుచున్నది. సారథి లేకున్నఁ దేజోనిధియగు సూర్య భాస్కరుఁడపారమగు గగనమును దాఁటుటయెట్లు? నిజమాతముఖమున దుర్మార్గుఁడగు పృథివీపాలుఁడు పుత్తెంచిన సందేశమును మీరు సభలోఁ జెవులార వింటిరికద. దానిచే నా మనము మిగుల క్షోభపడినది. రోగముం బోలెఁ బగతునిఁగూడఁ ద్వరగాఁ జికిత్స చేయకుండ విడువరాదు. అతఁడు మాటిమాటికేదియో నెపముపన్ని మనల హింసింపన చూచుచున్నాఁడు. కావున మనకుఁ గార్యసిద్ధికై దండముకంటె వేఱొండుపాయము లేదు.'' అని మృదుతరంబుగ నుపన్యసించి రాజూరకుండఁ బురుభూతియను మంత్రియిట్లనియె.

"దేవా! నీ యనుగ్రహమున్నంతవఱకు మేము బుద్ధిమంతులము. కౌశలవంతులము. మాకు గురువు, ప్రభువు, మిత్రము, బంధువు నీవేకాని యితరులు లేరు. నీతిశాస్త్రమంతయు వడపోసి యందలి సారమంతయుఁ బరస్పర భేదము లేకుండ గ్రహించిన నీవంటి పండితుని ముందఱ నంపలి లేశమే నెఱుంగని మావంటి మూఢులు చెప్పఁ దొరఁకొంటకు సిగ్గుపడవలసినదే యైనను మీవంటి శాస్త్రపండితులయెదుటఁ దెలిసినట్లు నుడువకుండ లోపము లెట్లు సవరించుకోఁ గలుగుదుమను నాశతో నుడువ సాహసించుచున్నాను మేమధికారమందున్నను మీచే శిక్షింపఁబడఁ దగినవారమే కావున లోపములున్న క్షమింపవలయును. తుషరాశిలో బియ్యపు గింజ లేఱినపగిది నా మాటలలో సుభాషితము లేఱవలయును. జిగీషువగు పురుషుఁడు నయవిక్రమద్రుమములు రెండవలంబించనగును. ఆ రెంటిని వదలిన ఫలసిద్ధికి రెండవ కారణమే లేదు. నయవిక్రమములయందు నయమే బలవత్తరమైనను నయహీనునకెంత పరాక్రమమున్నను వ్యర్థమే. మత్తగజముఁజంపిన సింగమునకు మాత్రము కిరాతుఁడు మారకుఁడుకాఁడా! నీతిగానంచరించువారి కెంతబలవద్రిపులైనను సాధ్యులగుదురు వనేచరులు మహామంథరమగు గజము నుపాయమున వశపఱచుకొనుచున్నారా దేవా! నీతిశాలికిఁగూడ నొక్కొక్కతఱిఁ గార్యము విఘటించినచో నయ్యది దైవలోపమేగాని పురుషలోపముకాదు. ఎవ్వఁడు నీతిశాస్త్రప్రదర్శితంబగు మార్గమున సంచరింపఁడో వాఁడాడుకొనుటకై కొఱవినిప్పులాగు బాలునివంటివాఁడు. మీరు వివేకవంతులలో నగ్రగణ్యులు. శత్రువుని యెడల దండమే ప్రయోజ్యమని నుడివితిరి కావున నంతకంటె నేనేమి విశేషము నుడువఁగలను. కాకపోయినను బృథివీపాలుఁడు మాత్రమభిమానవంతుఁడు. సామమాత్రమునకు లోఁబడువాఁడు కాఁడు. అభిమానధను లెన్నఁడును విక్రమమునకు వెనుకదీయరు, సామమునకు లోఁబడరు.

నిప్పు నిప్పుచే నెన్నఁడేని జల్లాఱునా! మొదట సామము, పిదప భేదము, తరువాత దండమును రిపునియెడలఁ బ్రయోగింపువారు వివేకవంతులే కాని సామభేదములు కార్యకారులు కావని తోఁచినపుడు మాత్ర మవి ప్రయోగించుట యనవసరము. ఒక ప్రియవాక్యము నూఱుకోపములనైనఁ బోఁగొట్టును. ఱాళ్లు వర్షించుచున్నను నీరు కురియుట చేతనేకదా మేఘము ప్రజలకు వల్లభమైనది. దానమువలన ధనహానికలుగును, దండమువలన బలహానికలుగును, భేదమువలనఁ గపటి యనిపించుకొనును. కావున సామముకంటె మంచి యుపాయములేదు." అని పుష్పభూతి నయాన్వితంబుగ నుపన్యసించి యూరకున్నంత యువరాజు సాసూయముగాఁ బౌరుషాశ్రియముగా నిట్లనియె "ఇపుడు చేయఁదగిన కార్యమొకటి, మన మనుకొనుమాట యొకటి. ఎద్దుమెడమీఁద మోపక పృష్ఠముమీఁద మోపిన బరువు మోయఁగలదా! కార్యకారిగాని కూర్పు శోభఁగోటికి ? పండుకాలలసి విత్తునాటువారుందురా! ఒక్కఁడు బాగున్నాఁడను నసూయకలవాఁ డెన్నఁడును సాధువాదమునకు లోఁబడఁడు. వజ్రముచేఁ బొడుము చేయఁదగినది లోహమునకుఁ బొడుమగునా! పరాపకారపరాయణుఁడగువాని యెడల దండమే యుపాయమని పెద్దలు చెప్పిరి. పొగరుకొన్న యాఁబోతు ముక్కుత్రాఁడు వేయకుండ సాధ్యమగునా! పటులచే నిగ్రహింపఁ బడుదాఁక పురుషుఁడు బంగారము వంటివాఁడు. ఆపని కొంచెము జరిగినచో నతఁడు గడ్డిపోఁచకన్నను దేలిక యగును. 'శాంతము భూషణ'మను మాట యతులకుఁగాని రాజులకుఁగాదు. సంసారమార్గము, మోక్షపదవియు నెందును గలియునవికావు. వెన్నెలనందఱుఁ గాళ్లతోఁగూడఁ దన్నుదురు, ఎండను గన్నెత్తి చూడలేరు. తేజోమహిమఁ గనుంగొనుఁడు. కృపణుఁడై సమర్థుఁడయ్యుఁ బరానువర్తనముచే జీవించునతని జన్మము కాల్పనా! ఏదియో యొక యుపాయముచేతఁ గుక్క బ్రతుకుటలేదా! దుర్మార్గుని ప్రియవాక్యములచే నెవ్వఁ డనుసరించునో వాఁడు తన యప్రయోజకత్వమును వెల్లడి చేసికొనుచున్నాఁడు ఎంతయుఱిమినను వాన కురియని మేఘమునకు గౌరవమేమున్నది? పరాభవముఁ జెంది జీవించుటకంటె డాఁగుట మేలు, చచ్చుట మంచిది. స్వతంత్రశక్తిచేఁ గాక పశువువలె జీవించుట మగతనముకాదు. కనుకనే పెద్దలు మృగరాజు జీవనమును శ్లాఘించిరి. నే నుడువు మాటలు నీతియుక్తములు కావని తమ మదికిఁ దోఁచినచో నది కాలమహిమ యనుకొనెద" ననుచుఁ బేశలముగా నుపన్యసించిన సువర్ణనాభుని పలుకులువిని నృపాలుండు భవభూతిదిక్కు మొగంబైన నతండిట్లని చెప్పఁదొడంగె. "దేవా! కర్తవ్యవిషయమై యువరాజేచక్కఁ

గా నుపన్యసించెను. నేను మరలఁ జెప్పుట ప్రతిశబ్దమువంటిది గాని వేఱుకాదు. ఈపగిది సౌష్ఠవము చెడకుండ నన్వయము క్లిష్టముకాకుండ స్వచ్ఛముగానుపన్యసింపఁగలవాఁడు బృహస్పతితప్ప నితరుండు లేఁడు. అయినను నతనిమాటలకే యేను శుకానువాదముగావించెదను కావించెడుపని పరిశీలించిచేయవలయును, లేదా యూరకుండవలెను విధికిఁగూడ గహనమగు నేతాదృశకృత్యవిషయమై నావంటివారు మోహపడుటయబ్బురమా, సాహసమవలంబించుట పశుధర్మముగాని మనుష్యధర్మము కాదు. పరిశీలింపకుండఁ జేసినచోఁ బశువునకు మనుష్యునకును శృంగభేదముతప్ప వేఱులేదు. నామతము యువరాజుమతము నొక్కటియే, కాని కొంచెము భేదముకలదు. కొంతకాలము గడచిన తరువాత దండయాత్రగావింప వలయునని నా మతము. షాడ్గుణ్యముఁ బ్రయోగించుట కెదిరి బలాబలములు కనుఁగొనవలెను. భేదముచేత శత్రుబలమును గొంత లోఁబఱచుకొనవలయును. ఈవృత్తాంతము భీమరథునకుఁ దెలియఁజేయవలెనుగావున నీపనులకుఁ గొంత కాలవ్యవధికావలయుననినాయభిమతము. మనకు భీమరథునివంటి సమసుఖదుఃఖభాక్కయినమిత్రము లేఁడు. కులముబాగుచేసిన వాఁడు కొడుకు, వ్యసనసమయమందును వదలనివాఁడు మిత్రుఁడు. ప్రజల నేలినవాఁడు ప్రభువు, సరసముగాఁ గవనము చెప్పినవాఁడు కవి. కావున ననన్యసమానపరాక్రముఁడగు భీమరథుని మనము సహాయునిగాఁ బడసిన నీకు సూర్యునకువలె సమస్తదిగ్విజయము సులభ"మనుచు మంత్రులందఱు నుడివిన మంత్రమువిని యనలసమయిన బుద్ధితో సమరకాలముఁ బ్రతీక్షించుచుఁ బద్మనాభనృపుండు కాలముఁ గడపెను.

గద్య

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రంబను
మహాకావ్యంబునం ద్వాదశసర్గము.

త్రయోదశసర్గము

తరువాతఁ బద్మనాభనృపాలుండును భీమరథప్రముఖులగు మిత్రులకు వార్తయంపి వారు వచ్చినవెనుక గగనవిశాలమగు వక్షస్థలంబున ముఖచంద్రుని

సేవించుటకై వచ్చిన నక్షత్రములవలె నలరారు ముత్యాలహారంబులలంకరించు కొని కుండలములయందలి పద్మరాగమణుల కాంతిచేఁ బూయఁబడిన బుజములు సింధూరపంకముచే నలంకరింపఁబడిన కరికరంబులవలెఁ దనరారఁ, గిరీటమందుఁ జాపడము చేయఁబడిన నవరత్నములకాంతు లాకసమునం దింద్రధనుస్సు నుద యింప జేయ మండలాధిపతుల నందఱిని జయింపఁగల భుజములవలని భయంబున మండలాదిపతులగు సూర్యచంద్రు లా భుజములను శరణుజొచ్చిరో యనఁ బ్రకాశించు బాహుపురులతో మొలనూలునందలి వేల్పురాతాలమిసిమిచే నిండి యమునాహ్రదము ననుకరించు నాభీబిలముతోఁ గుసుమసాంద్రమగు శ్వేతాతపత్రంబు ధరించి వాహినీశతసమన్వితుండై పృథివీపాలునిపై దాడివెడ లెను. సామంతరాజులందఱును దేవతలు దేవేంద్రునివలె నా రాజపురందరు ననుసరించిరి. సాదులచేఁ గశాఘాతములచేత నదలింపఁబడుచుఁ దురంగములు భయమునఁ బాఱిపోవు పిల్లలుగల రాజమార్గములయందు నడువసాగెను. బంగారు కుథములచే నలంకరింపఁబడిన గజరాజములతో నిండిన పుడమియంతయు మెఱపు తోడి మేఘములతో నిండిన గగనమునకుం బ్రతియయ్యెను. రాజొక్కఁడే మదవద్విపులఁ బరిమార్పఁజాలును, మీ రేటికి? అను క్రమమున మదధారాప్లుతంబు లగు గండంబులందు గండుఁదుమ్మెదలు రొదసేయసాగినవి. మదపుటేనుఁగుల కటస్థలములనుండి స్రవించు మదమే లేకున్నఁ దురంగఖురోద్ధతంబగు భూప రాగంబులోఁ బదాతులకు దారితెలియకయే యుండును, రథములు మాత్రము పరాగోత్కరణముచేత మిఱ్ఱుపల్లంబులు పడిన పుడమిమీఁద నెగుడుదిగుడుగా నడువవలసివచ్చెను మా రాజితరులకరపాతమును సైఁపఁడని తెలియఁజేయు చున్నవో యన ధ్వజినీధ్వజపటంబులు మార్తాండమండలమును గప్పివైచెను. పద్మనాథనృపాలుని పరాక్రమబీజములు చల్లుటకుంబోలె రథచక్రములు పుడమి దున్నుకొనుచుఁ బోవ మదగజంబులు మదధారావర్షంబులచే నాభూమిం దడుపు సాగినవి. రాజులు తమతమ భటులను వదలి కొన్నియడుగులు నడుచునప్పటికి వారు వేగముగఁ దమతమ యొడయలను గలసికొనిరి. ఇనుపకత్తలంబులును గత్తులును దాలిచి భూమినంతయుఁ గప్పియున్న కాల్బల మీ నృపాలుని తేజో భాస్కరునకు జడిసి వచ్చిన తిమిరమండలమువలెఁ బ్రకాశించెను. కృతసము న్నతవంశపరిగ్రహయు గుణవిశేషవిభూషితవిగ్రహయు ముష్టిగతయు నగు యోధు లచేతులలోని ధనుర్లత కులవధువువలెఁ గాన్పించెను. జలదములవంటి భద్రగజ ముల నెక్కి నడుచుచున్న యంతఃపురకాంతలు మెఱపులవలెఁ బ్రకాశించిరి.

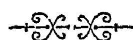
ఆనాఁడు దండయాత్రకు వెడలినప్రజలేకాదు, వారిని జూడవచ్చినవారుగూడ ఒకదిక్కులయందుఁ బిక్కటిల్లఁ బురము సర్వ మల్లకల్లోలముగా నుండెను పురకాంత లందఱుఁ దామరపుష్పములవంటి కటాక్షములచే నా రాజభాస్కరునిఁ బూజింపసాగిరి. రమణీయమగు వస్తువును జూచినఁ గౌతుకము లేనివారెవరు? కొందఱు కాంతలు దర్శనోత్సాహమున వేగముగ వచ్చుచుండఁ బెక్కువితములగు వారియొడలి వికారములు పడుచువాండ్రకంటికి విందయ్యెను. వికృతస్వరముగా నఱచుచు మెడఁ ద్రిప్పుచుఁ గరినిఁ జూచి భయంపడి పాఱిపోయిన లొట్టిపిట్ట హాస్యముచేయు నటునివలె నందఱికిని నానందజనకమయ్యెను. యుద్ధములో భోజనాదులకొఱకుఁ బదార్థములన్నియు బండ్లమీఁదఁ గుండలయందు నిడికొని పోవు కోమటుల హృదయములలోఁ గూడఁ గుండలు పగిలిపోవునటులు కరిఘీంకారమునకు జడిసిన పొగరుగిత్తలు బండ్లులాగసాగినవి ఏనుఁగు దగ్గఱకు వచ్చుచున్నదని యెఱుంగక నడచుచు హఠాత్తుగఁ దిరిగిచూచి భయంపడి నెత్తిమీఁది పెరుఁగుకుండ పగులునటులు గొల్లది పరుగెత్తసాగెను రాజాంతఃపురకాంత లెక్కిన యేనుగులకుఁ జుట్టుఁ గట్టిన బురకాలతోఁ బురము చూచువారికిఁ దెరచాఁపలెత్తిన పడవలతో నిండిన సముద్రమువలెఁ గన్పడెను. పెద్దబరువు కావిళ్లు మోయువాండ్రు తమదారి కడ్డముగా ముందునడచుచున్న యేనుఁగులను దాఁటి పోలేక బరువుచే నొడలు కుంచితముగాఁగ బాధపడఁజొచ్చిరి. మూఁకమూఁకలుగ బారులుగట్టి నరనాథుని ప్రయాణముఁ జూచుచున్న పౌరానీకములవలనఁ గొన్నిచోట్లఁ బురవీథులు తరంగతరంగితంబులగు మహానదులచందముగా నందముజూపసాగినవి పటహధ్వను లలసులై యప్పటికి బయలుదేఱని భటులను దలవట్టి యీడ్చి తెచ్చుటకుఁ బోలెఁ బ్రతిగృహమును బ్రవేశించెను. క్షితిపతియు యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడును పెండ్లికిఁ బోవునట్లు వచ్చుచున్న తనభటులను జూచుచు ముదితాంతరంగుఁడై యరదము నధిష్ఠించెను. చల్లనిపరిఖానిలము మిత్త్రునివలె నెదురుగా వచ్చి యతనిం గౌఁగిలించుకొనియె. ఈ ప్రకారముగా శారదయాత్రకు వెడలి యెడనెడ వికసితసరోరుహంబులగు సరస్సులను స్వచ్ఛములగు నదులను విలోకించుచు మనోహరపయోవిరాజితంబులును విమలాంబరంబులును పృథుపయోధరంబులు నగు దిక్కులనుఁ జూచి భార్యల నాలోకించిన ట్లానందించుచుఁ గంబళులు గప్పుకొని యేమేమో పురాతనగాథలు చెప్పుకొనుచుఁ జనుదెంచు ముసలిగొల్లల సంతోషపెట్టుచు, వారొసంగు దధిక్షీరోపాయనంబులఁ గొనుచు నితంబములయుఁ గుచంబులయు బరువుచే గజగజలాడుచుఁ బిట్టలను

దోలుటకై యాయాసపడుచున్న శాలికాపాలికలను జూచి 'యొక్కొక్కతఱి మంచి వస్తువులుగూడఁ జెడ్డవస్తువు లగునుగదా' యని తలపోయుచు వాండ్రి గుండ్రి యానబకాయలం బోలు కుచములయందు నిండించిన లావణ్యరసమును కన్నుఁ జేరల జుఱ్ఱుచు, ఫలపాక గౌరవముచే వంగిన సస్యములనుఁ జూచి సత్పురుషులను స్మృతికిఁ దెచ్చుకొనుచు, సరస్సునందు క్షణకాలము సహచరు ననుసరించియు మరలఁ దిరస్కరించుచున్న యాఁడురాయంచం జూచి తిర్యగ్జాతులయందుఁ గూడ స్త్రీజాతికిఁ గైతవము సహజమైనదని తెలిసికొనుచు, నిర్వివాదముగా నగపడుచున్న పాలిమేరతో సకలసస్యసంపన్నంబై తెల్లని యావులతో నిండి యున్న పల్లెలను జూచుచు నానందించెను. మఱియు నొక తటాకంబునఁ బ్రణయునికై తామరపూఁడు నోటఁగఱచుకొని యుందమని యందిచ్చుచున్న చక్రవాకము నిరాకరించు చక్రవాకిం గని పక్షులయందలి ప్రణయకలహమును గూడ నభినందించెను. ఉఱుములవలె మ్రోయు కవ్వపుఁ ద్రిప్పుళ్ళకుఁ బురులువిచ్చి యాడుచున్న నెమ్మిగుంపులతో నింపారుచు గోకులంబులయందుఁ బండినభూములయందును నాగళ్ళుగట్టియున్న భూములయందును నాసతీఱక వృషభమువలెఁ దిరిగెను కాముక మనశ్శయ్యాలయందు నిద్రించు మన్మథుని లేపుటకై యేర్పఱచిన మంగళగీతములవలె నున్న హంసధ్వనులను వినెను.

ఇప్పుగిదఁ గంటికి విందైన పదార్థముల నన్నిటిం గనుచు సేనతో నడచి మంచువంటి చల్లఁదనమును నైర్మల్యమును జిటిచిటితరగలును గలిగిన నీగముచే మిగుల మనోహరమగు నొక నదియొడ్డునకుఁ బోయి విడిసెను. జలకేళికై యేనుఁగులన్నియు నదిలోఁ జొరబడి యున్నపుడు పైకెగిరి మూఁగు తుమ్మెదలచే నదీపురంధ్రి సతిలకాభరణవలెం బ్రకాశించెను. మధురములుగఁ గూయుచుఁ బరస్పరము సయ్యాటలాడుచు విహరించు జలపక్షులతోడ నభిరామమై యొడ్డునఁగల నల్లజాతిపలకల కాంతిచే మిగుల నైగనిగ్యము గలిగి మొసళ్ళ నూత్కారముచేఁ బైకెగరఁగొట్టఁబడుచున్న ముత్యములవంటి జలబిందులవలన నాకసమును దారకితముగాఁ జేయుచుఁ దటద్రుమములనుండి చల్లని యిసుకతిప్పలమీఁదుగా విసరుచున్న పిల్లవాయువులచే విమానచారులగు దేవతామిథునముల సురతాయాసములం దీర్చుచున్న యావాహిని నీరాజవాహిని చేరి నీటిదరిని దిరుగు పీతలును మకరములచేఁ గలగింపఁబడు మధ్యప్రదేశమును గల యానది యావలియొడ్డునకు దాఁటెను.

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రం బను
మహాకావ్యంబునఁ ద్రయోదశసర్గము.

చతుర్దశసర్గము

తరువాత నారాజాకాశమునుండి పరస్పరసంఘట్టనమునఁ జోటు చాలక క్రిందఁబడిన మేఘములగతిఁ దనరారు గుండ్రాళ్ళనడుమఁ బ్రకాశించుచున్న మణికాంతులచే దీపదీపితమువలె నున్న మణికూటపర్వతము ను బ్రవేశించెను. ఆపర్వతమునఁ జంద్రుఁడు చూడామణియైకాని కానరాఁడు. నక్షత్రములు కనకోజ్జ్వలంబులగు దాని మేఖలలయందు మణిమయములగు మువ్వలగుచున్నవి. దేవతాస్త్రీలు బుక్కాముకొఱకై యంటించిన యగురువత్తులనుండి వెడలు ధూమ మాకసమున గుములుగట్టి సర్వదా మబ్బుపట్టిన ట్లాగిరికి నీడయొసంగుచుండును. కిన్నరకామినులు పాడు సంగీతము విని కదలలేక సజీవప్రతిమలవలె నున్న మృగయూథములాగిరిపై సంచరించు విమానచరులకుఁ గన్నులపండువు చేయుచుండును. గుహాముఖములయందున్న మేఘములు సూర్యకిరణములను లోనికిఁ బ్రసరింపకుండఁ జేయుచున్నను తమ మెఱుపులవలననే లోపలఁ గాఁపురమున్న దివిషదులకు భార్యలను గనిపించుటంజేసి యిష్టములే యగుచున్నవి. సూర్యోపాసనవలనఁ దపోవృద్ధిగాంచిన యోగిజనుల పరిభావములనఁ దద్గిరిశృంగము నెక్కిన నరులెన్నఁడును రోగపీడితులుగారు. మేఘమండలముకంటెను పైనున్న తద్గిరితటంబులలోని దిగుడుబావులకు విద్యాధరస్త్రీలు జలకమాడుటకుఁ దగినంతనీరు ప్రతిదినముఁ జంద్రకిరణములచే ద్రవించు చంద్రకాంతశిలలే యొసంగుచుండును ఓషధుల వాసనచేతనే విషము విఱిగిపోయిన నల్లత్రాఁచులతో నిండియున్న చందనవనములందుఁ గాంతలు కాంతులతోఁగూడ నిర్భయముగ విహరింతురు. మేఘములవలె రమణీయములైన తద్గండోపలములయందుఁ గూర్చుండిన విమానచరుల దేహచ్ఛాయ మెఱుపులవలె మెఱయుచుండును. నిమిషములోనె సూర్యకిరణములచేఁ దప్తములైన సూర్యకాంతపరిదేశములనుండి కుచభారముచేఁ గదలలేని గంధర్వస్త్రీలు తమ యవయవములమీఁదనే కోపగించుకొనుచుండిరి. సురతాయాసముం బోనడంచిన తద్గిరిమందవాయువులకు స్వీయనిశ్వాసపరిమళ మొసంగి దేవతావనితలు ప్రత్యుపకారము చేయుచుందురు. ఆసవము త్రాగి యొడలెఱుంగక మనోవికారము బైలుపఱచుకొనుచున్న వేలుపుం బిన్నవయసువారికిఁ గాంతలను బతిమాలుకొనటయుం దాటె

భృంగములుకూడ సహాయము చేయుచుండును. మెఱుగు లుఱిమినట్లు వినఁబడు సెలయేళ్ళ చప్పుడు విని నాట్యము సేయు నెమిళ్ళచ్చటి దేవతలను దివ్యాంగనానృత్యమునం దాసలేనివారినిగాఁ జేయుచుండును, జలధారాపూరితములగు గుహాలలో వేసవియందును, మంచుమాటలైన నెఱుఁగని గుహాలలో శరదృతువునందును నివాసముచేసి సిద్ధులేండ్లకేండ్లు గడపుచుందురు. సేవింపఁదగిన గుహాలును, నెడతెగకపాఱు సెలయేళ్లును, విశృంఖలంబుగఁ దిరుగు నేనుఁగులును, నయనాభిరామంబులైన చమరీమృగంబులును దేవతలచే నివాసములుగాఁ జేసికొనఁబడిన మాధవీమండపంబులును వికసితకమలంబులగు తటాకంబులును నమలోదకంబులగు చఱియలును గలిగిన యామణికూటపర్వతమును జూచిన నెవరి కానందము గలుగదు! ఎవ్వరు విస్మయపడరు! తమ్మిపుప్పొడితోఁ గూడఁ గలసిన తెల్లని యిసుము తిన్నెలతోఁ గూడిన నదీప్రవాహంబులను జూచిన వేడుకపడనివాఁడెవఁడు! ఆభూమీధరమునందు దిరుగుసురయువతులకు వదనాలంకారము చేసికొనుటకై చంద్రబింబమే యద్దమగుచుండెను. అందుఁ బూఁచని చెట్టును మణిదీపములు లేనిగుహాలును, దేవతలచే సేవింపఁబడని చఱియలును, కమలాలంకృతములు గాని చెఱువులును లేవు. సువాసితములయిన తెల్లని బట్టలు కట్టుకొని కామినులతో నవిరతసురతములఁ దేలినపిదప సిద్ధులు మధుకరరుతములు వినుచు నందలి చఱియలయందుండి మందమారుతము సేవించుచుందురు. రత్నదీపము లార్పుటకు శక్యములు గానివగుటం జేసియుఁ దమ కితరగంతవ్యప్రదేశము లేకుండుటం బట్టియుఁ గట్టుబట్టలను లాగుచున్న ప్రియుల కన్నులు మూసియే తమసిగ్గులను గాపాడుకొనుచున్న ఖేచరాంగన లింద్రనీలమయములగుతటస్థలులయందుఁ బ్రతిఫలించినపుష్పగుచ్ఛములమీఁద వ్రాలుచున్న మధుకరనికరములంజూచి విస్మయపడుచుందురు. తటగతములగునల్లరాళ్ళకాంతిచే నచటిమేఘములు శరత్కాలమునందును నీలచ్ఛాయఁ బాయకుండును. మధురములగు కోకిలాకుహూస్వరములు చైత్రారంభమందు మానవతుల మానమునడిగించి పడుచువాండ్రతోఁ గలుపుటకు దూతీకృత్యము చేయుచుండును. ఆకసమునుండి పోవుచున్నపక్షుల ప్రతిబింబములను రత్నశ్రోణియందుఁ జూచి యవినిక్కంపుఁబిట్టలని వానింబట్టుకొనుటకై యొడుపువేయుచున్న యడవిపిల్లిపిల్లంజూచిన దివ్యకాంతల దృష్టు లింకొకచోటికిఁ బోకుండెను. సమస్తపాపహరమై మహాముని నివాసమై యేనుఁగుల కాకరమై దేవతాదంపతులకుఁ గేళిభూధరమై మేరుపర్వతముతోఁ బోల్పఁదగిన యామణికూట పర్వతమునం దింద్రనీలమాణిక్యముల కాంతులచే బలిసిన కటికిచీఁకటి గలగుహాలయందు

డాఁగుడుమూఁత యాటయందు డాఁగిన దేవతాస్త్రీలను దచ్ఛ్వాసపరిమళితంబగువాయువే భర్తలకుఁ దెలియఁజేయుచుండును. ఒడ్లయందుఁ గుసుమితంబులై కలకలలాడుచుఁ దుమ్మెదలకు నివాసంబులైన నీటిప్రబ్బలి యెండవేఁడిమికి వాఁడిపోకుండ నెడనెడనుప్పొంగు నదీప్రవాహమే రక్షించుచుండును. ఇందలి యోగులు వాయుపూరణము మొదలగు యోగములచే నాయువు పెంచుకొనుచు నాయువున్నంతవఱకును సత్కర్మములు చేయుచుందురు. చెట్లకొమ్మల నడుమనుండి ప్రసరించు సూర్యకిరణములచే మండితంబులైన యింద్రనీలశిలాకుట్టిమంబు లకాలముల యందుఁగూడ నీలకంఠములకు మెఱపుతోఁగూడిన జలదంబులను భ్రాంతిని బుట్టించి యాడించుచుండును. మిన్నంటుచున్న మల్లితీఁగల కొనలకు రాత్రుల యందుఁ దగుల్కొనిన నక్షత్రములే పువ్వుగుచ్ఛభ్రాంతిని గలిగించుచుండును. తామరకొలంకులనుండి పైకెగురుచున్న కెందమ్మిపుప్పొడి దిక్కాంతల నెఱ్ఱచీరలు కట్టుకొన్నవారినిగాఁ జేయుచుండును.

అని సేనాపతి వర్ణించిన పర్వతపర్ణమును విని రాజు దానిరామణీయకమునకు సంతసించుచు నందుఁ గొన్నిదినంబులుండఁ దలంచెను. సేనానివేశమునకుం దగిన కుసుమితవనప్రదేశము కనుఁగొనుట కుదయము మొదలు మధ్యాహ్నముపఱకుఁ దిరుగఁగాఁ దిరుగఁగా శ్రమపడిన యాభూపతికిఁ దుదకొక ప్రదేశమునందు నిలుపుటకుం దగిన బుద్ధిపుట్టెను. చెమటబిందువులచేఁ గైసేయఁబడిన ప్రియురాండ్ర గండస్థలము లాలోకించు నాలోకపాలునకు బాధాకరం బైనను సూర్యరశ్మి యభిమతమే యయ్యెను. ముందువోయి పటమయంబు లగుగృహంబు లేర్పఱచుకొని యంగడిపెట్టి సమస్తపదార్థము లమ్ముచున్న కోమటి యంగళ్లయందుఁ దిరుగులాడు సైనికుల కలకలము వినుచుఁ దోరణాలంకృతంబైన తన గుడారము నారాజు చేరెను. పెక్కుదిక్కులనుండి ప్రవహించుచువచ్చిన నదులచే సముద్రమువలె నన్నివైపులనుండి వచ్చిన సేనచే నాప్రదేశము మిగుల వ్యాకులంబయ్యెను. సేనవిడిసిన యొక్కగడియలో రాజుగారుండుటకుఁ దగిన ప్రదేశంబును వారియంతఃపురంబులు నిలుచుటకుం దగినతావులును, బణ్యాంగనలు నిలుచుటకిక్కయు నేర్పఱచి, ధ్వజాదులెత్తించి, తోరణంబులు కట్టించి, రాజధానివలెఁ దత్ప్రదేశము నలంకరించిన యుద్యోగుల చాతుర్యమునకు రాజు మిగుల సంతసించెను. వేశ్యలప్పుడే మార్గాయాసపడి వచ్చిన పరిచితుల కుపచారము చేయుటకై ద్వారములయందు నిలిచియుండి లోనికిం దీసికొనిపోఁబడిన విటసైనికులకుఁ

చిరకాలమునుండి యందే కాఁపురమున్నవా రను బుద్ధిపుట్టించిరి. కొందఱు జనులు నడచినడచి యుండుటఁజేసి జంఘాబలము చాలక యొక్కఁడుగిడుటకైన నశక్తులై తమవారు దిగినచోటు తెలియక యున్నారున్నా రనుచు నడుమనడుమ వంగి చేతులతోఁ బిక్కలు పిసికికొనుచుం దమవారిం బిలుచుచుఁ బోసాగిరి. సిద్ధపఱచిన వంటలయందలి యింగువ మొదలగువాని వాసనచే గుమగుమపరిమళించు దిక్కు లాయాసపడి నడచి వచ్చుచున్న కొందఱు కుక్షింభరుల పరిశ్రమమును బోఁగొట్టెను సెలయేటి నీటితుంపురులచేఁ జల్లఁబడి వికసితదేవదారు వనంబులనుండి వచ్చుచున్న కొండగాలి గుడారములయందు నిద్రించుచున్న రాజుల పరిశ్రమమును దొంగిలించెను. నుఱఁగు గ్రక్కుచుఁ దమమీఁది బరువు దింపిన వెంటనే నేలఁబడి దొరలుటకుం దగిన ప్రదేశము వెదకుకొని పొరలుచున్న గుఱ్ఱములచే నా శిబిరసముద్రము మావర్తవంతమయ్యెను. రవ్వలు దిగినతోడనే సకిలించిన జాత్యశ్వముల ధ్వనులచే నాప్రదేశమంతయుఁ గొంతకాల మితరధ్వని వినఁబడకుండ నుండెను. మట్లాడించుచు నీళ్లు త్రాగుటకై కాసారమధ్యమునకుం దిగిన తెల్లని గుఱ్ఱములు చలత్తరంగమైన యాకొలనునం దగపడకయే యుండెను. నీళ్లుత్రావినపిమ్మట నశ్వములన్నియు వాహ్యాళి బాగుచేసిన మందురలయందుఁ బ్రవేశించినవి. ధ్వజపటములు మొదలగు బరువుదింపి జలపానముకై చెఱువుదరికిం దోలుకొనిపోఁబడిన యేనుఁగు లానీట దిగుటకు భయపడి యిట్టటు పరిభ్రమించునపుడు ప్రళయాంతమారుతముచే విఱుగఁగొట్టఁబడిన పర్వతశిఖరములో యనునట్లుండెను. నీటిలో మునిఁగి కడుపునిండఁ ద్రాగి మరల నాసారంధ్రములం బీల్చి పైకిఁ జిమ్ముచున్న యేనుంగులు తమ యాయాసముం బోఁగొట్టుకొనుటయే కాక యొడ్డునఁగల జనుల యాయాసమును గూడ జలబిందువర్షముచేఁ బోఁగొట్టసాగినవి సంజకెంజాయచే నెఱ్ఱపడిన మేఘము లాకాశమునకెట్టిసొంపు సంపాదించునో యట్టి యందమును సిందూరరాగాలంకృతంబులగు మాతంగము లా కాసారమునకుం దెచ్చినవి దిగినపు డంతగా లోఁతులేని కొండకాల్వలు దిగినవెనుక నాయేనుఁగుల మదప్రవాహముచే వెల్లివిరిసి యవి యీఁదులాడుటకుం దగినట్లుండెను ఇప్పగిది సేనాగజములన్నియుఁ బరిమితకాలము జలక్రీడఁ గావించినపిదపఁ జెట్లకుం గట్టఁబడినవి. ఒకచెట్టునకుఁ గట్టఁబడిన మత్తగజము దానియందుఁగల యడవియేనుఁగు మదము నాఘ్రాణించి తనకు నీడ నిచ్చు దానికొమ్మలే విఱిచివైచెను అసమయకోప మెన్నఁడును శ్రేయస్కరము కాదుగదా! మదప్రవాహము కాల్వలైపాఱఁ జెట్టుచెట్టునకుం గట్టఁబడిన

నల్లనియేనుఁగులచే నాక్రాంతి తనకుఁ గల్గిన మహావైభవముం జూడవచ్చిన చుట్టపుఁబర్వతములచే నింపినట్లుండెను గ్రాసముపెట్టునప్పుడు నడుమనడుమరుచికొరకై యందుగుచిగుళ్లందించుచున్న హస్తిపాలకులపైఁ బూర్వవనస్మృతిచేఁ దిరస్కారము సూచింపసాగినవి. లొట్టిపిట్టలన్నియు భారము దింపఁబడుటచేఁ జులకఁబడి నీళ్లుత్రాగి తమ యాయాస మడంచిన కొండకాల్వలన్నియు బురదగావించెను. ఖలప్రియులకుఁ జేసిన యుపకార మపకారము కాకమానదు. వృషభములన్నియు నీళ్లుగ్రోలి పచ్చగడ్డి కడుపునిండఁ దిని చెట్లనీడఁ బరిశ్రమసూచకంబులగు నరమోడ్పు గన్నులతో నెమరువేయసాగెను. గుహలయందు సంగీతము పాడుకొనుచున్న కిన్నరుల చెవులకు క్రుణకాలము లొట్టియల యఱపులచేఁ గొంత వికారము కలిగెను పొడవైన తమ మెడలు సాచి చిగుళ్ళు తినుచున్న యుష్ట్రములంజూచి పాలచెట్లు క్షీరమిషంబున సంతోషబాష్పములు విడువసాగెను మహాత్ములు గ్రాసార్థులయెడలఁ బాత్రాపాత్రతల లెక్కింపరు. తెల్లనిపటకుటీరములును రమణీయంబులగు తురంగంబులును మత్తగజంబులును గలిగిన యాస్కంధావారమును నురుఁగుగుంపులును దరంగపంక్తులును నక్రచక్రంబులును గల పయోరాశి యపారమైనయెడల జయింపఁగలదు.

ఈపగిది మణికూటపర్వతమున విడిసియున్న పద్మనాభనృపాలుని రాకవిని పృథివీపాలనృపాలుఁడును యుద్ధసన్నద్ధుఁడై యాగిరికి వచ్చెను. ఆ యిరువురు రాజుల యుద్ధమును జూడవలెనను కుతూహలముచేతంబోలె శశాంకభూషితయు వికసితతారానేత్రయు నగు రాత్రియుఁ జనుదెంచెను. ఆరాత్రియందు శత్రుబలము కూడఁ జనుదెంచెనని విని తనబలమునకుఁ గాపుదలచేసికొని సైనికుల కందఱకు సంగ్రామచర్య నుపదేశించి పద్మనాభనృపాలుఁడు శయనగృహముంజేరి విలాసినులతో సుఖముగా నిద్రించెను. భువనత్రయదీపమైన చంద్రుఁడు దైవయోగమున నస్తమింపఁ దారాలోచనములను మూసికొని రాత్రియుఁ దదీయవిరహపాండురమైన శరీరముతో వెడలిపోయెను

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందివిరచితంబగు చంద్రప్రభచరిత్రంబను మహాకావ్యమునఁ జతుర్దశసర్గము.

పంచదశసర్గము

—:o:—

మఱునాఁడుదయమున నుభయసేనాభాగములనుండి పటహధ్వని వెడలెను. మేఘగంభీరమగు నాధ్వని దిగంతరము లన్నియు వ్యాపించుటంజేసి యొక శత్రుసేనయేకాదు భూమియంతయుఁ గదలెను. దిగ్గజములుకూడ మదమువదలినవి. ఇఁక శత్రుకీటముల లెక్కేమి! యుద్ధముచేయుటకుం గుతూహలపడు భటుల మతులనిండ హర్షంబును శరీరమునిండఁ బులకలును నిండినవి. పోరునకుఁ గాలుద్రవ్వు వీరభటులందఱును నుపకరణములు దాలిచి సన్నద్ధపడి యుండిరి. ఒకఁ డొడలుప్పొంగుటఁజేసి బిగువైన కవచమును మరల విడలుట కిష్టపడకపోయెను. కరస్పర్శవలన శరీరము పులకరించిన భర్తంజూచి 'నాథా! నీకు యుద్ధమందతి కుతూహలము లేనట్లున్న'దని భార్య యాక్షేపించెను. మఱియొకనాతి సమరోత్సాహమునం బులకరించిన భర్తమేను తన వలుదగుబ్బ లగపఱచిన మఱింత పులకరించునని యవి కనపడకుండఁ జేసెను. ఈపగిది రణరణరణకంబున భటులందఱు ముందఱనడువఁ బద్మనాభనృపాలుండు పూర్వపుణ్యము కవచముగానుండ మఱేల లోహకవచ మన్నపగిది కవచము దొడుగకయే బయలుదేఱెను. మూర్తురకు దుర్భేద్యంబై మూర్తిమంతమైన తేజంబువలెనున్న తనుత్రాణ మలంకరించుకొని భీమరథుండు రాజునకుఁ దోడై నడచెను. భీమరథుని కొడుకుగూడఁ దండ్రి ననుసరించెను. ఈగతి సమరంబునకు వెడలి యాహవదోహలులగు భటుల నందఱ నొక్కసారి ప్రసాదమకరందమును జిమ్ము కటాక్షకుసుమములచే గౌరవించి భీమునకు బంగారు బట్టలును, సుభీమునకు మణికంకణంబులును, మహాసేనునకు మకుటంబులును, సేనునకు ముత్యాలదండలును, జితారింగునకుఁ జూడారత్నంబును, బరంతపున కొంటిపేటదండయుఁ, గంగునకు రతనంపుంగంటియు, సుకుండలునకు మణికుండలంబులును, భీమరథునకు విలువలేని మణులుగల హారమును, మహీరథునకుఁ దన మేనఁగల నగలన్నియు నిచ్చి బహుమానించెను. మఱియుం గొందఱికి గుఱ్ఱము, లేనుగు, రథములు మొదలగునవి తగుగతి గానుకలొసఁగెను. ఈప్రకారముగా నొడయునిచే సత్కరింపఁబడిన సేన చక్రములు బాణములు శస్త్రములు నస్త్రములు మున్నగునవి దాలిచి శత్రుభీకరముగా దాడివెడలెను. అరదమెక్కి తండ్రివెనుక నడచు యువరాజై రావతము నెక్కి నడచు దేవేంద్రు

ననుసరించు సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించెను. సమున్నతమైన గజేంద్రము నెక్కి భీమరథుండును సూర్యునిఁ బ్రతాపమనుసరించిన వడువున నతని ననుసరించెను. మహీరథుండును నిజమనోరథమువలె నుండు రథము మీఁదఁ బెక్కుసాధనముల నిడుకొని వెడలెను మఱియు వేలకొలఁది రాజులా నృపాలు ననుసరించిరి. ఆరాజు ననుసరించిన చతురంగబలంబులు నదీప్రవాహములు సముద్రోదకమును వృద్ధిచేసెనపగిదిఁ బద్మనాభనృపాలుని సేనలను వృద్ధిపఱచెను.

ఈపగిదిఁ బృథివీపాల నరపాలునిపైకి వెడలిన పద్మనాభునకు శుభసూచకంబులగు శకునంబులు దీర్చెను. నక్క యెడమవైపుననుండి కుడివైపునకుఁ బోయెను. వామభాగమునం దొర్లుమ గాడిద యఱచెను. ఎచటనుండియో వచ్చి భరద్వాజపక్షి ప్రదక్షిణముగాఁ దిరిగెను. పాలచెట్టుమీఁదఁ గూర్చుండి కాకి కూసెను దానంజేసి యేన్గులకొక యపూర్వోత్సాహము గలిగెను. భటు లందఱికి మేనులు పులకరించెను. ఈ శకునములచేతను సేనకుఁ గలిగిన సంతసముచేతను నృపాలునకు జయము లభించినట్లే సంతోషము వొడమెను. పద్మనాభుఁడు వెడలెనను వార్తవిని పృథివీపాలుఁడును నిజసేన నాయత్తపఱచి వెడలెను వెడలునపుడు దక్షిణభాగమునుండి నక్క కూయుటయు మాటిమాటికి వేలకొలఁది తుమ్ములు వినఁబడుటయు పాముపడచిన త్రోవలు కానవచ్చుటయు ముండ్లచెట్లెక్కి కాకులు పరుషముగాఁ గూయుటయు గుఱ్ఱముతొక్క కాలిపోవుటయు నార్తనాదము వినఁబడుటయు మనమునందుఁ బ్రతికూలములగు వికారములెన్నియో పొడముటయు మున్నగు దుశ్శకునము లెన్ని కలిగినను వానిని లెక్కింపకయె శత్రుసేనం దాఁకెను ప్రళయకాలవాయువులచే క్షుభితములగు పూర్వ పశ్చిమ సముద్రములవలెఁ దాఁకి యా రెండుసేనలును పరస్పరసంఘట్టము కలిగెను గాని గుఱ్ఱపుడెక్కల తాఁకువలనఁ బుడమినుండి రేఁగిన పరాగముమాత్రము క్షణకాలమంతరాయముఁ గలిగించెను కాల్బలము కాల్బలముతోడను, సాదులు సాదులతోడను, మావటీఁడ్లు మావటీండ్లతోడను, రథికులు రథికులతోడను డీకొనిరి. అస్థిరములైన ప్రాణములచే స్థిరములైనకీర్తులు సంపాదింపఁదలఁచి యుద్ధమార్గవిశారదులగు భటులు శరతాడితములగు శరీరముల బాధలు లెక్కింపక పోరాడి గతాసులు కాసాగిరి. ఎవ్వని నెపుడు శస్త్రము చేఁగొట్టెనో వాఁడు మరల నొక్కింత సేదదీర్చుకొని వానిమీఁదికే పోసాగెను. విల్లువిఱిగి త్రాడు తెగి తూణీరము వట్టిదైనపిదపఁ గొంతతడవు కత్తులతోను, గొంతతడవు చేతులతోడను

బోరాడసాగిరి. ఒకఁడు పగవానిచే విడువఁబడిన లోహమయశరములు శరీరమంతట నిండినను గణింపక చిలువలెత్తిన చెట్టువలెనే నిలువఁబడెను గాని పాతిపోవుటకు యత్నింపఁడయ్యె తెగిపోయిన యొకనితలఁ జూచి యెన్నఁడుఁ జూచెఱుంగని సురలు విస్మయమును భయమును బొందసాగిరి. మాంసము నంజుకొనుచు రక్తము కడుపునిండఁ గ్రోలి నాట్యము చేయుచున్న శాకినులకు నాట్యకోవిదములైన కబంధములు నాట్యము కఱపసాగెను ధూళిచే సూర్యుఁడు కూడఁ జాఱిపోయెనో యనునట్లు రణరంగమంతయుఁ గటికచీఁకటిచేఁ గప్పఁబడెను.

ఆసమయంబునందుఁ బద్మనాభనృపాలుఁ డొక్కొక వీరపురుషుని జయించినపు డెల్లఁ దనభటుల కొక్కొక బహుమతి యిచ్చుచుండెను. ఎదిరింపఁగఁ గోయుటకై చేతఁ గత్తి యెత్తుచుండఁగనె రెండవవాఁడు వాని శిరముం దెగనఱుకఁ దక్కబంధము మాత్ర మట్లనే నిలువఁబడెను. కత్తులు జాఱిపోయినవోఁ జేతులతోడను, జేతులును తెగిపోయినయెడఁ గాళ్ళతోడను, గాళ్ళునువిఱిగిపోయినప్పుడు మాటలతోడను నుభయసైనికులను బోరాడిరి ఏనుఁగు లేనుంగులను గాల్బలముఁ గాల్బలంబును దురంగంబులు తురంగంబులను దేరులు తేరులను బడఁగూల్పసాగినవి ఒకచో సైనికశవంబులు నొక్కపైపున వీరకళేబరంబులును నొకచాయఁ దురంగశవంబులు నొకచోట విఱిగినయరదంబులును గల యారణభూమి యడుగుమోపుట కెడములేకుండ నుండెను ఇప్పగిది ఘోరయుద్ధంబు జరుగఁగాఁ బృథివీపాలనరేంద్రుని సేనాధిపతి తనబలం బంతయు రూపఱుటయు హతశేషులు వెన్నిచ్చుటయుఁ జూచి తాను ధీరము తెచ్చుకొని "ఓ సైనికులారా! మీ రేల పరుగెత్తెదరు? మీ కిది న్యాయమార్గము కాదు వ్యసనము దొరకొన్నపుడే ధైర్యమును శౌర్యమును జూపవలయును మీ రెన్నఁడును శత్రువులకు వెన్నుఁ జూపినవారు కారు, కావునఁ బిఱుకితనముం బూనకుఁడు. నే నిదే రణభారము వహించితిని. అస్థిరంబులగు నుసుఱులచే స్థిరమైన యశము నార్జింపుఁడు. మిమ్ము నమ్మిన ప్రభువు కార్యమును నెఱవేర్పుఁడు రణమందు మరణమైనను మేలుగాని పలాయనము మేలుగాదు" అని హెచ్చరించుచుఁ జండంబులగు భుజాదండంబులఁ గోదండంబు సారించుచుఁ మార్తురం దాఁకెను. తాఁకుటయే కాదు, త్రుటికాలములో శత్రువాహిని నంతయుఁ బంచబంగాళముఁ గావించెను. ఇట్లు విజృంభించిన పృథివీపాలసేనాధిపతియగు చంద్రశేఖరుని రాహువు సూర్యునిఁ బొదివినపగిదిఁ బద్మనాభసేనాపతియగు భీముఁడు తాఁకెను. వారిరువురకును భయంకరంబగు సంగ్రామము జరగెను

అవిచ్ఛిన్నపాతంబులగు వారి శరములు తగులునేమో యని జడుపున వేల్పులు
సైతము మింటనుండి దూరముగాఁ బాఱిపోయిరి. ఒండొకళ్ళ తూపులరాపిడి
వలన జిచ్చుమంట లెగయ, నెగసిన యంబాపకుల తాఁకున జెండాలు కూలఁ,
గూలిన జెండాలు ధనుష్టంకారకుపితంబులగు కుంజరంబులకు మఱింత బెదరు
గదురఁజేయ నా భీమచంద్రశేఖరులు పోరాడుసమయంబునఁ బృథివీపాలసేనాని
పద్మనాభ సేనాపతి కిరీటం బీవలనుండి యావలకుఁ దూఁటుపడునటులఁ గాఁడ
జేసి నేలంబడఁగొట్టెను. భీముండును దవశక్తికొలఁది వాఁడియమ్ముల వాని
బొమ్మల సొమ్మసిలఁ దాడించెను. మూర్ఛవోయిన చంద్రశేఖరుంజూచి యరి
ధూమకేతువగు వేఱొండు బయలుదేఱి శాత్రవబలముం దూలించుచుండ భీముఁడు
దుర్మదవిషదూషితంబగు నాగేంద్రమహాసర్పంబనఁ బరుటాపంతుఁడై యతని
శరీరం బాపాదమస్తకంబుఁ గంకరఁ జనుకఁ గొడిచినపగిదిఁ జిదుకఁ బొడిచె.
పిదప నాతనియవస్థఁ జూచి ప్రతాపవిరోచనుండను విరోచనుండు తేరెక్కి రా,
సేనుండి సిరాయము నెక్కి వానినెదిరి పలాయమానుం గావించెను తరువాత
మహారథుఁ డనువాఁడు విల్లువిదిర్చుకొనుచు వచ్చి శత్రుపతాకినిపై శరవర్షంబుం
గురిపింపఁ బద్మనాభుం డెవ్వరిబలమున నను మభిలషించుచున్నాఁడో యట్టి
భీమరథుఁ డేకడకుఁ బాఱిపోయెనో తెలియకపోయెను. కాని కొంతవడికి మరలి
వచ్చి యమ్మహారథుం దాఁకెను పడంపడి వారిద్దఱకుఁ బెద్దపోరు తటస్థించె.
దేవతలందఱు అబ్బురపడి చూచుచుండ వారిరువు రక్షతశరీరములతోఁ గొంతసేపు
పోరిరి. నానాదిగంతములకు వ్యాపించు వారిబాణములు తాఁకుననియే, యాకా
శము మూర్తిమంతము కాకయుండెను. జయలక్ష్మియు వరాభిలాషచే గతాగత
పరిశ్రమమైనఁ దలపోయక వానిదగ్గఱనుండి వీనిదగ్గఱకు, వీనిదగ్గఱనుండి వాని
దగ్గఱకును దిరుగసాగెను. ఇట్లు కొంతవడి గడచినయనంతరము మహారథుఁ డొక
శంకువుచేఁ దలపైఁ దాడించినంతమాత్రమునకే మంత్రముచే మహాసర్పముపగిది
భీమరథుఁడు మూర్ఛఁజెందియు నిముసమునకుఁ బ్రిమ్మరి క్షత్రియధర్మ మవలం
బించి యాడుకలచుచు లేచి పగవానిం దాఁకి కేశగ్రాహముగా నొడిసి మెడఁ
బట్టుకొనియె. తండ్రికి జరిగిన పరాభవము సైపక మహారథునికొడుకు సూర్య
రథుఁడు భీమరథుం దాఁకి తండ్రికన్న మిన్నయగు భుజాబలముం జూపుచుండ
వారిలో మహీరథుఁ డడ్డపడియెను. సూర్యరథుండును బదాఱువన్నె బంగారుం
బురణించు మహీరథుని యురస్థలంబున బదాఱుశరంబులు గీలింప వాఁడును వికట
భ్రుకుటియగుచు నొక్కవాఁడితూపున నేపెడలింప సూర్యరథుండు సొమ్మసిల్లె.

సారథియు నా యరదముం దోలికొని యెటకేనిం బోయెను. దేవతలు మహీరథుని రథంబునం బూలవాన కురిపించిరి. దిగంతములన్నియు స్తుతిపాఠములచే నిండె. సేనయంతయుఁ జెల్లాచెదరై కలవరింపసాగెను.

ఇట్లు తండ్రికొడుకులగు మహారథసూర్యరథు లిరువురు గతించుటయు సేన వ్యాకులపడుటయుఁ జూచి పృథివీపాలనందనుండగు ధర్మపాలుఁడు కోపముచే నొడలెఱుఁగక శరాసనముఁ గేలం గీలించి చిచ్చరకన్ను విప్పిన త్రిశూలివడువున రణభూమి కేతెంచి యెదిరిన రాచగిత్తలమీఁదఁ బ్రళయకాలవారిదముచాడ్పున శరధారలు మొత్తెను. ధర్మపాలునిచే నిట్లు సేనలన్నియు గచ్చువిచ్చగుటయు సామంతులెల్లఁ బలాయనధీమంతులగుటయు నారసి పద్మనాభుని కుమారుఁడు సువర్ణనాభుఁ డతనిం దాఁకెను. ఆ యువరాజు లిరువురుం దాఁకొనుట చూచువారికి మిగులఁ గన్నులపండువయ్యెను. ధర్మపాలుండును సువర్ణనాభునిపై విజృంభించి "ఓరోరి సువర్ణనాభ! పాఱక యేల నాముందఱ నిలువఁబడియెదవు, నీవంటి యనడమీఁదికి నాకత్తి పాఱకున్నది. నీతండ్రికి నీమూలముననే జయము గలుగు ననునాశ యెన్నఁడును లేదు. నీయంత నీవైన యోజించుకొనుము అసమానకత్తి నీకేల, నీ వెంతటివాఁడవు? మాభీమరథుఁడును నీతండ్రియు నీవును గలసి వచ్చెదరినను నాకు జంకులేదు" అని నీచులకుపదేశించినమాదిరినుపదేశింప యువరాజును వారిసారించుచు "ఓరోరి యధమ! యీ యధమాలాపములతో నేమి? రాజబీజమునకుం బొడమిన వానిపగిది నేల పేలెదవు! నీకభిమానమున్నచోఁ రమ్ము, మాటలవలని విలంబ మెందులకు? నీయన్న పల్కులవంటి పల్కులు నాకును జేతఁగాకపోవు మహానుభావులు తమ్ము నీచులతో సరిచేసికొనరు. ఎవరుచేసిన పాతకము వారినే కట్టికుడుపును. సుజనుఁ డెన్నఁ డొరుల నవమానింపఁ జూడఁడు" అని మఱలఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁ బృథివీపాలనందనుం డవమానపడి తొడుటయు విడుటయుఁ దెలియకుండునటుల వేలకొలఁది శరములు గుప్పించెను. యువరాజును వానిని మధ్యేమార్గంబుననే తుత్తునియలు గావించెను ఈ పగిదిఁ గొంతవడికు శరయుద్ధం బొనరించి యవి ముగిసినపిదపఁ గుంతములతోడను ప్రాసములతోడను గత్తులతోడను బోరాడిరి. ఇరువురు బలముకలవారే, యిరువురు శస్త్రాస్త్రవేత్తలే, యిరువురు ధనుర్విద్యావిశారదులే యగుటంబట్టి జయ మెవరికో తెలియక యుభయసేనలును తత్తరపడసాగెను. చిరకాలమునకుఁ బోరిపోరి యలసిన పృథివీపాలనందనునే సువర్ణనాభుఁ డసిచే

గరచ్ఛేద మొనరించి బందీకృతుం జేసిన యతనితోఁ గూడఁ దంత్రీయంతికము నకుం జేరెను పరంతపునిచేఁ దటిద్వక్త్రుండును, జిత్రాంగుచే సింహవిక్రముండును, గంపనిచే వరుణుండును, సుకుండలునిచేఁ జంద్రకీర్తియు జయింపఁబడిరి మఱియుం బెక్కుమంది పద్మనాభసామంతులు పృథివీపాలసామంతులం బెక్కు-మందిని జయించిరి.

ఇప్పగిదిఁ దనమూలబలం బంతయు నిర్మూలం బగుడుఁ, బృథివీపాలనరేం ద్రుండు కరాళవిలోచనుండై తానే దుర మొనరింప బయలుదేఱినాఁ డనువార్త మంత్రులు విని పద్మనాభునితో "దేవా! యీదుర్జనుఁడు కపటోపాయ ధురీణుఁడని కొనియాడఁబడుచుఁడుఁ గావున వీనితోఁ బోరునపుడు దేవర యప్రమత్తులై యుండవలయుఁ జూఁడీ!" యని విన్నవింప నరేంద్రుండును భయములే దని వారికిఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చి భద్రగజమెక్కి విద్వేషిపైకి నెడలెను. ఇరువురుం దార్కొన్న పిదప, నితరబలములను బోరకుఁడని నిషేధించి, పరస్పర వినిర్ముక్తశరచ్ఛాదితతపనమండలంబుగా మింట దేవతలును మంట మానవులును నబ్బురపడఁ, జలనము, వలనము, వల్గనము, స్థానము, మర్మవంచనము మున్నగు నుపాయములతోఁ బోరాడిరి. శక్తిత్రయాక్రాంతభువనత్రయుండగు పద్మనాభుఁ డొక శక్తిఁ గైకొని విసరిన నది పృథివీపాలుఁడు మార్గమధ్యంబుననే వంధ్య ముగాఁ జేసెను. పిదప సోమప్రభామనోహరుఁడు శంకువు విసరఁ జక్రంబుచే విచ్ఛిన్నంబుసేసిన పృథివీపాలుని సందఱుం గొనియాడిరి. తరువాతఁ బద్మనా భుఁడు చక్రంబుం బ్రయోగించి యా యరాతిశిరము నేలకుం బలియిచ్చెను. దేవతలు పూలుగురిసిరి. ఇట్లు జయంబువడసి పద్మనాభనృపాలుండు సేవకునిచే నెదుటికిం దేఁబడిన పృథివీపాలుని శిరంబుం గనుంగొని నిర్విణ్ణహృదయుండై యిట్లు తలపోసె.

"అక్కటా! క్షణక్షణమైన చిత్తము కల లక్ష్మీకుటిలటవలనం బ్రేరితుఁడై మానవుఁ డిట్టి దుష్కరకర్మము సైతము చేయుచున్నాఁడుగదా! సంపత్తునకు విపత్తును, యౌవనమునకు ముదిమియు, నాయువునకుం జావును, బ్రియసంయో గంబునకుం బ్రియవియోగంబును గాచియున్నవి. వియోగములేని సుహృత్సంగ మంబును, చావులేని పుట్టువును, ముదిమిలేని పడుచుఁదనమును, విపత్తులేని సంపద యును జగంబునలేవు. ప్రజాసంరక్షణార్థము జీతమువలె రాజులకు షష్ఠాంశము

విధించిరి. అంతమాత్రమునకే పృథివీపతులు మేమే రాజులమని విఱ్ఱవీఁగుట
యనుచితము. అలుక మున్నగు కటికిగోనములవలనం గలుషితుండైన జీవుం
డెఱుంగక తనకుఁగూడ భయప్రదంబగు దుష్కృత్యము లాచరించుచున్నాఁడు.
తమ్ములనోండేఁ, దండ్రులనోండే, బాంధవులనోండేఁ, దమ్మునోండేఁ గ్రోధావిష్టు
లగు నరులు చంపుటకు వెనుదీయరు కటకటా! కోపమెంతచెడ్డదో! ఇప్పుడు
నేను వీనికెట్లు హంతనగుచున్నానో యట్లే మఱొక్కప్పుడు నాకు వీఁడు
మాఱకుఁడగును సంసారచక్రంబున బలవీర్యవిభూతులు మాఱుచుండునను జ్ఞాన
ముండక కట్టా! పరమదారుణంబగు హింసఁ గావించుచున్నారు ఛీ! ఛీ!
భోగములు. సీ! సీ! ధనము ఇస్సిరో! యింద్రియజన్యమగు సుఖము కటా!
పరోపఘాతమునకై భయపడరు అయ్యో! విషయజన్యములగు పాపిసుఖము
లచేఁ బాపాత్ముఁడు వంచింపఁబడుటయే తెలియనేరకున్నాఁడు ఒకరి నననేల,
సంసారమునందలి చిక్కులన్నియుఁ దెలిసియు నింద్రియసుఖముల కాసపడి
యెట్టి పాపకార్యముఁ గావించినాఁడనో! ప్రేమకన్న బంధనములేదు. విషయ
సుఖములకంటె విషములేదు. కోపముకన్న శత్రువులేఁడు. జన్మముకంటె
దుఃఖములేదు. దుర్లభమైన మనుష్యజన్మమెత్తియుఁ గుకర్మములన నింతదనుక
పడిన గతాగతపరిశ్రమ మంతయు వమ్ముగావించుకొనుచున్నాను" అనుచుఁ
బెక్కువితముల సంసారదౌర్భాగ్య మాలోచించి నరేశ్వరుండు సువర్ణనాభునకుం
బట్టముఁగట్టి పృథివీపాలనందనునకుఁ దండ్రిరాజ్యముఁ పంగి మఱియుం బాదానతు
లగు సామంతులమాటలు నిరాకరించి శ్రీధరమునీంద్రునియొద్దకుం జని శ్రమణ
సన్న్యాసమును స్వీకరించెను. పరిపక్వమైన హృదయము కలవాఁడగుటం జేసి
యతనికి దీక్షాసమయమే శిక్షాసమయమయ్యెను. ద్వాదశాంగములును ధరణిమోపి
చేయు ద్వాదశవిధమైన తపంబును బ్రతిదినముఁ జేయుసాగెను. సింహానిష్క్రీడి
తము మున్నగు విధులన్నియు విధ్యుక్తములుగా నెఱవేర్చుటంజేసి యారాచతిబిసి
నానాఁటికి శరీరసౌష్ఠవము చెడి చిక్కిపోయెను సందేహశూన్యమగు శాస్త్ర
జ్ఞానంబును, ధర్మము గురువు వృద్ధులు శ్రుతములు నీ నాల్గింటియందుఁ గల గొప్ప
వినయంబును, నహింస మొదలగు వ్రతములయందలి పట్టుదలయుఁ, దదంగములగు
క్రోధత్యాగము మున్నగు శీలములయందుం బరకాష్ఠయు, నుపధానాదిపూర్వక
మగు జ్ఞానోపయోగంబును, సంసారభీరుత్వలక్షణమగు నుద్వేగంబును, నభయప్ర
దానము మొదలగు భేదములుగల త్యాగంబును, సామర్థ్యము చెడకుండ శరీరము
మాత్రము కృశింపఁజేయఁజాలిన తపస్సును, నెందేని తపోవిఘ్నములు దొడరిన

వానిని మరలింపఁజాలిన శక్తియు, సజ్జనులకు దుఃఖము సంభవించిన దానికి వ్యావృత్తి యొనర్చుటయు, నాచార్యానురాగలక్షణమైన భక్తియోగంబును, సకలశాస్త్రపారంగతులయెడల గౌరవంబును, ద్వాదశాంగాదిభేదసంయుతంబగు శాస్త్రంబునం దాదరంబును, నవశ్యకర్తవ్యములగు షట్క్రియలయందును బరిచ్యుతి లేకపోవుటయు, మంచిమార్గము మంచిభావనయు మంచిజ్ఞానమును మంచితపంబును గారణంబులు గాఁగ ధర్మస్నేహరక్షణమగు దర్శనవాత్సల్యంబు నను షోడశావదానంబులు గలవారికి లభించు తీర్థకరపదంబునకుం బాత్రుఁడై క్రమముగ నారాజసన్న్యాసి దేహత్యాగము గావించి యపరజన్మంబున నహమింద్రుఁడను రాజై జనియించి ముప్పదిమూఁడుసంవత్సరము లాయుఃప్రమాణము కలవాఁడై జగతియేలెను.

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రమునం బంచదశసర్గము.

షోడశసర్గము

ఈ భరతఖండమున సమస్తదేశములకుఁ దలమానిక మనందగు పూర్వదేశ మను దేశ మొకటి కలదు. అందు వరి విస్తారముగాఁ బండును. చెఱకుతోఁటలు విస్తారముగా నాటుదురు. స్తనజఘనభారంబునం గదలుట కాయాసపడు మందయానలగు శాలికాపాలిక లందు హరిణాదిమృగములు చేలుతినకుండ మధురమగు సంగీతముచేతనే వ్యామోహపఱచి యాకర్షింపఁజాలుదురు. చీత్కారముఖరితదిగంతరంబులగు చెఱకుఁదోఁటల నడుమ నడుచు తెరువరు లాదేశంబునం దడుగడుగునకుఁ జెఱకుపాలు గ్రోలుచు నాయాస మనుమాట యెఱుఁగకుందురు. పథికుల మార్గాయాసములు తొలగించుచు నున్నతములయ్యు ఫలసంపదచే నతములైన యచటి మహీరుహంబులకును సజ్జనకదంబంబులకు నించుకయు భేదములేదు. దున్నకుండ నాటకను దక్షముగా నలముకొని పెచ్చువంట పండుటయుం దుత్తర

కురుభూములను బోలిన యాదేశభూము లవగ్రహముపాలుగావు. అయినను నా యవగ్రహములు నిర్దోషునిపై దొరలించిన దుర్జనాపవాదములవలెఁ గార్యకారులు కావు ఏతాదృశంబగు దేశంబునఁ జంద్రపురి యను నొకవీడు కలదు. అందలి సౌధము లెక్కాలమందును సంగీతముఖరములై యుండును. వానిశిఖరములు మిన్నంటుచుండును. జెండాలచే నలంకరింపఁబడిన గోపురాగ్రంబులును నిరాశ్రయమగు మింటికిఁ జేయూఁత యొసఁగుచున్నవో యన నొప్పు శిఖరంబులును గల తత్పురీప్రాకారము చుట్టుఁ దద్రత్నముల నభిలషించు పయోనిధియో యన విశాలంబై లోఁతై కొండలఁబోలు తరంగములచే నలంకృతంబై యున్న ఖందకము నందము వర్ణింప నలవికాదు. అందు వియోగిత్వము చెట్లయందును, విలాసిత్వము సర్పాదులయందు, వైరస్యము చెఱకుఁగణుపులయందును, గదాభిఘాతము సంగ్రామమందుం దప్ప మఱెందును గానరావు. సజ్జనహృదయమువలె విశాలమై, పాతాళలోకమువలె సహస్రనాగసేవితంబై, శాక్యమతమువలె బహుభూమికాలంకృతంబగు నందలి రాజగృహము సాటిలేనిది. సమస్త భువనంబులయందును బేరుమోసిన గుణములు కలిమి నిక్ష్వాకుకులంబున కంతయు వన్నె తెచ్చు ప్రఖ్యాతియు దాంతియు శాంతియు వితీర్ణియు శౌర్యంబును గీర్తియుఁగల మహాదిసేనుఁడను రాజా దేశ మేలుచుండును. మాఘమాసము నాఁటి మల్లెమొగ్గలకు సాటియగు కీర్తిచే సకలరాజకము వశీకరించిన యానృపాలుఁడు కల్యాణప్రకృతి చేతనే కాక స్థైర్యముచేతఁగూడ మేరువుతలదాఁటెను. లావణ్యము చాల కలదు, హృదయము గాఢమగును, రత్నములు విస్తారముగానున్నవి కాని సముద్రుఁడు తనదేశము దాఁటి యొకయడుగు రాలేని వాఁడౌ రాజేంద్రునితో నేపగిది నుపమానముఁ జెందఁగలఁడు? నయహీనంబగు శౌర్యంబును, శాంతములేని ప్రభుత్వమును, వినయంబులేని విద్యయు, దానభోగంబులులేని ద్రవ్యంబును లేని యానృపాలుని యెడల నేను వర్ణించువర్ణన చాలదు. కమలమునదలి చనుదెంచిన కమలాలయయో యనఁ బాతాళలోకము విడిచివచ్చిన నాగకన్యకయో యనఁ దనరారు లక్ష్మణయను సతీతిలకము భార్యగాఁగ సమస్త రాజతిలక మనిపించుకొనుచుండెను. సువంశజాతయగు ధనుశ్శ్రీవలెఁ జారువర్ణబంధయగు కవిత పగిదిఁ బ్రకాశించు నాసాధ్వీమణి యారాజన్యు నాశ్రయించి కల్పవృక్షము నీడఁ బ్రాఁకిన మాలతీలతవంటి ప్రతిష్ఠవహించెను. ఆమెకుఁ జాంచల్యము కన్గొనలయందుఁ గాని చిత్తమునందులేదు. మాంద్యము గమనమునందుఁ గాని పరోపకారమునందులేదు. కాఠిన్యము కుచయుగమునందుఁ గాని వాక్కునందులేదు. భంగము తలవెండ్రుకలయం

చుఁగాని స్వభావమునందు లేదు. సౌభాగ్యమున్నచోట రూపముండదు, రూపము న్నచో వినయము సున్న. వినయమున్న శీలము హుళక్కి. కాని యీలక్ష్మణా దేవియందుమాత్ర మన్నియునుంగలవు ఏతాదృశమగు సృష్టి యొన్నఁడును విధాత చేసియుండఁడు, చేయఁబోఁడు. సకలతమోదూరుండును దీర్ఘకరులలో నెనిమిదవ వాఁడు నగు మహానుభావుఁ డహమిందుఁడా యమ్మగర్భంబునం దవతరించెనను టయే యామె సుగుణసంపత్తిని వేనోళ్ళఁ బొగడుచున్నది. మనుష్యజన్మము వహించివచ్చిన భూమియో యనఁదగు లక్ష్మణాదేవి కలుగఁగనే యా మహా రాజు సార్వభౌములలోఁ దన్నగ్రగణ్యునిఁగా భావించుకొనుచుండెను. నిర్జి తేంద్రియుఁ డయ్యు నా నరేంద్రుఁడా లక్ష్మణాధరసుధాస్వాదమునందలి యా దరంబున రాజ్యచింతను గూడ శిథిలముఁగావించెను. ఇప్పగిది రాజ్యతంత్రవిము ఖుండై యుండ నతని మండలమునందలి ప్రభువులందఱును స్వాతంత్ర్యము వహించిరి. శత్రురాజులందఱును దాడివచ్చుటకై యత్నింపసాగిరి. అట్టిసమయంబున మం త్రులొకనాఁ డా వృత్తాంతము విన్నవింప రాజు తన ప్రమత్తత్వము నిందించు కొని, దశదిక్కులను జయించుటకై యపరిమితమగు సేనం గూర్చుకొని జైత్రయా త్రకు వెడలి, ముందుఁ దూర్పుదెసకుం బోయి యంగరాజుం జయించి, శరణుఁజెం దిన యతని కుమారున కాయంగరాజ్య మభిషేకించి, పిదపఁ గళింగదేశరాజకాం తల చేతులయందలి గాజులు పగులఁ గొట్టించి గండ్రగొడ్డలి మెడమీఁదం గది యించుకొని పాదములపైఁ బడిన మాళవాధిపతి ద్రవ్యమంతయుఁ గొల్లఁగొని శర ణుఁజెందిన యతని ప్రాణములు కాపాడెను. మహాత్ములు శరణాగతవత్సలులు గదా! తరువాతఁ జేదీశవృక్షము సమూలముగాఁ బెకలించుటలోఁ బ్రళయవాయువై పూర్వవారిరాశితీరంబునకు వాహినుల నన్నిటినిఁ జేర్చెను. తరంగములచే నిట్టటుఁ గదలుచు విడిపోయియున్న ముత్తెపుఁజిప్పలను వానినుండి క్రిందికి జాఱిపడిన ముక్తాఫలంబులను సంగ్రహించుచు శత్రురాజులను జంపి వారి యసువులు గ్రోలినపగిదినే టెంకాయలు పగులఁగొట్టి యాయెళనీరు ద్రావుచుఁ గంకేళివా యువులచేఁ బరిశ్రమ వాపుకొనుచు వేలావనంబులయందా రాజసైనికులు స్వే చ్ఛావిహారముఁ గావించిరి. రాజేంద్రుండును దద్వేలాగిరియందు జయస్తంభము నిల్పి యచ్చోటుకదలి దక్షిణదిక్కునకు మరలి రణనిహతప్రియులగు నాంధ్రదేశ స్త్రీల ముఖచంద్రబింబంబులకుఁ దద్గండస్థలంబులను గళంకములుగాఁజేసి లంబాల కంబులను మేఘంబులమాటున మాటుపఱచెను. తరువాతఁ దత్ప్రతాపభాస్కరుని కాంతి నడుమనడుమ 'సున్న గాజురాళ్ళంబోలు చిన్నతెండ్లమీఁద నంతగా

మండకపోయినను గర్ణాట సూర్యకాంతములమీఁద మాత్రము బిట్టుమండెను. పదంపడి సైనికు లుపయోగించుటంజేసి నీరు తఱిగిపోయిన యవనాఁటి చెఱువులన్నింటిని రాచతెఱగల కన్నీటిచే మరల నిండించెను. తద్గజకంఠాలంకారముల రాపిడిచే గీఁతలు గీయఁబడిన మలయజవృక్షంబులన్నియు నతని దక్షిణదిగ్విజయయాత్రికు సాక్షులయ్యెను. తమలపాకులు పోఁకలు మంచిగందము మున్నగు శృంగారోపకరణములు సిద్ధముఁగావించుకొని వేచియున్న చోళరాజ్యలక్ష్మిని వారాంగనం బోలె ననుభవించి పశ్చిమదిక్కునకు మరలెను 'దక్షిణదిక్కునందున్న యముఁడే యానరేంద్రుని ప్రతాపమున కాఁగలేకపోయె, నిఁక నీవా యాఁపువాఁడ'వని కొండలు విన్నవింప వరుణుండు పాఱిపోవఁబోలు, లేదేని యతనికిఁ దదర్థబోధకంబగు నపసారసంజ్ఞ యెట్లు కలుగును. తమకావినుల గట్టిచనుగుబ్బల తాఁకుడుచేతనే నలిగియున్న లాటదేశపు రాజుల హృదయములు భేదించిన మహాదిసేనుని శరములకు మాత్రమది కీర్తికారణము కాకపోయెను. పిదపఁ బారసీకులను జయించి పశ్చిమసముద్రమునకుంజేరి యారాజేంద్రుఁడు కొంతతడవా వేలావనాంతములయందుఁ గ్రీడించి కుబేరపాలితమగు నుత్తరదిక్కునకుఁ జేరెను. దెసలన్నియు జయించి యందలిరాజులచేఁ గప్పములు గొనుచుఁ దద్దేశసైనికులనుగూడఁ దనసేనలయందుఁ గలుపుకొనుచుఁ దుద కనంతమగు నుత్తరదిక్కునకు వచ్చుటచే తనే యాభూపాలుని సేనలకు నిలువఁదావు దొరకినదికాని లేకపోయిన దొరకుటయే దుష్కరమగును. ప్రవృద్ధకటకంబులగు కాశ్మీరదేశధరణీభృత్తులకు వజ్రమైన యాభూవరుని ప్రతాపమువలనఁ దన నాథున కేమి విపత్తు కలుగునో యని కుబేరదిక్కు వ్యసనపడుచుఁ గన్నీరునించుచున్నదోయనఁ దద్గజపీతముక్తంబులగు హిమాంబుశీకరంబులు జెలంగెను పావురాపెండ్రుకలవంటి రంగుగల తచ్చమూపరాగము ఖశదేశమునందలి రోమలకు ధూమమయ్యెను. ఇట్లు సమస్తదిగ్విజయయాత్రఁ గావించి కస్తూరీమృగములచేఁ బరిమళించుచుఁ జఱియలనుండి సర్వదా జలధారలను స్రవించు హిమవత్పర్వతంబున సైన్యము నంతయు నిలిపి కిన్నరులు మున్నగువారిచేఁ బాడఁబడు తనకీర్తిని వినుచుఁ గొన్ని దినములు సుఖముండెను.

ఇప్పగిది దిక్కులన్నియు జయించి, ప్రమదలకుంబోలెఁ గరగ్రహణము గావింప రాజు వచ్చునను సంతోషముతో నలంకరింపఁబడిన తన పురమునకు విచ్చేసెను. పిదపఁ గూడవచ్చిన సామంతరాజుల కందఱకు జామారుల బహుమతు లొసఁగి యథాన్యాయముగ వారల నంపించి చాలకాలము సామ్రాజ్య

మనుభవించెను. కుబేరుఁడు దేవేంద్రుని యానతిచొప్పున నాఱుమాసములు దినము నకు మూఁడుకోటుల యేఁబదిలక్షల సువర్ణమును వర్షించెను. మఱియు నతని శాసనముననే యష్టదిక్పతుల భార్యలును బద్మనాభనృపాలుని భార్యయగు లక్ష్మణాదేవికి గర్భశోధనాదికముం గావించుచుండిరి ఒకనాఁడు మేడమీఁద నా కల్యాణి తెల్లవాఱుజామున సుఖసుప్తయైయుండ జనజన్మసూచకములగు కొన్ని స్వప్నములు వచ్చినవి. శైలేంద్రమువంటి యైరావతమ్మను, మదించిన యాఁబోతును, సేనుఁగులను బరువెత్తించు సింగంబును, లీలారవిందము చేతఁగలిగిన లక్ష్మిని, దుమ్మెదలచే సౌరభమానఁబడుచున్న రెండుపూలదండలును, దట్టపువెన్నెల కాయు సంపూర్ణచంద్రుని, సర్వదిగంతములఁ బ్రకాశింపఁజేయు సూర్యుని, సయ్యాటములాడు రెండుచేఁపలను, జలపూర్ణములై తమ్మిపూవులచేఁ గప్పఁబడిన పూర్ణకుంభంబులను, తెల్లని తామరపూవులచే నొప్పు తటాకంబును, సింహాసనం బును, దేవతలెక్కి తిరుగు విమానంబును, నాగకన్యకలచే మనోహరంబగు పాతాళలోకంబును, మెఱుంగుల మిఱుమిట్లుకొలుపు రత్నంబులును, పొగలేని మంటమండు నగ్నిని గన్గొనియెను. కల్యాణకారణంబులగు నీ శుభస్వప్నము లన్నియుఁ బ్రొద్దుటఁ గనుదమ్ములు వికసింప దేవి రాజునకుఁ దెలియఁజెప్పెను అతండు నాస్వప్నంబునకు మంచిఫలము కలుగఁగలదని యామె కిట్లు తెలియఁ బలికెను "ఐరావతము కనఁబడుట కల్యాణమునకు హేతువు, ఆఁబోతు పుత్రో దయ సూచకము, సింహముదయించు కుమారుని విక్రమంబుఁ దెలుపుచున్నది, లక్ష్మి యతని మహాసామ్రాజ్యమునకు గుఱుతు; సూర్యచంద్రులు వానిప్రతాప కీర్తులకు సానవాళ్ళు; వెన్నెల పరిజారంజకతకుఁ జిహ్నము, చేఁపలు దుఃఖ ములు లేనివాఁడనుటకును, సింహాసనము సింహాసనమెక్కువాఁ డనుటకుఁ, బూర్ణ కుంభములు సర్వలక్షణపరిపూర్ణుఁడనుటకును, దటాకము తృష్ణాదూరుఁడనుటకును, దేవతలు దేవాంశసంభూతుఁ డనుటకును, నాగలోకము ధర్మతీర్థమునకుఁ గర్త యనుటకును, నగ్ని శత్రుభీకరుఁడనుటకును సూచకంబు"లని స్వప్నంబునకు ఫలంబు వేర్వేఱ వక్కాణించి రోమాంచకంచుకితశరీరంబుతోఁ గౌఁగిలించు కొనిన దైతను మాటలచే నుడువరాని యానందమునుఁ బొందించెను. మనోరథ సంప్రాప్తి యెవ్వరికి సంతోషకారణముకాదు! అహమింద్రుఁడు తర్వాత నవతా రముఁ జాలించి మరల జినుఁడై యుదయించుటకై లక్ష్మణాదేవి గర్భమును శుక్తిపుటమందు ముత్తెము కాఁగల వారిబిందువువలెఁ బ్రవేశించెను. భువనక్షే మంకరుఁడైన జినేంద్రుఁ డిప్పగిది లక్ష్మణకుం జూలై నిలిచెనను వార్త విని

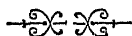
దేవతలు రాక్షసులును బద్మనాభనృపాలుని పురంబున గొప్ప యుత్సవములు గావించి వేణువీణాభిరామముగా నృత్యముచేసి జినేంద్రునకుం దల్లికాంబోవు నాదేవి పాదపద్మములకు నమస్కరించి తమతమ నివాసములకుం బోసాగిరి. శ్రీ హ్రీ ధృతికాంతి లజ్జ మొదలగు దేవతలందఱు శరీరములు ధరించి యాలక్ష్మణను సేవింపసాగిరి. ప్రతిదినము సూర్యోదయమున సురలు పుష్పవర్షముం గురిపింపసాగిరి. ఇట్లు పరమోత్సాహమున సమస్తలోకసేవ్యమానయై లక్ష్మణాదేవి సుఖముగ నవమాసములు గడపెను

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రంబను

మహాకావ్యమున షోడశసర్గము

సప్తదశసర్గము

అనంతరమున సమస్తశుభలయందుం బుణ్యతిథియగు పుష్యబహుళైకాదశి లక్ష్మణాదేవికి జినేంద్రప్రసూతి సమయమయ్యెను. దిక్కులు ప్రసన్నము లయ్యెను. ఆనాఁ డాకసమంతయు నిర్మలమయ్యె. చల్లని సురభివాయువులు విసరెను. దిగంగనకుఁ గ్రొత్తవలపు గలిగెను. సంతుష్టులగు దేవబృందము గగనమునుండి దివ్యపుష్పములచే భూమండలమంతయు ముంచిరి. ఊర్ధ్వలోకముల యందున్న వారి యిండ్లలోఁ గొట్టకుండఁగనే గంటలు మ్రోగినవి. స్వర్గలోకమునఁ గాంతి విస్తరించెను. సింహము లూర్జితరవముగా ధ్వనిచేయసాగినవి. మేఘము లుఱుమసాగినవి, శంఖము లూఁదఁబడకయే తమంతట మ్రోయఁదొడఁగినవి. పటహధ్వనులు పర్వతగుహలలో సహితము ప్రసరించి ప్రతిధ్వను లీయసాగినవి. ఇత్యాదిహేతువులచే జినేంద్రుని యుదయమును దెలిసికొని పెద్దలు సంతసించిరి. ఎడతెగక యాబాలుని జూచుటకై వచ్చు సురాసురాదుల కిరీటమణికాంతులచే దిక్కాంతలు క్రొత్తక్రొత్తనగలు ధరించుకొన్నట్లుండిరి. మహాత్ములపుట్టుక లెవ్వరికి వృద్ధినొసఁగవు ? ఈ భువనమంతయు జినేంద్రుఁడే వెలిఁగింపఁగలఁడు. మన మెందులకని యంతట దినకరుఁ డస్తమించెను. దేవలోక

మునందలివా రెల్లరు నా నృపతిగేహమునందే యుండుటచే బ్రహ్మదేవునంత వానికి భూమి యేదియో తెలియఁజాలక మానభంగము కలిగెను. పద్మనాభ నృపాలుని యిండ్లన్నియు రత్నభాసురము లయ్యెను. పిదప నొకనాఁడు శచీదేవి యాబాలకునిఁ జూడవచ్చి యుపలాలించుచున్నట్లుండియుండి తల్లిఱొమ్ము మీఁదనున్నవాని నపహరించి సూర్యకిరణములు పద్మవనముంబోలెఁ బ్రియుని వేయినేత్రము లొక్కసారి వికసింపఁజేసెను. జయజయధ్వనులు స్వర్గమున నిండెను. ఇంద్రుఁడును ముందు బాలునిఁ దన యైరావతముపై నెక్కించెను. ఇతరు లందఱా పిల్లవానికి మ్రొక్కిరి. పెద్ద పెద్ద వేల్పులెల్ల రాతపత్రఛత్ర చామరాదులచే సేవించిరి. కొందఱు కాంత లాఁడుయేనుఁగుల నెక్కి ముందు నడచిరి. ఇట్లు పరివారంబులో సురనాథుఁ డా కుమారుని మేరుపర్వతము నకుం గొనిపోయి యందు మహోత్సవము చేయించెను. ఏలోకమం దెవ్వరికిని లేని సౌందర్యముగల యాబాలుని రూపుఁ జూడ నభిలాషపడుచు నడచుచున్న సురల కా మేరుపర్వతమునఁ గడచిన దారియెంతయో యేదియో తెలియకుండెను. ఇప్పగిది స్వర్ణశైలమునకుం జని దేవేంద్రాదు లొక్క రమ్యప్రదేశంబునం దబ్బాలుని సింహాసనంబునం గూర్చుండఁబెట్టి పాలసముద్రములోని పాలతో నభిషేకము గావించిరి. నృత్తగీతవాదిత్రములతో సేవించిరి. వజ్రమయమగుసూదితో నయ్యనఘుని చెవులకుఁ గట్లుకుట్టిరి. మణికుండలము లంగదములు కిరీటము కటకములు మొలనూలు మొదలగు నగలు పెట్టిరి. దివ్యపుష్పమాలికలు కైసేసిరి. సువర్ణవస్త్రంబులు కట్టించిరి. ఇట్లు కొన్నినాళ్లు మేరుశృంగంబున సుఖమున్నంతట నొకనాఁడు పదిమందియుఁ జేరినపుడింద్రుఁడిట్లు సన్నుతింపఁదొడఁగెను —

సకలావబోధకుండవై యకలంకుండవై యమేయవైభవుండవై యనుపముండవై జితమత్సరుండవై జన్మరహితుండవై యజరామరణుండవై చెలఁగు నష్టమతీర్థకరుండవగు నిన్నుఁ గొనియాడుచున్నారము. మాకు నిన్నుఁ గొనియాడునంతటి శక్తిలేదు. అయినను దోఁచినట్లు హితకాంక్షచే స్తుతించుచున్నారము. సింహాసనముమీఁదఁ గూర్చున్న నీ సమస్తజననయనానందకరమైన శరీరము ప్రకాశముచే నుదయాద్రిశిఖరముననున్న చంద్రమండలమువలెఁ గన్పట్టుచున్నది. అఖిలజనవత్సలుండవైన నీమార్గము నెవ్వ రనుసరింతురో వారికి మరల సంసారభయము లేదు. ఓడయెక్కినవాఁడు సముద్రములో మునుఁగఁడుగదా! అధికభక్తిని నీచరణయుగ్మము నెవఁడు సేవించునో వానిని యముఁడేమి చేయఁగలఁడు? అగ్గిదగ్గఱ నున్నవానిని మంచేమి చేయఁగలదు! జగదధీశ్వర! నిన్నుఁ జూచినవారికి జరామర

ణంబులుండవు. నీచరిత్రి సుమంగళప్రదులకుఁదప్ప రసాయనము కానివా రెవరు ? జిననాథ ! కోరఁబడకయే నీ యాశ్రితులకు నిర్యాణసుఖమిచ్చుచున్నాఁడవు. ఏతాదృశమైనశక్తి నీకు సహజమైనదే. మంచిగంధమున కాయాసముఁ బోనడచుట సహజమేకదా ! ఎవ్వనిహృదయసరస్సునందు దేవర పాదపంకజము వికసించుచున్నదో వాఁడుకృతి, వాఁడుపుణ్యాత్ముఁడు వానిజీవితము సార్థకమయినది; సురపూజ్యుఁడా! ఎవ్వఁడు సర్వదా నీపేరు జపించునో వాని నాపదలేమియుఁ జేయలేవు. ఏనరుఁడు సదా నీ చరణపంకజసేవఁ గావింపుచుండునో వాఁడు సుమతి. వానియొద్దకుఁ బాపములుచేరవు. సంపదల కతఁడే నిధానమగును. అందఱేదియో యొక ప్రత్యుపకారము నపేక్షించియే యుపకృతిగావింతురు. నీవో యేదియు నపేక్షింపకయే భక్తుల కుపకారముగావింతువు. నీకుఁగల యుపకారశీలత యెచటనుగానము. శచీదేవి యనుదినము నీ కభిషేకోదకము తెచ్చి యిచ్చుచున్నది. దేవతలు సేవఁజేయుచున్నారు. నీమహిమకాక యితరుల యెవరి మహిమ యిట్లు శచీముఖులచే నూడిగము చేయించుకొనఁగలదు? దేవా! పశువులు సైతము నీ సన్నిధికిఁజేరినంతనే భక్తి వివశములగు. మనుష్యజన్మమెత్తియు నెవఁడు నీయందు మతిపూనఁడో వాఁడుపశువులకును బశువు. భయరోగశోకమరణంబులును మఱియు సంసారమునందలి చిత్రవిచిత్రములైన వేదనలును నీయందుఁ జిత్తము లీనముఁ జేయునందాఁక నేకాక తరువాతనుండవు. నీయెడల "నమః" యనుపద మొకటియే మనుజుల సర్వపాపములడంచునది. తక్కిన వాచావిభవము వాగాడంబరమనుమాత్రమే తెలుపును. కావున నీకు నమస్కారము." అని నుతించి గౌరవప్రపత్తులతోఁ బురందరుండు బాలునిఁ జంద్రపురికిఁ దోడ్కొని వచ్చి యచట మరల దేవతాగణములతో గొప్ప యుత్సవము గావించి తనరాజధానికి విచ్చేసెను సురలోకంబున నమృతములో ముంచఁబడిన తన చేతివ్రేలు నోటఁబెట్టుకొని కుడుచుచు నాబాలుఁడు తల్లిపాలు గుడుచుటయు మానివైచెను. బాలచంద్రునివలెఁ గ్రమక్రమముగా వృద్ధిఁజెందుచున్న యా యర్భకుండుసమస్తజనలోచనానందకందమై తోడిబాలురతో బాలక్రీడలారంభించెను ప్రాకృతుని బోలెఁ జేబంతియాట మొదలగు క్రీడలాడుచు నందఱికిఁ గన్నులపండువయ్యెను.

ఒకనాఁడు సింహాసనంబుననున్న యా జినేంద్రుని యొద్దకు మూఁడు కాళ్ళముసలి యొకఁడు చనుదెంచి యుస్సురనుచు నూర్పుచ్చి, 'దేవా ! సురబృందవందిత ! కరుణార్ద్రహృదయ ! లోకవత్సల ! సమస్తజగద్రక్షక ! నిరస్తభయ ! సంసారభీతుండనగు నన్నుఁ గాపాడుము. కాపాడుము. నిన్నటిరాత్రి

యొక దివ్యపురుషుఁడు నాకలలోఁ జనుదెంచి నాతో 'నీవు జినేంద్రుని శరణు చెందు, మతఁడు నిన్నుద్ధరించి భవభయవిముక్తునిఁ జేయఁగలఁడు' అని నుడివెను. కావున నిన్ను శరణనవచ్చితిని నన్నుఁ బ్రోచుటకుం దగుదువు; ప్రోవుము "అని యీ నాలుగైదుమాటలని యావృద్ధుఁడు కన్మొరంగెను. తరువాత "దేవా యీ ముదుసలి యెవరు ? ఇట్లనుటకుం గతమేమి" యని సభ్యులు తన్నడుగ నవ్వుచు ధరణీశకుమారుండిట్లనియె. విషయాభిలాష యిఁకఁ గట్టిపెట్టుమని దేవేంద్రుఁడు నాకడ కితనిచే వార్తనంపెను. ఇతఁడు ధర్మరుచియను దేవత. ఈరీతి ముసలి రూపుదాల్చి వచ్చినాఁడని సభాసదులకు సెలవిచ్చి సంసృతిబంధవిముక్తికై యిట్లు యోజించెను. ధనము యౌవనము మున్నగునవి యన్నియు శరీరధారుల కభిమతములే కాని పరిశీలించినచో శాశ్వతములుకావు, పూర్వజన్మకృతశుభాశుభంబులు గలుగుచుండును బోవుచుండును. ఇంద్రియములు నిజముగా శత్రుప్రాయములు. పరితాపకారణములు. తెలివిమాలినవాఁడు తప్ప బుద్ధిమంతుఁడా యింద్రియములయందు విశ్వాస మునుపఁడు. పెక్కుమేనులందుఁ బెక్కురూపంబులఁ బుట్టుచు విషయములకు లోపడి జంతువులు కష్టపడుచున్నవి. నేనును వానిచే వంచింపఁబడి పెక్కుపుట్టువులొందితినిగాని వానినన్నింటి నీజన్మముతో మొదలంటఁ బెకలింతును అని యోజించి తనకుఁ గలిగిన యభిప్రాయ మంద ఱకు వెల్లడిపఱచెను. వారును మేలుమేలని కొనియాడిరి. దేవనాథుండును విమల మను పేరుగల విమాన మెక్కివచ్చి యతని సేవించెను. తరువాత నఱువదిమంది సిద్ధులతోడను పదివేలమంది రాజులతోడను దపమాచరించుటకై చనెను. బోడియైనపిదప నైదుగుప్పెళ్ళ పరిమాణముగల యతని తలవెండ్రుకలను సురనాథుఁడొక మణిమయంబగు హరివాణంబునందుంచి తీసికొనిపోయి పాలవెల్లిలోఁ గలిపి యచట సురగణములతోఁగూడ గొప్పయుత్సవ మాచరించి నిజనివాసంబునకుం బోయెను. తెల్లనిపటికంపుఱాలచేఁ గట్టితంబగు నేలఁ బరిజనుల కరాంగుళులూఁతఁగొని నడచునపు డయ్యర్భకుండు విమలసరోవనంబునం దిరుగు రాజహంసముసదువునఁ బ్రకాశించెను. దేవేంద్రుని యానతిచొప్పునఁ గుబేరుం డాకుమారుండు బాల్యమునఁ దాల్పఁదగిన మురుగులు బాహుపురులు మొలనూ లుంగరములు మొదలగు నగలు తెచ్చియిచ్చెను. ఈఁతయు గజారోహణము తురగారోహణము మున్నగు విద్యలయందు నా జినేంద్రుఁడు యౌవనము రాకమున్న మెప్పువడసి యనన్యసామాన్యమైన ప్రతిష్ఠవహించెను. తరువాతఁ దండ్రియు ననేక సామంతరాజసమక్షమున సింహాసన మధిష్ఠింపఁజేసి వివాహముగావించి

పట్టము గట్టెను. విషయాభిలాష లేనివాఁడయ్యుఁ బూజ్యులగు తండ్రిగారియెడల గౌరవమున భూమి నేలెను. మహానుభావులు సంసారమునం దంటినట్లుండియు నంటకయే యుందురు. ఆ యువరాజు రాజ్యమేలుచుండఁ జతుస్సముద్రముద్రితంబగు ధరావలయంబున సంతోషింపనివారు లేరు. మహాత్ము లుదయించుట ప్రజాసంతోషముకొఱకే గదా! అయ్యనఘుఁడు జగతి యేలుచుండ నకాలమరణంబులు లేవు. అతివృష్టియు ననావృష్టియు జనులను బాధింపవయ్యె. చెవులు గింగురుమన విసరు వాయువులు సున్నయయ్యె. అతిశీతము గాని యత్యుష్ణము గాని రోగములు గాని నామావశిష్టములయ్యెను. వేయేల? ఈతిబాధలు లేక క్రూరమృగభయము లేక పరహింసాపరాపకారపరాయణులు గాక జనులు సుఖింపసాగిరి. మార్తురు కూడఁ గప్పములు గైకొని ద్వారపాలకులచే ముంగుఁ గులగోత్రములు తెలిపించి పిదపఁ జూడఁబోయి కిరీటమాణిక్య నిగనిగలచేఁ బాదపీఠమునకు వన్నెఁబెట్టఁ దొడంగిరి. రాత్రియుం బవ లెనిమిది భాగములుగా పంచి యథోచితంబులగు కార్యములచే జాగరూకతతోఁ గడపసాగెను. సప్తాంగములతో నిండిన పేరోలగంబున నున్న యా జినేంద్రుచర్యలు వేలుపులేని యూనతి చొప్పున వచ్చి సేవించుచుండిరి. ఈ ప్రకారముగ జగదేకనాయకుండగు నామహానుభావుఁడు కమలప్రభ మున్నగు కళత్రములతో భోగసుఖము లనుభవించుచుఁ జిరకాల మిలయేలెను

పదంపడి జినేంద్రుఁడు నలినపురము నేలు సోమదత్తుఁడను రాజేంద్రుని యింట మొదట సువర్ణవృష్టియుఁ బూలవానయు గంధోదకవర్షంబును గురిపించియు సురభిళంబగు వాయువు విసరించియు దేవదుందుభులను మ్రోగించియుఁ దన మహిమను ప్రకటించెను. శాంతిదాంతి మొదలగు గుణములచే నయ్యనఘుండు క్రోధమానమాయాలోభములను జయించి తపస్విజనయోగ్యములగు ధామములందు నివసించుచుండెను. ధైర్యశాలియగు నమ్మహాత్ముని నాఁకలియు దప్పియు నవనిశయనంబును మున్నగు మున్నెన్నఁడెఱుంగని బాధలన్నియుఁ గవచంబుఁ బూనిన రథికునిఁ బగరయమ్ములుంబోలె బాధింపలేకపోయెను. ప్రతిదిన మనేకులు జడదారు లమ్మునీంద్రుండు తత్త్వదృష్టియై యున్నయెడల వచ్చి సంశయములడిగి మాపుకొనుచుందురు. ఇట్లుండ నుండఁగాఁ గొన్నినాళ్లకు వనంబున నొకవృక్షముక్రింద మునీంద్రులతోఁ గూడి తప మాచరించుకొనుచుండ నమ్మహానుభావునకుఁ గైవల్యప్రాప్తి చేకూరెను. పదంపడి దేవేంద్రుండు నమ్మ

నీందు్రింపు నివసించుటకై కుబేరునితోఁ జెప్పి యెనిమిదియోజనముల యొక క్రోసు ుదరముగల (సమవశరణమును) జినాలయమును నిర్మింపఁజేసెను. ఆ జినాలయం బునకుఁ జుట్టు మణిచూర్ణమయంబగు ప్రాకారము కలదు. దానికి నాలుగువైపుల నాలుగు బురుజులును కలవు. ఆప్రాకారమునడుమ నాలుగు దెసలను వికచ కమలాకరంబులగు చెఱువులును దిన్నని నీటిబోదెలును జక్కనిబొదెలును గలిగి యనేకవిధకుసుమజాతి లతలతో మనోహరంబులగు నుపవనంబులును నిండియున్నవి. మఱియు నందు నాలుగు గోపురంబులును నందుఁ బ్రతిద్వారంబునకు రెండువైపులను రెండురెండు నాట్యశాలలును ప్రకాశించుచుండెను. ఇంకను చతుర్దిశలందును సుందరములగు నాల్గు ప్రతిమలును యాగవృక్షబహుళంబులగు నాల్గువనంబులును నా వనములందు మూఁడుమూఁడు దిగుడుబావులును సభామంటపంబులును గ్రీడాశైలంబులును వానినిండ ధారాయంత్రములును విరాజమానంబులై యుండెను. అవి దాఁటిపోయినతరువాత మణిమయంబులగు నాలుగు తోరణంబులచే రాజిల్లు వేదికయు నాయరఁగుమీఁద విచిత్రమగు కేతుమాలికయు నది దాఁటినపిదప మణిమయంబులగు నాలుగు గోపురంబులుగల సువర్ణప్రాకారంబును దానినడుమఁ గల్పద్రుమ వనంబును దానిమధ్యమునఁ జతుర్గోపురంబగు బంగరు టరంగు నాయరఁగునకుఁ దొమ్మిదివైపులఁ దొమ్మిదిద్వారంబులును నా ప్రతిద్వారంబునకుఁ దొమ్మిదితొమ్మిది స్తూపంబులును దానినడుమ నున్నత శృంగంబులు గల యొక సభామండపమును కలదు. దానినడుమఁ గంధకుటియను నొక యున్నతస్థానంబును దానినడుమ మణిమయంబగు సింహాసనంబును జెలువారుచుండెను. ఆ సింహాసనమున యోగముప్రిఁబూని శిష్యులకుఁ దత్త్వోపదేశము చేయుట కభిముఖుఁడై జినేంద్రుఁడు నివసించెను. దత్తాదులగు మునీంద్రులును మఱియు పెక్కుమంది స్త్రీలును నింకను బహుపక్షిమృగాదులును జినావాసమగు ప్రాకారమునకుఁ జుట్టునున్న పండ్రెండుకోష్ఠములయందును దత్త్వాశాంతముమెయిఁ బ్రతీక్షించుచుండిరి.

గద్య

ఇది శ్రీ వీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రంబను
మహాకావ్యంబున సప్తదశసర్గము.

అష్టాదశసర్గము

సమస్తభాషాసులభమగు ధ్వనితో జగద్గురువైన యా జినేంద్రుఁడు దగ్గఱ నున్న గణములకుఁ దమమత మిట్లు బోధించెను - జీవ, అజీవ, ఆశ్రవ, బంధ, సంవర, నిర్జర, మోక్షములను నేడుతత్త్వములు. పుణ్యపాపములు బంధమం దంతర్భూతములె. కావునువారిపక్షమున వానితోఁగూడఁ దత్త్వములు తొమ్మిది. జీవుఁ డనఁ జేతనాలక్షణము కలవాఁడు అతఁడే సర్వకర్మలకుఁ గర్త. కర్మజన్యమగు ఫలము ననుభవించువాఁడు నతఁడే స్థిత్యుత్పత్తిలయములు కలవాఁడు; శరీరమున్నంతవఱకు నుండువాఁడు, శరీరమంత పరిమాణము కలవాఁడు; ఈజీవుఁడు భవ్యుఁ డనియు నభవ్యుఁ డనియు రెండువిధములు. నారకాదిభేదములచే నా భవ్యాభవ్యులు నాలుగునాలుగు విధములు కలవారు. పృథివ్యాదిభేదములచే నారక మేడువిధములు. పృథివి రత్నప్రభ, శర్కరప్రభ, సికతాప్రభ, పంకప్రభ, ధూమప్రభ, తమఃప్రభ, మహాతమఃప్రభ యని సప్తవిధములు. ఈసప్త పృథువులయందుఁగల నరకముల పరిమాణములు చెప్పుచున్నాను. ప్రథమపృథివి యేడువిండ్లపెట్టుమీఁద మూఁడుమూరల యాఱంగుళములు; రెండవపృథివి పదేను విండ్లు నేడుమూరలు పదుమూఁడంగుళములు, మూఁడవది ముప్పదిరెండుచాపములు నొక మూరెఁడు. నాల్గవది యఱువదియైదుచాపములు రెండుమూరలు. ఐదవది నూటయిరువదియైదుచాపములు. ఆఱవది రెండువందల యేఁబది ధనుస్సులు. ఏడవది యైదువందల ధనుస్సులపెట్టు. 1, 3, 7, 10, 17, 22, 33 అపృథువు లేడింటికిఁ గ్రమముగా నాయుర్దాయము. ప్రథమక్షితికిఁ బదివేలసంవత్సరము లధమాయుర్దాయము. మొదటిపృథివి యధమాయుర్దాయము రెండవపృథివి కుత్తమాయుర్దాయము. ప్రథమపృథివియందు ముప్పదిలక్షలును, రెండవదానియం దిరువదియైదులక్షలును, మూఁడవదానియందుఁ బదేనులక్షలును, నాల్గవదానియందుఁ బదిలక్షలును, నైదవదానియం దేడులక్షలును, నాఱవదానియం దాఱులక్షలును, చరమపృథివియం దైదులక్షలును నరకములు గలవు. పెక్కువిధములగు నారంభములవలనఁ గలిగిన పాపములచేఁ బరవశీకృతులై జీవులానరకములందుఁ బడి దుఃఖమనుభవింతురు. నరకభేదములును జీవభేదములు నిప్పగిది.

వర్ణించితిని. ఇఁకఁ దిర్యగ్గతికృతంబగు భేదముఁ జెప్పెదను. తిర్యగ్జీవుఁడు త్రసస్థావర భేదములచే రెండువిధములు. అందుఁ ద్రసము రెండింద్రియములు మొదలుకొని యైదింద్రియములసఱకుఁ దనరారునది. స్థావరము పృథివీకాయిక మనియు, జలకాయికమనియుఁ, దేజఃకాయికమనియు, వాయుకాయికమనియు, వనస్పతికాయికమనియు నైదు తెఱంగులు. పంచేంద్రియ శరీరమునకుఁ బొడవు సహస్రయోజనములు ఏకేంద్రియమునకంటె దీని కిందు చేతనే యుత్కృష్ట కలదు. ద్వీంద్రియములు పండ్రెండుయోజనముల ప్రమాణముకలవి. త్రీంద్రియములకు మూఁడును జతురింద్రియములకు నాల్గును యోజనములు ప్రమాణము. స్పర్శనము, రసనము, ఘ్రాణము, చక్షుస్సు, శ్రోత్రము నని యైదింద్రియములు. ఏకేం ద్రియమన స్పర్శనేంద్రియము కలది, ద్వీంద్రియము త్వగ్రసనలుకలది, త్రీంద్రి యము త్వగ్రసనాఘ్రాణము కలది చతురింద్రియమునకుఁ ద్వగ్రసనాఘ్రాణ చక్షుస్సులును, పంచేంద్రియములకుఁ ద్వగ్రసనాఘ్రాణ చక్షుశ్శ్రోత్రములును గలిగియుండును. ఇరువదిరెండువేల సంవత్సరములు పృథివీకాయికమున కాయుర్దా యము. అప్కాయికమున కేడువేలు, మారుతకాయికమునకు మూఁడువేలు, వన స్పతికాయికమునకుఁ బదివేలు, తేజఃకాయికమునకు మూఁడుపగళ్ళు. ద్వీంద్రియ మునకుఁ బండ్రెండువత్సరంబులును త్రీంద్రియములకు నలువదితొమ్మిదిదినము లును, జతురింద్రియముల కాఱుమాసములును, బంచేంద్రియములకుం గోటియు నాయుఃప్రమాణము. తిర్యగ్గతిప్రభేదముల క్రమ మిపుడు చెప్పినాఁడను. ఇఁక నరులగుఱించి చెప్పుచుంటిని.

భోగభూము లనియుఁ గర్మభూము లనియు మనుజులు రెండుతెగలవారు. అందు భోగభూములు దేవకుర్వాదిభేదములచే మువ్వదితెఱంగులు. మధ్యోత్తమ జఘన్యభేదముచే వీరందఱికి మూఁడు భేదములు కలవు. అందుత్తమభోగభూ ముల కాఱువేల చాపములును, మధ్యమభోగభూములకు నాల్గువేలచాపములును, జఘన్యభోగభూములకు రెండువేలచాపంబులును బ్రమాణము కర్మభూములగు మనుజు లార్యులనియు మ్లేచ్ఛులనియు రెండువిధములవారు. అందార్యులు భర తాదిభేదములచే పదునేను తెఱంగులు. కర్మభూముల కాయుర్దాయ మైదువందల యిరువదియైదుచాపములు. భరతైరావతఖండములు వృద్ధిహానిసులనియుఁ గాల భేదంబున నుత్సర్పిణ్యవసర్పిణు లనియుఁ జెప్పఁబడును. అవసర్పిణి పదిసాగర కోటుల ప్రమాణముకలది. ఉత్సర్పిణియు నంతియ యని చెప్పుదురు. సుషమ,

సుషమాసుషమ, సుషమాదుఃషమ, దుఃషమాసుషమ, దుఃషము, అత్యంతదుఃషమ
యను నాలుభేదంబు లాఱింటికని గలవు. మ్లేచ్ఛులును ఖండభేదములచే నైదు
భేదములు కలవారు. ఆర్యులును షట్కర్మభేదములచే షట్ప్రకారకులును గుణ
స్థానభేదములచే బదునాలుగు భేదములు గలవా రగుచున్నారు. ఇప్పటికి మనుష్య
భేదములను గూర్చి నిరూపణము చేసితిమి ఇంక దేవభేదములు చెప్పుచున్నారము.
ఆ దేవతలు భవనవాసులనియు, వ్యంతరులనియు, జ్యోతిష్కులనియు, వైమానిక
లనియు, నాల్గు తెగలవారు వారికి నలువురకు భిన్నభిన్న శరీరములుకలవు.
అందు అసురులు, అహీంద్రులు మొదలగు పదిభేదములు కలవారు భావనులు,
కిన్నరులు మున్నగు నెనిమిది తెఱఁగులుగలవారు వ్యంతరులు, సూర్యచంద్రాదులు
జ్యోతిష్కు లైదువిధములైనవారు. వైమానికులు కల్పాతీతులనియుఁ గల్పజ
లనియు నిరుదెఱఁగులు. సౌధర్మాదికల్పములం దున్నవారు కల్పజులు, గ్రైవేయ
కాది స్థానములయందున్నవారు కల్పాతీతులు తొమ్మిదివిధములవారు మఱియుం
గల్పాతీతులు సర్వార్థసిద్ధియు సర్వముం జూడఁగల నేత్రములును గలవారు
భవనవాసుల నాశ్రయించియుండు భావనులలో నసురకుమారులకుమాత్రము పదేను
చాపంబులును దక్కినవారికిఁ బదిచాపంబులును మానము. వ్యంతరులకుఁ బదేడు
ధనుస్సులపెట్టు పరిమాణము. జ్యోతిష్కులకును నంతియె. సౌధర్మేశానులకుఁ
బదేడుచేతులనిడుపు సనత్కుమార మహేంద్రకల్పముల నుండువారికి నాఱుచే
తులపెట్టుపరిమాణము. బ్రహ్మలోకనిష్ఠులకును దన్మధ్యపతితులకును బంచహస్తపరిమా
ణము. శుక్రుఁడు మొదలగు నాల్కృతులకు నాల్గుచేతులుపెట్టు. ప్రణతులకు,
సార్ధహస్తత్రయము. ఆరణాచ్యుతకల్పములం దుండువారికి మానము మూఁడు
హస్తములు. గ్రైవేయకల్పమునకుఁ గ్రిందనుండువారందఱకు రెండున్నరచేతుల
పెట్టు. దానికూర్ధ్వమునందుండువారికి మూఁడుచేతులపెట్టు. భవనవాసుల
కాయుస్సు సాగరోపమము. వ్యంతరులకుఁ బల్యోపమము. ఈ యిరుతెగలవారికి
నధమాయుర్దాయము పల్యములో నెనిమిదవవంతు సౌధర్మేశానకల్పములలోని
వారలకు రెండుసాగరముల యాయుర్దాయమని సమస్తపదార్థములును గరత
లామలకముగాఁ జూచు జినులు చెప్పుచున్నారు బ్రహ్మబ్రహ్మోత్తరకల్పములలోని
వారికిఁ బదిసాగరములును లాంతవకాపిష్ఠ కల్పములయందుండువారికిఁ బదునాలు
గును శుక్రమహాశుక్రకల్పములలో వసించువారికిఁ బదియాఱును శతార సహ
స్రారములయం దుండువారికిఁ బదునెనిమిదియు నానతప్రణతస్థుల కిరువదియు
నారణాచ్యుత కల్పస్థుల కిరువదిరెండును దక్కినకల్పములవారి కొక్కొకటి

కోశరి కొక్కటి యెక్కువగా సాగరము లాయుర్దాయము. ఈరీతి జీవనిరూపణముఁ గావించితిమి ఇంక నజీవనిరూపణ మొనర్చెదము.

ధర్మము, అధర్మము, ఆకాశము, కాలము, పుద్గలము నని యజీవభేదము లైదు. ఇందు జీవుఁడుఁగూడఁ జేరినచో వీనినే షడ్ద్రవ్యములని చెప్పుదురు. కాలము తప్పఁ దక్కిన యైదుద్రవ్యములు నస్తికాయంబులనఁబడును. చేఁపలు నడచుటకు జల మెట్లు సాధనమో యట్లు జీవాదులగు పదార్థములు నడచుటకు సాధనమైనదే ధర్మమనఁబడును. నిత్యమై శరీరములేనిదై సర్వజ్ఞుల జ్ఞానమునకు మాత్రమే గోచరమై యుండునది యాకాశమనఁబడును. పుద్గలాదిపదార్థములు నడచుటకుఁ గారణమైనది యధర్మమనఁబడును. చరాచరాదిభూతములన్నియుఁ బరస్పరసంబంధములేకుండ నెందునివసించఁగల్గునో సర్వవ్యాపకమగు నదియే యాకాశమని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. కాలమనఁగ వర్తనమే లక్షణముగాఁ గలది. అదియే సకలపదార్థముల యాయుర్దాయ ప్రమాణమును సూచించుచుండును. సూర్యచంద్రాదుల యుదయాస్తమయాదిక్రియలు తప్పఁ గాలము వేఱు లేదని కొందఱు నుడువుచున్నారు. కాలమనఁ గ్రియలేకావు, కేవలము కాలమని వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి కాని క్రియాభిన్నమగు కాలమను పదార్థమొకటి కలదని ధ్వనివేత్తలు చెప్పుచున్నారు. గౌణవృత్తిచే దానియందే కాలవ్యవహార మనియు, ముఖ్యములేనిదే గౌణవృత్తి యుండదు గావునఁ గ్రియలకంటె భిన్న మగు కాలపదార్థ ముండకతీరదు. నరసింహుఁడను నప్పుడు నరునియందు సింహత్వమారోపించినను సింహమను జంతువు వేఱుగా లేని యపుడట్టి యారోపము యుక్తముకాదుగదా! కావునఁ గాలమను ద్రవ్యము వేఱుగ నొక్కటి కలదు. రూపగంధరసస్పర్శశబ్దములుగలది పుద్గలమనఁబడును అది యణుస్కంధ పరిభేదములచే ద్విస్వభావముకలది. మఱియుఁ బృథివ్యాదిరూపములచేతను స్థూలసూక్ష్మాది భేదములచేతను ఛాయాతపాది పరికారములచేతను బెక్కువిధములుగా నున్నది శరీరేంద్రియరూపముచేతను ప్రాణాపానాది పర్యాయములచేతను ప్రాణవంతుల కుపకారము చేయునది యీ పుద్గలమే. ఆజీవుని రూపము విరక్తమని యాగమవిదు లనుచున్నారు ఇఁక నాశ్రవతత్త్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడను.

ఆశ్రవమనఁగాఁ గర్మములు వచ్చుద్వారము. కర్మములు మనోవాక్కాయపూర్వకములు. పుణ్యకర్మము శుభమనియుఁ బాపకర్మమశుభమనియుఁ జెప్ప

దురు సకషాయుఁడనియు నకషాయుఁడనియు శుభాశుభ కర్మముల కిరువురు ప్రభువులు కలరు. అంతరాసాదనము, మాత్సర్యము, సదునిహ్నవనము మొదలగునవి జ్ఞానావృత్తి దృగావృత్తుల యాశ్రవము లని వర్ణింపఁబడుచున్నవి. పరిదేవనము, సంతాపము, శోకము, ఆక్రందనము, వధము మొదలగునవి సాతవేద్యము కాని కర్మమునకు ఫలములు. రాగసంయమము, శౌచము, దానము, శాంతి, అనుకంపనము మున్నగునవి సాతవేద్యమగు కర్మమునకు ఫలములు. విసంవాదనము, అత్యంత యోగవక్రిత్వము మొదలైనవి యశుభమను పేరుగల కర్మమునకును,విపరీతమైనది శుభకర్మమునకును ఫలములు. స్వప్రశంస, అన్యనింద యీ రెండును నీచగోత్ర జనితులకు లక్షణములు స్వనింద, యన్యప్రశంస, యుత్తమగోత్రానిదులకు లక్షణములు. దానాదులకు విఘ్నము చేయుటయే యంతరాయమనఁబడును. ఇట్లాశ్రవ తత్త్వమును వర్ణించితిని. ఇఁకమీఁదను బంధతత్త్వమునకు వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాఁడ.

అసమ్యగ్దర్శనము, యోగవిరతి, విపర్యయము, ప్రమాదము, కషాయము నను నీయైదును బంధమునకుఁ గారణములు. సకషాయమగు జంతువునకుఁ గర్మయోగములగు పుద్గలములతోడి సంబంధమే బంధమనఁబడును. ప్రకృతియు, స్థితియు, విభాగము, ప్రదేశము నని యీబంధము చతుర్విధము. జ్ఞానావృతి, దృష్ట్యావృతి, వేద్యము, మోహనీయము, ఆయుస్సు, నామము, గోత్రము, అంతరాయమునని ప్రకృతులెనిమిది. అయిదు,తొమ్మిది,రెండు,యిరువదియెనిమిది, నాలుగు, నలుబదిరెండు ఏడుభేదము లాయష్ట ప్రకృతులకు వరుసగాఁగలవు. జ్ఞానావృత్తిదృగావృత్తులకును వేదనీయాంతరాయంబులకును ముప్పదికోట్లసాగరములును, మోహనీయమునకు డెబ్బదికోట్లును నామగోత్రముల కిరువదికోట్లును ఆయుస్సునకు ముప్పదిమూఁడు కోట్లును సాగరముల స్థితికలదు. కర్మవిపాకమే యనుభావమనఁబడును. యోగభేదముచేఁ గర్మములుండు స్థానములన్నియుఁ బ్రదేశము లనఁబడును. ఇది బంధనిరూపణము. ఇంక సంవరము నిరూపింతము.

కర్మము నిరోధించునది కావున సంవరమనఁ బడును. చరిత్రగుప్తి, అనుపేక్ష, మొదలయిన భేదములుకలది సంవరతత్త్వము. ఇంక నిర్జరా నిరూపణము చేయుచున్నారము.

నిర్జర, అకాలకృతయనియు సుపక్రమ కృతయనియు రెండు భేదములు కలది. నరకమునందుఁ గర్మము లనుభవించుట యకాలకృతనిర్జర యనఁబడును.

తపస్సు చేత నైనది యుపక్రమకృత యనఁబడును. నిర్జరాకారణమగు తపస్సు పండ్రెండు తెఱఁగులుకలది. బాహ్యమనియు నాభ్యంతర మనియు మొదటఁ దపములు రెండు విధములు. అవి ప్రత్యేక మాఱేసి తెఱఁగులు కలవి. ఉపవాసము, అవమోదర్యము, వృత్తిసంఖ్య, రసోజ్ఝనము వివిక్తవాసన, కాయక్లేశమునను నీయాఱును బాహ్యతపోభేదములు. స్వాధ్యాయము, సంవృతి, ధ్యానము, వ్యుత్సర్గము, వినయము, ప్రాయశ్చిత్తము నను నీయాఱు నాంతర తపోభేదములు. ఇందు సుబోధములగు స్వాధ్యాయానశనాదితపఃప్రపంచమును విడిచి దుర్బోధనమగు ధ్యాన ప్రపంచమును జేయుచున్నారము. ఆర్తమనియు రౌద్రమనియు ధర్మమనియు శుక్లమనియు శుభాశుభగతిప్రద మగుధ్యానము చతుర్విధము. అనిష్టము సంభవించి నపు డది పోవుటకుఁ దగినవిచారము చేయుటచేతను హితసంయోగము సంభవించి నపుడది పోవుటకుఁ దగిన యుపాయ మాలోచించుట చేతను రోగాదులవలనఁ బుట్టిన వేదన మాటిమాటికిఁ దలఁచుకొనుటచేతను రోగాదుల చేతను నార్తి పొడముచున్నది. హింసానృతస్తేయ విషయ ప్రీతిపాలనముల చేత రౌద్రము వొడమును. విపాకము, విచయము, నపాయవిచయము, సంస్థానవిచయమునని ధర్మధ్యానము చతుర్విధము. పృథక్త్వము మొదలు వితర్కమునకుఁ బ్రథమశుక్ల మనియు, నేకత్వము మొదలు వితర్కమునకును ద్వితీయశుక్ల మనియుఁ జెప్పఁబడును. ఇఁక మోక్షతత్త్వమునకు వ్యాఖ్యానముఁ జేసెదము.

సమస్తకర్మక్షయమే మోక్ష మనఁబడును అందులకు జ్ఞానము, సద్దృష్టి, సచ్చారిత్రము నను నీమూఁడే కారణములు. సద్దృష్టి యనఁ దత్త్వము లన్నియుఁ దెలిసికొనుట. చారిత్ర మనఁ బాపారంభములు చేయకుండుట. సంసారధ్వంసము చేయుట కీమూఁడును దప్ప నితరములయిన మందులు లేవు. ఏకాంగవికలమగు నౌషధము రోగంబును బోఁగొట్టని పగిదిఁ జారిత్రదర్శనములు లేని జ్ఞానము మోక్షమునకు సాధనము కానేరదు. సమ్యగనుష్ఠిత మగు మందు రోగమును బోనడంచిన పగిది సమ్యక్పరిశీలితము లగుతత్త్వములే సంసారము నడంపఁగలవు. కర్మములకుఁ బ్రతిపక్షము లయినవి కావున జ్ఞానదర్శన చరిత్రములు ముక్తికిఁ గారణములు. జ్ఞానాదులు పెరిఁగినకొలఁది రాగాదులు నశించుట వలనను, రాగాదులు నశించిన కొలఁదిఁ గర్మక్షయ మగుట చేతను గర్మక్షయము ద్వారా జ్ఞానాదిత్రయము ముక్తికిఁ గారణము. స్వదేహాకృతమగు క్షీణకర్మముఁ జేయుచు జీవుఁ డూర్ధ్వముగా వహ్నిజ్వాలవలె సహజధర్మము చేతనే పోవును. అట్లుపోయి లోకాగ్రమును

బొంది యచట స్థిరముగా వసించును" అను తత్త్వోపదేశమున సభనంతయును స్వవశము గావించుకొనియెను.

నిఃఖేదత్వము మొదలగు సహజములగు పదిగుణములచేతను నా మహానుభావుని శరీరము భాస్కరకాంతిని మించి ప్రకాశించెను. ఈపగిది యెచ్చట యెచ్చట నామహానుభావుఁ డుపదేశింపసాగెనో యా దేశమంతయు సుభిక్షమై యీతిబాధలకు దూరమయ్యెను. రెండువందల యోజనముల దూరము వఱకు నున్న ప్రజలందఱును నాయనయెడల నొక్కవిధమైన ప్రేమకలవారు కాసాగిరి. ఆ జినేంద్రుని యాకాశగమన మందఱ కానందజనకమయ్యెను. అయ్యనఘుని క్షుత్పిపాసలు రెండును నించుకయు స్పృశింపలేక పోయినవి. శరీరము సంపూర్ణచంద్రునివలెఁ గనువారి కందోయికిఁ జల్లనై యుండెను. ఱెప్పపాటులేని యాయనఘుని నేత్రములు నీలోత్పలములవలెఁ బ్రకాశించెను. సర్వవిద్యానాథుఁ డగు నామహాత్ముని మూర్తి రజోవిముక్తమై ముక్తిసంగమనోత్సుకమైయుండెను. సర్వతత్త్వములు బోధించునతని మాగధీభాష సర్వభాషాత్మికయై వినువారికెల్లరకు స్వభాషయై వినిపించెను. ఆయన దేశాటనము చేయునపుడు పోయినచోట నెల్ల సర్వర్తు సంపద తులదూఁగుచుండెను. ఏవమాది సర్వగుణోపేతుఁడగు నాజినేంద్రుఁడు సర్వజగదైశ్వర్యబోధకములగు వచనములచే సభనంతను స్వసమాన గుణవంతముగాఁ జేయసాగెను. ఎనిమిదివేల నన్నూర్గురుశిష్యులతనివలె నుపదేశింపఁదగినవారు బయలు దేఱిరి. పదివేలమంది ముక్తిఁబొందిరి. ఆఱువేలమంది ప్రతివాదు లోడింపఁబడిరి. వరుణుఁడు మొదలగు నార్యులు లక్షయెనుబదివేలు శుద్ధచేతస్కులైరి. ఈప్రకారంబుగ దేశమంతయు విహరించి గుణవంతులగు మునిబృందములచే సేవింపఁబడుచు ధర్మోపదేశజలముచే భవ్యసస్యములు పండించుచుఁ బ్రమోదశైలాగ్రము నధిష్ఠించి యుండెను. భాద్రపద శుద్ధ సప్తమి నాఁడు దశలక్షపరిణామముగల యాయుస్సు సమాప్తిచెందఁగ శుక్లధ్యానముచే నిరస్తమైన సమస్తకలుషములుగల యాజినేంద్రుఁడు పరమసిద్ధి నాశ్రయించెను. పెక్కు చైత్యాలయములచేఁ బ్రకాశించుచు జినేంద్రుని పరమపదప్రాప్తికిఁ గారణమైన యచ్చోట దేవతలు నూటయేఁబది చాపములనిడుపుగల తచ్ఛరీరమును అగురుచందనప్రముఖములగు సుగంధద్రవ్యములచే సంస్కరించి పంచమకళ్యాణము నాచరించి తమతమ నివాసములకుఁ జనిరి.

ఇది శ్రీవీరనందికృతంబగు చంద్రప్రభచరిత్రంబను మహాకావ్యంబున నష్టాదశసర్గము.

గ్రంధకర్తృప్రశస్తి.

భవ్యులను పద్మములకు సూర్యుండును ముసీంద్రులకుఁ బ్రభువును గణభృత్తులో సమానుఁడును సత్పురుషులలో నగ్రగణ్యుఁడును సర్వగుణాకరుఁడు నగు గుణనందియను మహానుభావుఁ డొకఁడు కలఁడు.

గుణాగారమున కంభోధియు మిత్రతేజములకు స్థానము నగు విబుధగణనందియను ప్రసిద్ధపురుషుఁ డా శ్రీగుణనందికిఁ బ్రథమ శిష్యుఁడయ్యెను ఈ మహానుభావునిశాసనము మహీధర్తశాసనముపలె నందఱును శిరసావహించుచుండిరి. ఆవిబుధగుణనందికి మునిజననుతపాదుఁడును సకలగుణసమృద్ధుఁడును నస్తంగత మిథ్యాప్రవాదుఁడునగు సఫయనంది శిష్యుఁడై జైనధర్మాభినందియై స్వకీయ మహిమానిర్జితసింధువై సమస్తలోకబంధువై ప్రసిద్ధింపహించె ఆగుణనిధికి శిష్యుఁడై వీరనంది భవ్యాంభోజములు వికసింపఁజేయుటకు దినకరుండై ముల్లోకములు నిండిన కీర్తి సంపాదించి కుతర్కగజముల కంకుశమైన వాగ్విభవము చేకొని జినేంద్రుఁడగు చంద్రప్రభుని చరిత్రము శబ్దార్థసుందరముగా రచించెను.

మొదట సౌధర్మ కల్పంబున వీరవర్మనృపతియై పిదప నజితసేననృపాలుండై తరువాత నచ్యుతేంద్రుఁడై సప్తమభవంబునఁ దీర్థకరుండై చంద్రప్రభుండను పేర జినేంద్రుఁడైన మహాత్ముండు మమ్ము రక్షించుఁగాత!

సమాప్తము

